

moniū s. Simonis propheticō spiritu futura cernentis et dicitis: Positus est hic (vtrūq; infās lefus filius dei saluator mundi) in signum. Sed attende quid subsequutus adiunxit: in signum, inquit, cui contradicetur.

Itaq; signū malefatis ē sublimi petentibus perfidis, si gnū hūilitatis, signum paupertatis, signū deniq; inimitatis & passionis, & abiectionis mortis obediētiē, tamen hoc signo cæci et om̄i miserissimi, licet nō miserandē se erudi & ceteri nō intellexerit, sed nec voluerint intelligere.

Circa tertium principale dicitur:

Ipsē autem ut vidit cogitationes eorū, dixit:

Hic ponitur calumnię mendacijs abūdans confutatio. Vbi duo sunt notanda, Vnum est, ipsa blasphemantiū suā fūissima confutatio. Alterum, iniquę calumnię in authorē suos retorsio, ibi: Quom̄ immundus spiritus.

I Signū diuinitatis. Hoc euidētissimē suā signum diuinitatis, q̄ vltimū fuisse visibile de cælo portentiū. Quis enī scrutat renes & corda nisi solus deus? Præuū, in q̄t, est cor hoīs et in scrutabile, q̄s cognosceret illud? Ego dñs scrutans corda, & probans renes. Et rursum alibi: Homo videt ea que patet Deo autem intuetur cor. Quā itaq; pharīsorū heres tra dominā cogitatio esse irrationabilis, metu multitudinis non audebant hanc diuulgare, sed tacitam animo vtebant. Christus autem non ad dicta, sed ad cogitata eorū respondit, vt vel sic compellerentur credere potentie eius qui cordis cernebat occulta. Hoc enim nec dæmon ipse nec aliqua per se potest creatura. Sed ille solus (vt iam dictum est) de quo per apostolum dicitur: Omnia nuda & aperta sunt oculis eius, nec est vlla creatura inuisibilis in conspectu eius

Hiero.

Heb. 4.

Porrō dominus confutaturus tentantes & calumniantes, nequaquā ad hoc scripturas allegauit, prout antē fecerat, vbi satanā tentante scripturarum telis abegit, sed potius impijs eorū suspensiones, ratiōibus firmis atque patentibus fortiter infringit, quod ad scripturarum (quas falso interpretabantur) testimonia (vtrique in hoc diabolo peiores non fuissent atrenturi. Respondēt ergo ex his que cōmuniter accidunt, pluribus ratiōibus nō in beelzebub (vt illi blasphemabant) sed propriē diuī

diuinitatis virtute eicere dæmones, manucē & patienter ostendit. Harum ratiōnum prima, talis est:

Omne regnū in seipsum diuisum, desolabitur, & domus supra domū cadet. Si autē & satanas in seipsum diuisus est, quō stabit regnū ipsius, quia dicitis in beelzebub me eicere dæmonia?

K

Ratiōne plana, probat se nequaquā in beelzebub eicere dæmonia, dicens: Omne regnum in se diuisum, desolabitur, iuxta quod per Osē dicitur: Diuisum est cor eorū, nunc interibunt. Vnde etiam hoc loco Hiero. post salutiūm dicit, concordia res paruas crescere, discordia verō etiam maximas quasq; dilabi. Cuius rei & his temporibus exem plorum plus satis conspicimus.

Regnū dīscors desolandum.

2. Par. 20

Simile aliquid factum fuisse temporibus Iosaphat regis legimus. Quom̄ enim congregati essent cōtra eum in præliū filij Amōn & Moab, & Idumæi, & Iosaphat in uocasset dominū, vertit dñs insidias eorū i sententios, filiorum scilicet moab & Amōn, & mōis Seir, qui egressi fuerant vt pugnarent contra Iudam, & percussī sunt. Nam filij Amōn & moab conflixerunt aduersum habitatores montis Seir, vt interficerent & delerent eos.

Quom̄q; hoc perpetrasset, etiā in semetipsum uersus, uisus concidere vulne: ibus. Ecce ut eorum sortitudo per in testinam discordiā soluta, & ad nihilum redacta est. Patet ergo uerissimā esse Christi, ppositionem istam: Omne regnum in se diuisum, desolabitur, sed & domus supra domum cadet, hoc est, dissentiētium pars vna supra aliā. Domus enim aut ciuitas si fuerit diuisa, uelociter dissipatur, & etiam regnum quo tamen nihil est validū firmat enim & regnum & domos concordia ciuium.

Cyri.

Hiero.

Dicat ergo iam xps: Si ego per dæmonē dæmonia eicio, dissensio inter dæmones est, & perit virtus eorū, nec amplius habent in hoc mundo locū aduersarię potestates, quarū inter se bellum, pax hominū est. Vnde subdit: Si autē & satanas in seipsum diuisus est, quomō stabit regnū ipsius? Non enim fatanas absijsijs repugnat, nec suis nocet satellitibus, sed potius statuit mala cōcordia regnū suū.

Dæmonū cōcordia.

Satanas ergo fatanæ non aduersatur, vt hunc eiciat, quin magis alius alium perueniēter adiuuat in

Y 4 mali-

Mat. 16.

maliginitate. Alioqui diaboli regnum nequaquam confiteret, quod falsum esse probatione non indiget. Incessanter enim regnum diaboli christi regnum impugnat, licet impotenter. Nam (vt ipse ait) portæ inferi non preualebunt aduersus eam, nimirum ecclesiam christi. Pater ergo satanæ qualescunq; regnum & perseuerare, & stare quod sine concordia nequæq; possit ferri, quod tñ esset cōsequens, si quod impudenter & sine ratione dicitis ventū esset, quod videlicet in Belzebul eicerent dæmonia. Et hæc prima domini contra calumniatores blasphemos de sensio, secundam subdit, dicens:

Si autem ego in Belzebul eicio dæmonia, filii vestri in quo eiciunt? Ideo ipsi iudices vestri erunt.

L
Iudæi cur
à filiis iu-
dicandi.

Non dicit discipuli me tamen si de is loquatur, sed si iiii vestri, volens vtiq; eorum permulcere furorem. Iudæi namq; & à ludæis secundum carnem exorti sunt christi discipuli, qui potestatem super spiritus immundos à christo acceperant, & oppressos ab eis in christi nomine liberabant. Quando ergo, inquit, filii vestri in nomine meo satanam conuertit, quantæ est demerita dicere me in virtute Belzebul eicere dæmonia?

Beda.

Nec dubitandum est de aliis hoc eum q̄ de suis dixisse discipulis ludæici populi filijs. Qui vtiq; domini discipuli bene sibi consciū erant, nihil se malarum artium à bono magistro didicisse, vt & ipsi in principe dæmoniorum eicerent dæmones. Ideo, inquit, ipsi iudices vestri erunt, in quibus non artificiosa maliginitas, sed sancta simplicitas meæ virtutis apparet, ipsi testes mei, iudices erunt vestri. Non tantū sicut Ninivitarū & regina Saba sui comparatione, sed vt adseffores magnifici perfidia vestra iniquitate iudicantes condemnabunt, iuxta promissum domini, quo ait: Amen dico vobis, q̄ vos qui sequuti estis me, in regeneratione quam sedit filius hominis in sede maiestatis sue, sedebitis & vos iudicantes duodecim tribus israel. Coarctat ergo eos interrogatione prudenti, vt constitem tū quod ipse fecerat, opus esse spiritus sancti. Ac si dicat:

Peruerſu
de xpo iu-
dicandū ē
orum,

Si expulſio dæmonum in filiis vestri, deo nō dæmonibus deputatur, quare idem in me opus non eandem habeat causam? Ego enim minor sum virtutis q̄ discipuli mei filii vestri, quibus ego dedi virtutē & potestatem
super

super omnia dæmonia. Quū ergo vos non ignoretis eos virtute mea dæmones depellere, sed nec vnq̄ eis impoſueritis q̄ in Belzebul eicerent dæmonia, quid vos impellit tam indigna de me & sentire & loqui, nisi ea quæ vos & omne de me iudicium vestrum exerceat & puerit in inuidia? Quod si non dæmonū sed dei virtute hæc illos agere non diffitemini, quare de me non idem sentitis?

Cæterum, nō verosimilis eorum esse videtur opinio qui putant per hos ludæorum filios exorcistas quosdam ex ludæorū populo designari, qui per arcana quædam, id est, caracteres quosdam & carminū, qua si à Salomone quondam adinuenta, ab obsessis hominū corporibus dæmonia pellerent. Si enim tales eo tempore fuissent in populo, quid opus erat concurrentes turbas ad eō mirari Christum dæmonium eicientem, vt etiam opinarentur filium esse Dauid, qui hæc posset efficere, id est, nouo miraculo dæmonia eicere? Profecto si hoc & alij quocq; ludæi possent, nō sustinerent pharisei sine contradictione, hunc filium Dauid putari, quam & alij pleriq; per dictā artem, hoc ipsum possent, qui propter hoc tamen nequā filij Dauid putabantur. Sed nec sustinuerunt pharisei inuidia & odio in Christum indurati, quempiam à dæmonio obsessum hominem, vt liberaretur, ad Christū adduci, qui per tales exorcistas liberari potuisset.

Itaq; iudgerum inquisitissima cogitatione, valida ratio nec confutata, ex altera parte concludens dominus, ait:

Porro si in digito dei eicio dæmonia, profecto peruenit in vos regnum dei.

Noſte digiti dei, id est virtus, & dei spūs significat, quomo-
do & malefici pharaonis in tertio signis deficientes dice-
bāt, digiti dei est iste, id est, spūs dei, diuincq; virtutis ma-
nifestatio. Ergo quod Lucas digiti dei dicit, vbi Matthe⁹
dixit: spūs dei, ab eadē sententia non recedit, quin potius
& aliquid docet, vt nouerimus quædammodi intelligere
debeamus vbiq; scripturarū legerimus, digiti dei.

Dicitur autē spiritus sanctus digitus dei, propter par-
titionem donorū quæ in eo dantur vnicuiq; propria, siue
hominum, siue angelorum. In nullis enim membris no-
stris magis apparet partitio q̄ in digitis. Igitur manus
brachia, dei filius est, & digitus eius spiritus sanctus. Per
filium

M
Falsum
esse quod
de exorci-
stis facta

N
Digitus
dei.
Exo. 8.
Aug.

filium enim pater cuncta operatur. Et sicut digitus non est alienus à manu, sed ei naturaliter insitus, sic spiritus sanctus consubstantialiter connexus est filio, & per eum omnia filius operatur. Non tamen te scandalizet membrorum inæqualitas, quum edificent corporis unitas.

Itaque in expulsiōne dæmonum magnæ gratiæ & virtutis esse spiritus sanctus ostenditur. Et ideo sicut rem aliam quam digito demonstrare solemus, ita virtutem & omnipotentiam dei, miracula commonstrant & arguunt. Quia autem dicit se christus in digito dei eicere dæmonia, hoc non tantum instructionem habet, sed & grauem iudæorum redargutionem. Quasi diceret eis christus: Quid cogitatis blasphemantes in cordibus vestris, quod in Beelzebub eiciam dæmonia, digitus dei est hic, i. magna & insignis diuinæ virtutis manifestatio, quam & malefici Pharaonis cognouerunt, & vos hanc cognoscere contemnitis.

O Conuenienter autem subdit inferens: Profecto peruenit in vos regnum dei. Hoc est, si ego homo existens in spiritu diuino eicio dæmones, ditata est humana natura

Ambrosius. in me, & aduenit regnum dei. Quod dicens, simul etiam regnum ostendit imperialem quandam esse spiritus sancti potestatem dei ut in tem. in quo regnū est dei. Quasi dicat: Quia hactenus ab iudæis usque lapsu phariseis adæ usque adeo diabolus in mun peruenit, do regnauerit, ut etiam homines totos obsideret, nunc tandem me in virtute spiritus dei dæmonia eiciente, peruenit vti que in vos regnum dei, dum pulso diabolo spiritus dei per me regnat in bonis, ut sit in vobis regnum fidei, cuius fidei merito ad regnum tandem perueniatis æternum.

Luc. 3. Hoc regnū & Ioannes & ipse christus prædicauerant, dicentes: Pœnitentiã agite, adpropinquabit enim regnum celorum. Vbi etiam mira christi elucet benignitas iudæos ad fidem inducentis, & ne diuinæ virtutis opera diabolo attribuerent, ac si diceret: Quare aduersus salutem vestram repugnatis, quare miracula que in cõmōdum vestrum factio contemnitis? Ecce si in digito dei eicio dæmonia, iam nunc in vos peruenit regnum dei, iam præsto vobis adesse illa gratia, quam tantopere toto retro seculis patres vestri summis votis exoptarunt. Itaque contra salutem vestram nolite contendere, nolite malignari, ne scitis ipsi vobis cõtrarij, dei regno (cui & dæmones cedere coguntur) impotentius & vestram ad perniciem repugnant.

Proinde.

Proinde dominus tercia ratione adducta, conuincit phariseos, manifeste ostendens, dæmonibus eiciendis nullatenus se Beelzebub indigere prædicat, nempe qui hunc fortior deuitum superauerit. Vnde subditur:

Quis fortis armatus custodit atrium suum, in pace sunt ea que possidet. Si autem fortior illo superueniens uicerit eum, uniuersa arma eius auferet in quibus confidebat, & spolia eius distribuet.

Quia necessarium erat diuersis rationibus detrahentium P impia refellere mendacia, vitur nunc dominus exemplo manifestissimo, quo demonstrat volentibus intueri, quod Chry. huius seculi principē in sua sibi virtute superauit, dicens: Quis fortis armatus custodit atrium suum. Fortem vocat diabolū, inuincens antiquam eius tyrannidem, quā igna matris, uia nostra fortem efficit. Erat enim antè saluatoris aduē Cynril, tum violentia multa rapiens alienos greges (scilicet dei) & quasi ad proprium ducebat ouile.

Atrium verò illius, mundum qui in maligno positus Beda. est, dominus appellat, in quo usque ad saluatoris aduentū Atrium & malè pacato potiebatur imperio, quia in cordibus infide pax diuina sine vlla contradictione quiescebat. Vnde & alibi bolf. princeps mundi vocatur, dicente domino: Venit enim prin Ioan. 12. ceptus mundi huius, & in me non habet quicquam. Et iterum: Nunc princeps mundi huius eicitur foras. De qua eiectione bene subiungitur:

Si autem fortior illo superueniens uicerit eum, uniuersa arma eius auferet in quibus confidebat, & spolia eius distribuet. De seipso quippe loquitur, quod non con cordi fallax operatione quemadmodum calaniabantur, sed fortiori potentia victor, homines à diabolo liberaret.

Arma in quibus ille fortis confidebat, astutia dolique Armadia sunt nequitie spiritualis. Spolia verò eius, ipsi homines boli & ab eo decepti, que victor Christus distribuit, quod est spolia. Insigne triumphantis, qui captiuam duxit captiuitatem, dedit dona hominibus, quosdam quidem Apostolos, alios Ephe. 4. verò euangelistas, hos Prophetas, illos in pastores ordinans & doctores.

Porro,

Pax diaboli quæ est in pace fuisse omnia quæ ante diabolum possederat, de ea intelligendum est pace, de qua per christum in euangelio dicitur: Non veni pacem mittere, sed gladium. Est enim & pax mala, & bellum bonum. Bellum enim per christum immisissimum est bonum, ut rumpatur pax mala. Mala est pax coniurantiū aduersus ecclesiam catholicam. Mala est pax eorum qui priorum omnium eorum exofum habentes, conuenienter aduersus dñm, & aduersum eius christum dicunt: Venite, disperdamus eos de gēte, & nō memoretur nomē israel vlrā.

Est itaq; sententiæ summa, vt manifestum sit christi non in diaboli, sed in virtute dei signa facere, quandoquidem ea ipse esset potestate, vt etiam ipsum diabolum vinceret ac superaret, spolia, inquit, ei distribuet. Qui enim dudum irretiti fuerant ab eo in ignorantiæ dei errorem, per sanctos Apostolos euocati fuerunt ad noticiam veritatis, & oblatis sunt deo patri per fidem in Iesum christum filium eius.

Quarto, probat dominus in eiciendis demonibus nequam esse Beelzebub indigere suffragiis, quum subdit dicens.

Qui non est mecum, contra me est, & qui non colligit mecum, dispergit.

Quasi dicat Ego illius opera ego minimè, qui mihi totis studiis aduersatur. Diabolus autem est eiusmodi, quod per hoc patet, quia ego colligo, ille dispergit. Ego colligo in fidei vnitate, ille per sectas & schismata, per odia & simulates, vnitos dispergit.

Sane diabolus est lupus qui rapit & dispergit oves. Iesus autem moriturus erat (inquit euangelista) pro gēte, et non tantum pro gente (scilicet Iudæorum) sed etiam, vti illos dei, qui erant dispersi, congregaret in vno. Puta christum dicere: Ego volo homines offerre deo, sathanas contra auferre. Qui ergo fieri possit, vt qui mihi non cooperatur, sed dissipat quæ mea sunt, tam consentaneus mihi fiet vt vnā meū eiceret dæmones? Et quum ille à me collectos fatagat dispergere, qui fieri possit, vt is qui mihi refragatur sathanas, eiciendis spiritibus? immundus virtutem mihi subministret?

Qui non est mecum contra me est. Nihil hic mediū. Necesse enim est vt vel deo coniunctus quisq; sit, vel contra deum

Deum à parte scilicet diaboli. Itaq; quum diabolus vniversumq; scelitum eius cum dño nequaquam essent, contra eum fuisse certum est, quadoquidem (vt iam dictum est) ipsa opera diaboli operibus xpi aduersentur. Diabolus enim damnationē vult animarū, xps liberationem & salutem. Ille prædicat idola, hic vnus dei veri noticiam: ille trahit ad vitia, hic ad virtutes reuocat. Quomodo ergo possent inter se habere concordiam, quorum opera tā diuersa sunt? Quid itaq; suspicamini in Beelzebub eicere me demonia, quum ille mihi in omnibus contrarius, opera quoque mea dispergat?

Et licet verba hec dominus præcipue contra diabolum dixerit, possunt tamen de membris ipsius, schismaticis & hæreticis intelligi, qui quoniam à parte christi non stant, cum diabolo & pro eo stare & cadere conuincuntur. Nutriunt enim odia, seminant discordias, iurgia miscent, commouent seditiones, constituunt sectas, parant rebellionem. Nulla enim vnquam hæresis absque seditionibus & bello concitatur.

Porrò hi qui se neutrales esse volunt, hoc christi verbo conuincuntur neutrales esse non posse. Si enim cum ecclesia catholica pro dño aduersum eos non stant, à diaboli parte contra dñm eos stare manifestum est. Qui enim non colligit cum eo, vtiq; dispergit. Proinde vel hoc vno (& quidem argumento certissimo) discernitur ecclesia catholica à conuenientibus hæreticorum, videlicet, quia vnica est, & non nisi in vnitate consistit, vbi sectas hæreticorum (vtique synagogas sathanæ) scilicet dispergat & sibi contrarias, ac in partes varias constat esse diuisas.

Circa secundum, quod est iniquæ calumniam in authoribus suis retorsio, subditur in litera:

Quum immundus spiritus exierit ab homine, ambulat per loca iniqua, quærens requiē. Et non inueniens, dicit: Reuertar in domū meā unde exiui.

Postquam dominus iniquam & falsam pharisæorum scilicet calumniam iustus ac manifestis rationibus à se reiecit, nunc ostendit vnde hoc illis cōtriguit vt ad tā indignas de ipso cogitationes laberent, dicens: Quum immundus spūs exierit ab homine, ambulat per loca iniqua quærens requiē.

Quod

Hiero.

Ecclesia, & conuenticula sic differunt

Cyrl. Quodd enim exemplū hoc ad Iudeos spectet, Matthæ
Mat. 12. us expressit dicens: Sic erit generatio huic pessima. Quā
Iudæos em erant in Aegypto viuentes ritu Aegyptiorū, habi
habuisse tabar in eis per idolatriam spiritus immundus, qui expul
demoniū, sus est ab eis quando mactauerunt agnum in figura xpi,
Ambrosi, & limiti sunt eius sanguine, & sic cicutauerunt angelum
extrematorem. Itaque in vno homine à quo immundus
exiit spiritus, totius populi Iudaici comparatio est, à quo
spiritus ipse malignus (modo quo dictum est, & etiam p
legem acceptam) exierat. Sed quia in gentibus, quorum
corda prius quasi loca arida erant, quæ postea per baptis
mum rite spūs humefcebat, propter iam susceptam fi
dem Christi, requiem diabolus reperire non potuit (im
mundis enim spiritibus christus incendium est) regressus
est ad plebem Iudæorum, hos deterius quā vnquam ante pos
sessorus. Itaq; ipso impulsore Iudæi xpm falsis contume
liis blasphemabant dicentes eum habere Beelzebub, & im
mundorum spirituum captare prædicia. Quam falsam ca
lumniam verissima ratione in eos retorquet, dum hos à
diabolo septuplo quā olim ostendit occupatos.

Hæretic⁹, quolibet vel schismatico, vel etiam malo catholico pot in
diaboli re ceptaculo telligi. De quo, tempore baptismatis spūs immundus qu in
eius prius habitauerat, ad confessionem catholicæ fidei ab
renuntiationemq; mundanæ conuersationis exciuit, loca
quæ iniquosa peragret. i. corda fidelium, quæ à mollitie
fluxæ cogitationis expurgata sunt, callidus tentator ex
plorat, si quos ibi forte nequitiegressus figere possit.

Et bene dicitur: Quærens i requiem & non inueniens,
quia castas mentes effugiens, in solo diabolus corde pra
uorum gratam sibi potest inuenire quietem. Vnde & de
illo in Iob dominus loquitur dicens:

Iob. 40. Sub vmbra dormit, in secreto calami, in locis humētū
Cubile diaboli b⁹. Protegūt vmbre vmbra ei⁹. Ecce diaboli cubile. In vmbra
bra, inq; dormit, vbi videlicet sol iustitiæ gratiæ suæ ra
diū minime lucet. In secreto calami, hoc est, in hypocritis
& fictis, peccataq; sua celatib⁹, sanctitate & virtute more
calami vacuis, & cōtra vim tētatiōis fragilib⁹. In locibus
mētib⁹. i. in hōib⁹ carnali voluptate defuētib⁹. Protegūt vmb
bre vmbra ei⁹, videlicet, qñ carnales, & prauū hōies, smi
lū sibi pctā, vel cooperiūt, vel excusant, vel etiā defendūt

R. euer

Reuertar, inquit, in domum meam, vnde exiui. Hoc Beda,
est, Abibo ad Iudæos quos ante dimiseram. Sed & nobis
quoque timendus est iste versiculus, potius quā exponendus,
ne culpam quam in nobis extinctam credebamur, per in
curiam etiam nos vacantes opprimat. Sequitur:

Et quum uenerit, inuenit eam scopis mūdātam.
Tunc vadit & adluit septē alios spiritus scēū
nequiores se, & ingressi habitant ibi. Et fiunt
nouissima hominis illius, peiora prioribus.

Apud Matthæ scriptū habes: Et veniens inuenit vacatē Ioban. 14.
scopis mūdātā & ornātā. Vbi Hiero. Vacabat templum Mar. 2.
Iudæorum, & xpm hospitem non habebat, dicentē, Surgi Iudæi, do
te eamus hinc. Et in alio loco: Relinquet vobis dom⁹ vēm⁹ vacās
stra deserta. Quia igitur & dei & angelorū prædicia non
habebant, & ornati erāt sup̄ illas obseruationibus legis
& traditionibus Pharisæorū, reuertitur diabolus ad sedē
suam priorem, & septenario sibi dæmonū numero addi
to, habitat pristinā domū. Et fuit illius populi nouissima
peiora prioribus. Multo enim nunc maiori numero dæ
monū possidentur blasphemantes in synagogis suis xpm
Iesum, quā in Aegypto possessi fuerant ante legis noticiam.
Quia aliud est venturum non credere, aliud eū nō susce
pisse qui uenerit. Vnde Chrysostomus: Prius aderat eis
gratia profusio, & gratia ipsū sanctū, nūc verō etiam hac
cura priuantur. Propter quod eis nunc, & virtutis maior
penuria, & arina intensior, & dæmonū exactio scuior.

Porrō si hæc ad eos qui intra ecclesiam catholicam esse
censentur referre voluerimus, faciliē est intelligere, quia
quum ad cuiuspiam hominum animi domum immundus
spūs uenerit, inuenit scopis mūdātam, hoc est gratia bap
tismatis à peccatorum labe castigatam, sed nullā boni o
peris industria cumulatam. Vnde bene Matthæus hanc
domum vacantem, scopis mūdātam, at que ornātā dicit
inuentam, mūdātam. i. à vitiiis pristinis per dei grati
am vacantem à bonis actibus per negligentiam, ornātā
simulatis virtutibus per hypocritiam.

Et tunc vadit & adluit septem alios spiritus neq
res se, & ingressi habitant ibi. Per septem alios spiritus
vniuersa vitia designat. Quemcumq; enim post baptismā,
sue

T

Ioban. 14.
Mar. 2.
Iudæi, do
m⁹ vacās

Beda.

Recidui
grauitas.

siue prauitas hæretica, seu humana cupiditas adriperit, mox omnium profertur in ima vitiourum. Vnde rectè ne quiores tunc cum spiritus dicitur ingressi, quia non solum habebit illa septem vitia, quæ septem spiritualibus contraria sunt virtutibus, sed & per hypocritism, ipsasque virtutes habere simulabit.

Et sunt nouissima hominis illius peiora prioribus. Melius erat enim viam veritatis non agnoscere, quàm post agnitam retrorsum conuerti. Quod in Iuda traditore, vel in Simone mago, cæterisque talibus specialiter legitur impletum. Si enim illustrati, & à pristinis malis remoti denuo redimus ad candem nequitiam, grauior deinceps erit poena sequentium peccatorum.

Circa quartum principale dicitur:

Factum est autem quum hæc diceret, extollens uocem quædam mulier de turba dixit illi: Beatus uenter qui te portauit, & ubera quæ suxisti.

Hic ponitur piæ mulieris confessione digna Christi laudatio. Vbi duo notantur. Vnum est, piæ laudis per mulierem confessio. Alterum, deuotæ confessionis per Christum ad probatio: Vbi: At ille dixit.

Circa primum dicit euangelista: Factum est autem quum hæc diceret, rationabiliter & manifestè phariseos calumniatores conuincens, vt mulier quædam à laude se continere non sustinens, de medio turbarum in Christi præconium uocem extollens clamaret: Beatus uenter qui te portauit, & ubera quæ suxisti. Vbi Beda:

Magnæ deuotionis & fidei mulier hæc ostenditur, quæ scribis & phariseis dominum tentantibus, simul & blasphemantibus, tanta eius incarnationem præ omnibus sinceritate cognoscit, tanta fiducia confitetur, vt & presentium proteruum calumniam, & futurorum confundat hæreticorum perfidiam. Nam sicut tunc Iudæi sancti spiritus operam blasphemando, verum consubstantialem patri filium negabant, sic hæretici postea negando Mariam semper virginem sancti spiritus operante virtute nascituro ex humanis membris unigenito deo carnis suæ materiam ministrasse, verum consubstantialemque patri filium hominis fateri non debere dixerunt.

sed

Sed si caro uerbi dei secundum carnem nascentis, à carne virginis matris pronuntiat extranea, sine causa uerè qui cum portasset, & ubera quæ lactantem beatificans. Quæ enim consequentia, vt eius lacte credatur nutritus, cuius semine negatur esse conceptus, quum ex unius eiusdemque fontis origine secundum Physicos uterque liquor emanare probeatur? Nisi forte putanda est uirgo seminatim suæ carnis materiam, nutriendo in carne dei filio suggerere potuisse, incarnando autem quasi maiore & inuitatiore miraculo, minime potuisse.

Sed huic opinioni obstat apostolus dicens, quia misit deus filium suum factum ex muliere, factum sub lege. Neque enim audiendi sunt qui legendam putant, natum ex muliere, sed non, factum ex muliere, quia conceptus in utero uirginis, carnem non de nihilo, non aliunde, sed materna traxit ex carne. Alioqui nec uerè filius hominis diceret, qui originem non haberet ex homine. Et nos igitur his cõtra Eutiche dictis, extollamus uocem cum ecclesia catholica (cuius hæc mulier typum gessit) extollamus & mentem de medio turbarum, dicamusque saluatori: Beatus uenter qui te portauit, & ubera quæ suxisti. Et uerè vt quidam ait, beata parens, quæ enixa est puerpera regem.

Qui cœlum terramque regit per secula, cuius Numen ab æterno complectens omnia uentre, Imperium sine fine manet, quæ uerè beato Gaudia matri s habens cum uirginitatis honore, Nec primam similen uisã est nec habere sequentem. Circa secundum, quod est, deuotæ confessionis per Christum ad probatio, subditur in litera:

At ille dixit Quinimo, beati qui audiunt uerbum dei, & custodiunt illud.

Hoc non fuit responsum, quasi repudiantis matrem, sed ostendit quod nihil ei partus profuisset, nisi ualde bona & fidelis fuisset. Quod si Mariæ non proderat sine uirtutibus? Nota, mihi Christum ab ea ortum traxisse, multo minus nobis, siue patrem, siue fratrem, siue filium uirtuosum habeamus, & Beda.

interim ab illius abstantiam uirtute, prodesse ualebit. Cæterum, pulchrè saluator adtestationi mulieris ad Christum conuenit, etiam addens non eam tantomodo beatam quæ uerè perire & huiusmodi corporaliter generare meruerat, sed & omnes qui parere.

Z

idem

2. Pet. 2.

Chry.

v

Mira mulieris fides

Vera christi proba humanitas,

Gal. 5.

Error tene merario in cõfuta tur.

Sedulius.

idem verbum spiritualiter auditu fidei cōcipere, & boni operis custodia, vel in suo, vel in proximorum corde parere, & quasi alere studuerint, adseuerat esse beatos. Quia & eadem dei genitrix & inde quidem beata, quia verbi incarnandi ministra facta est temporalis, sed inde multo beatorum, quia eiusdem verbi semper amandis, custos mane bat æterna. Quia sententia sapientes Iudæorum clam percutit, qui verbum dei non audire & custodire, sed negare & blasphemare quærebant.

Et est sensus: Vtiq; beatus est venter qui me portauit, & quæ fuxi vbera, vti conseruatis, sunt beata. Nihilominus tamen & hi beati sunt & filices, qui dei verbum & audiunt, & custodiunt, ne veniens diabolus tollat verbum de corde eorum, ne per illud salui fiant. Nec tamen propter hoc beatores, vel aquæ beati sunt etiam sancti qui verbum dei & audierunt & custodierunt vti electa Christi genitrix Maria, quæ & dei verbum de se incarnatum virginali gestauit in utero, & nihilominus cœlestis verbi mysteria quæ auditu fidei perseuerat, mente memori conseruans, pio iugiter verfabat in animo. Vnde & beatus Lucas in Euangelio perhibet dicens: Maria autem conseruabat omnia verba hæc conferens in corde suo.

Luc. 2

Dominica quar

TA IN QVADRAGESIMA.

Biit Iesus trans mare Galilææ, quod est Tiberiadis. Ioannis sexto.

A In sancta presentis Euangelii lectione quatuor sunt consideranda. Primum est, multitudinis turbarum post Christum consurgio. Secundum est, de concurrente multitudine pia xpi sollicitudo, ibi: Quæ subleuaslet ergo. Tertium est, esurientium multitudinis miranda refectio, ibi: Dicit ergo Iesus. Quartum est, diuinæ virtutis signo, notanda cōsequutio, ibi: Vt autē.

Circa primum tria notantur, Primum est, Christi per

marc

mare Galilææ nauigatio. Secundum est, ingentis turbæ post Christum profectio, ibi: Et sequebatur eum. Tertium est, Loci & temporis notanda designatio, ibi: Subiit ergo.

Circa primum dicitur: Abiit Iesus trans mare Galilææ quod est Tiberiadis. Vnde autem, vel quod, vel quare abiit, & quæ sequuntur fecerit, Mattheus paraficit, videlicet primum. Vñ abiit, quia de patria sua Nazareth, vbi non fecit virtutes multas, propter incredulitatem illorum.

Mat. 13

Quare autem inde abiit, nisi quia scandalizabantur in eo. Dicebant enim: Nonne hic est fabri filius? Nonne mater eius dicitur Maria, & fratres eius, Iacobus & Ioseph & Simon & Iudas, & sorores eius, nonne omnes apud nos sunt? Vnde ergo huic omnia ista?

Mare Galilææ cur abiens tranfit.

Herodes quoque Tetrarcha fama eius audita. Hic est, inquit, Ioannes Baptista, ipse surrexit à mortuis, & ideo virtutes operantur in eo, propter hæc à patria sua discedens, abiit trans mare Galilææ quod est Tiberiadis.

Secundum Lucas verò: Reuersi iam apostoli narrant uerant domino quæcumq; fecerāt, nec ea solum, sed etiam quæ Ioannes, eis in docendo occupatis, sit passus, vel christi, vel eiusdem Ioannis discipuli ei renuntiant, sicut Mattheus insinuat. Vnde quod apud Lucam scribitur: Et ad sumptus illis secessit seorsum in locū desertū, qui est Bethsaida, non timore mortis egit, ut quidam arbitrantur, sed parcēs inimicis suis ne homicidii homicidiū iungerent, si mul & oportunitas suæ passionis tempore expectans.

Lu. 9. Beda.

Nā plusq; anni spatio Ioannis & dñi passiones distare diligenter euāgelia legerit, inueniet. Sigdē miraculi panis dñs tribus consentientibus euāgelistis mox post decollationē Ioannis impleuit. Vñ colligitur Ioannem imminente eadem festiuitate pachtali fuisse decollatum, & anno post hunc sequente, quum denuō paschale tempus rediret, mysterium dominicæ passionis esse completum.

Passiones xpi & 10 annis quātū distant Nota.

Et propterea quod in martyrologio (quod Eusebii & Hieronymi vocabulis insignitum est) legitur, quarto Calendas Septēbris, in Emilia ciuitate Phœnicie prouinciæ, natalē Ioannis baptistæ die quo decollatus est, nō specialiter ipsum diē decollationis eius, sed diē poti⁹ quo caput eius in eadem Emilia ciuitate repertum, atq; in ecclesia est conditum, designat. De quo plenius apud Bedā reperies.

B

Porro iuxta historiam, notandum est q; mare Galilææ

Beda.

Z 2

(quod

(quod multis pro diuersitate circumiacentium regionū vocabulis distinguitur) illis tantum in locis Tiberiadi vocatur, vbi Tiberiadi adiacet ciuitati. Siquidem influens re Iordane, duo de viginti passuum milibus in longum, & quinque extenditur in latum.

Itaque quod accepto de nece Ioannis nuntio Xps̄ iuxta Marcum dixit discipulis; Venite forsum in desertum locum, & requiescite pullulum, & cetera, causa requietionis ipsorum hoc fecit. Erant enim qui veniebant & redibant multi, & nec manducandi spatium habebant.

Felicitas
temporis

Vbi magna temporis illius felicitas de labore simul & docentium & discipulorum studio demonstratur, que vtriusque nostri in aëro rediit, vt tanta ministris verbi frequentia fidelium insitit auditorū, quæ nec liberis eis curandi corporis spatium concedat. Nam quibus necessaria curandi corporis hora negatur, quanto minus illecebris animæ siue carnis studēdi facultas adest. Quin potius à quibus verbum fidei & salutare ministerium oportune importune exigitur, horam animus consequenter ad agēda semp̄ & cogitanda cœlestia succendit, ne ea quæ verbis docēt, factis impugnet. Quod ergo hic dicitur: Abiit Iesus trans mare Galilææ quod est Tiberiadis, hoc ipsum est, quod apud Marcum post præmissa subditur: Et ascendentes in nauē abierunt in desertum locum forsum. Non discipuli soli, sed assumpto domino ascenderunt in nauem, & locum petere desertum, vt Matthæus apertè demonstrat. Et videntur, inquit, Marcus, eos abeuntē, & cognouerunt multi, & pedes de omnibus ciuitatibus concurrerunt illuc, & præueniunt eos.

Mar. 6.

Cap. 14

C Dum pedes eos præuenisse dicuntur, ostenditur quod non in aliam maris siue Iordanis ripam nauigio peruenerunt discipuli cum dño, sed transito naui aliquo freti aut stagni sinu, proxima eiusdem regionis loca adierunt, quo etiam indigenæ pedes peruenire potuerunt.

Sed mysteria sunt hic nonnulla requirenda. Abiit, inquit, Iesus. Ecce palam est quia abiit, quia reliquit domū suam, dimisit hæreditatē suam. Reliquit enim domesticos suæ carnis, falsos & semetipsum fallentes Moysi discipulos, quibus antè dixerat Si literis illius non creditis, quomodo do verbis meis creditis? Et longe abiit, ad suscitandos mortuos quos voluit, nempe ad suscitandos de lapidibus,

id

id est gentibus, filios Abrahæ, ad dandum cibi et vitæ omnibus à quibus æquè vt patre nouit honorificandum.

Abiit trans mare Galilææ, id est, transinigravit amara via & nauigatione difficili, scilicet portatus ligno crucis, qua tamen triumphauit omnes fluctus suæ passionis quod videlicet mare est Tiberiadis, aqua (quod omnibus votum est) passus est sub Pōcio Pilato præfide Tiberii Cæsaris, nobisque (magnæ gentium multitudini) eiusdem crucis nauigium adsequenda vestigia sua reliquit. Vñ ipse ait: Qui vult venire post me abneget semetipsum & tollat crucem suam & sequatur me.

Circa secundum, quod est, ingentis turbæ post christi profectio, subditur:

Et sequebatur eum multitudo magna, quia uidebant signa quæ faciebat super his qui in firmabantur.

Apud Lucā scriptum est: Omnis turba querebat eum tãdē, quia virtus de illo exibat, & sanabat omnes. Spirituualiter verò abeuntem per mare Iesum multitudinē maximā sequebatur, que doctrinæ famelionis & refectiōnis ab eo cœlestis, summa munera perciperet, quia priusquā Dominus in carne appareret, solum illum gens Iudæa sequebatur credendo.

Postquā verò per incarnationis suæ dispensationē fluxu vitæ corruptibilis adiit, calcauit, transiit, maxima mox eum multitudo credentium sequuta est nationū, spiritua liter instrui, sanari ac sanari desiderans, & deprecans cū Palmista: Domine ad te confugi, doce me facere voluntatem tuam. Miserere mihi domine quoniam infirmus sum sana me domine quoniam cōturbata sunt ossa mea. Et iterū de fiducia consequendi ab eo necessarij alimentij. Ita, inquit, cogitatum tuū in domino & ipse te enutriet.

Circa tertium, quod est, tam loci quàm temporis notā da designatio, subditur:

Subiit ergo in montem Iesus, & ibi sedebat cū discipulis suis.

Ergo, inquit, quia trās mare abiit, idcirco ipse quoque in montem subiit, quia videlicet propter hoc illum deus exaltauit quia factus est obediens usque ad mortem, mortem

Z 3 autē

Rupert^o
Futura^e
Xpi glo^{ri}
æ typ^o
Pilip. 2.

autem crucis, & idcirco super omnes cœlos cœlorum ca-

put exaltauit quia de torrente passionis in via bibit.

Et ibi inquit, sedebat cum discipulis suis, proculdubio in magna solēnitate contēplationis, habens coram se op^o suum, & religioso corporis habitu exprīmēs preparatum nem glorīæ et honoris, in quo sedere habebat in dextra maiestatis in excelsis, & q^o ubi foret ipse, illic essent simul & discipuli sui. Si enim oīs vita sapientis meditatio mortis est, quam tamen nesciat homo finem suum, quantum a gis ipse qui nouerat, & pro suo arbitrio disponebat cursum & finem suum, quem latere nō poterat quæ utilitas foret in sanguine passionis suæ cunctas humanitatis suæ vias, secundum eundem finem suum coram se habebat. Porro q̄ congruo tempore sic procederet, euāgelista pulchrē innuit ita subiungens.

Erat autē proximū pascha, dies festus Iudæorum.

E Festo quippe Iudæorum die qui dicitur pascha, i. transi-
tū, quādo agnus brut⁹ in figura huius veri & rationalis
Mortis agni, immolabatur, & cuius sanguine postea consecrā-
xpi tēp⁹. tur, & sic trāsitus filiorum israel per mare rubrū, celebra-
batur, tenendus erat hic idem dñs, & oībus sequentib⁹ se-
viam maris i ubri, i. baptismi per mortem suam paraturus, & omnia quæ nunc tā miraculo panum q̄ sermone commendat, in semetipso completurus.

Christus Quærat forsā aliquis, quur iam hoc tempore à Ieru-
cur defuit salēn secessit dominus, quo Iudæis illuc conuenire per le-
solēnitati gem præcipiebatur. Sed sciēdum est ab hac lege exceptos
fuisse non modo valetudinarios & infirmos, sed eos etiam
qui graues illic & periculosas habebant inimicitias, &
hac ratione christum sui in Ierosolimis pharisæi mortē
intendebant, ab hoc legis præcepto fuisse exceptum.

Ad hæc quoq^o, quāuis dñs venisset legem spirituliter implere, attamen hanc tanquam legis dñs ad literam in terdum soluebat. Vnde Theophilactus:

Quia enim Iudæi christum persequēbantur, occasi-
onem recessus accipiens, legem exclusit, innuens obser-
uantibus quod veritate adueniente, cessat omnis figura, & quod legibus ipse non subicitur, vt legalia festa p-
ficiat. Et hoc attende, q̄ non erat festum CHRISTI, sed Iudæorum.

Proin⁹

Proinde legem seruans hominem se esse demonstrat, verum hanc soluens, plus quam hominem, nempe deum.

Cæterum paschale tempus patrando mox miraculo **F**
valde congruebat. Si quidem corporalis hæc refectio tur Panū mī
his esurientibus à Christo exhibitā, typus erat exhibendi raculo cō
fidelibus in eadem solēnitate futuris temporibus, suæ sa-
cro sanctæ mensæ conuiuij, vbi sub velamine panis & vi-
gruum
ni, ipse Christus æternę vitæ cibus est & potus. Vnde & post hoc præsens multiplicationis panum miraculum, de mysteriis tanti tamq̄ salubris sacramenti prolixo gratiæ suæ sermone differere dignatus est.

Benè ergo facer Euangelista miraculum hoc, rati my-
sterij tantæq^o gratiæ exhibēdæ typum, descripturus ait:
Erat proxima pascha. Non em̄ in longinquo differendū,
sed post annum futurum erat, vt (sicut dictum est) mare **Rupex.**
Galilææ, id est, amaritudinem iniret trās migrationis sue,
(Galilæa enim trās migrationem interpretat) videlicet tran-
eundo ex hoc mundo ad patrem per amarā passionis
& mortis tribulationem, ac deinde se per fidem sequen-
tes turbas populorum secundum animā ad refectum erat
sanctarum cibariis scripturarum, simulq^o secundum cor-
pus & animam, vt vtrumq^o vitam haberet, daturus in
eācam necessarium corporis & sanguinis sui sacramen-
tum. Hoc (inquam) manifestè præsentī factō prophe-
tici. Vnde constat homines istos tanto miraculo refectos,
non à semetipsis, sed nutu diuino dixisse, quia hic est ve-
rè propheta, qui venturus est in mundum, ipsumq^o euā-
gelistam hoc ipsum intendere, quum præmittit (vt iam
dictum est) Erat autem proximum pascha dies festus Iu-
dæorum. Quia videlicet in paschali solēnitate transeun-
do (vt dictum est) ex hoc mundo ad patrem, relicturus
erat nobis sequentibus se in eācam & potum corpus su-
um & sanguinem. Vnde etiam non sine causa hoc vnum
tantum & solum miraculum de omnibus quæ ab aliis
Euangelistis descripta sunt miraculis, ab hoc Euangeli-
sta iteratum est.

Circa secundum principale dicitur:

Quum su bleuasset ergo oculos Iesus.

Z 4 Hic

G Hic ponitur de concurrente multitudine reficienda Christi pia sollicitudo. Vbi tria notantur. Primum est, benigna domini oculorum subleuatio. Secundum est, eius quæ conuenerat multitudinis contemplatio. Ibi: Et vidit fet. Tertium est, dispensatiua discipulorum de pascendis turibz consultatio. Ibi: Dicit ad philippum.

Ruper. Circa primum dicit: Quom subleuasset ergo oculos le-
Oculorū sus. Vt interpositæ coniunctionis istius, ergo, (quæ vtriq;
Iesu pia est nota illationis) vim teneas, illud memoriter sciendum est, quod idcirco & mare transierit, & subierit in montē, vt turibz sequerent, in id idcirco mortis amaritudinē passus sit, & in cælum ascenderit, vt nos eius vestigia sequentes, ad thronū gratiæ per ipsūm fiducialiter accederemus.

Psal. Quom subleuasset (inquit) oculos. Subleuati oculi Iesu, fenestræ salutis, & parentes miæ ianue sunt, per quas gratia & misericordia emittitur. Nam subleuatio oculorum Iesu, præsens miserorum cōpassio est. Quomodo cōtra P salmista de his quorū viscera crudelia misereri ne scit & parcere nolunt, ait: Oculos suos statuerūt declinare in terrā. Et quidem peccata patrum nostrorū, qui peccauerunt, & nō sunt (quorū nos iniquitates portauimus) hoc merebant, vt Iesus oculos suos in iram iuste depreffos, minime subleuaret. Verū extra debitū insititiē misericorditer de nobis recogitans, quū esset in sinu patris, prope exit de excelso sancto suo, & postmodū cælo denuo receptus, aspecturus erat de cælo in terrā, vt audiret gemitus cōpeditorū, vt solueret filios interceptorū. Vnde & alibi P salmista: Oculi (inquit) eius super gentes respiciunt.

Notandum est autem Christum (euangelio testante) H tribus vicibus oculos subleuasse, videlicet. Primo, dum errat turbam esurientem cibo refecturus, prout præsentis Oculus Euangelii lectio testatur, suo nos docens exemplo, vt à quā subleuandus. paupere & inope oculos non auertamus. Nam (vt ait Ambro.) nihil grauius, q̄ vt pauperes fratres superbo oculo despiciamus. Vnde & Tobias filium insititens: Ne auertas (inquit) faciem tam ab vilo paupere, ita em fiet vt nec à te auertatur facies domini.

Secūdo reperimus xpm oculos subleuasse dū erat in cœca facturus. Vnde quom esset quadriduo mortuum suscitaturus, eleuatis sursum oculis gratias agebat patri, iuxta quod in euangelio dicitur: Iesus autem eleuatis sursum

sum oculis, dixit: Pater gratias ago tibi, quoniam audisti Ioan. 11. me. Vtriq; nos docens, vt in operibus bonis intentionem nostram in deum eleuemus. Attende similitudinem.

Emissurus quispiā spiculum ē balista, sinistrō clauso, Oculus si solo dextro oculo rem in quam hoc dirigit, intuetur. Stul- nister clauden- tus esset, qui ad nullam rem certam, sed in incertū, & (vt dicunt) vacuum per inane sagittam emitteret. Quisquis ergo in opere bono deo placere desiderat, sinistræ intentionis oculo clauso, solum deum, pponat in cōspēctū suo.

Perdunt pleriq; bona quæ agunt, vel quia nullam in his habent deo placendi intentionē, vel quia intentionem habent iniquam, quia videlicet opera sua bona in finem referunt qui non est secundum deum, quomodo faciebāt pharisei ieiunantes, vel elemosynam facientes, vel etiam orantes. De quibus dominus loquitur, dicens: Omnia opera sua faciunt, vt videantur ab hominibus.

His erutus est à diabolo oculus dexter, vt sic ei fœderentur. Quomodo Naas Amonites cum habitatoribus Iabes Galaad foedus inire p̄gesso fuit. Illis enim rogantibus pacem, & dicentibus: Habeto nos confederatos, & cetera ueniens tibi, ipse respondit: In hoc seriam vobiscum fœdus, vt etiam omnium vestrum oculos dextros, ponāq; vos opprobrium in vniuerso Israhel.

Debemus autē pię intentionis oculum ad deum eleuare, & in initio boni operis, & in medio, & in fine. In initio, vt per gratiam sancti spiritus nobis dignetur cooperari. Quia sine me (inquit) nihil potestis facere. Et vnde per Apostolum dicitur: Non sumus sufficientes cogitare aliquid à nobis, quasi ex nobis, sed sufficientia nostra ex deo est. Omne em̄ quod bonum est, ab illo est, qui solus est bonus. Eleuare ergo debemus ad eum supplices in boni operis initio oculum intentionis pię, quia ipse est qui operatur in nobis & velle, & perficere pro bona voluntate.

Item & in medio boni operis debemus oculū hūc ad deum eleuare, ne diabolus insidians, vel in p̄gressu illud impediatur, vel insiciatur per inanem gloriam, in fine nihilominus sanctæ intentionis ad deum eleuare oculum oportet, ne videlicet homo bonum opus ad finem vsq; nō perducatur. Ipse enim diabolus est ille Aegypti tyrannus, qui Israelitici generis puulos iubet necari. Itaq; leuatis ad deum (vt dictum est) oculis supplicare debemus, vt det nobis

Mat. 6.

Mat. 23.

1. Reg. 11.

Ioan. 15.

2. Cor. 7.

Phil. 2.

his feruenter uelle, sincere p̄gredi, & p̄seruare cōsistat.

Tertio subleuasse legimus Christum oculos, quando patrem erat oraturus. Vñ in euangelio scriptum est: Subleuatis Iesus oculis in cœli, dixit: Pater uenit hora, clarifica filium tuum, nobis utiq; in exēpli. vt & ipsi orātes interiorē mētis intuiū dirigamus ad deū, iuxta quod p̄ Psalmistā dicitur: Ad te leuaui oculos meos, qui habitas in cœlis. Ecce sicut oculi seruatorū in manibus dominorum suorum. Et sicut oculi ancille in manibus dñe sue, ita oculi nostri ad dñm deum nostrum, donec miseretur nostri.

Porrò oculi exteriores inter orandum potius sunt deprimendi, quam propter mulla, tum propter humilitatem & culpā: uerecundiam, exemplo publicani q̄ ore Christi commendatur in euangelio, quod d̄ longēstans, nolebat nec oculos ad cœlum leuare, sed percutiebat pectus suam, dicens: Deus propitius esto mihi peccatori. Tū vt à uanitatibus cohibeantur, iuxta quod Psalmista precatur, dicens: Auerte oculos meos ne uideant uanitatem. Mentales autem oculi (vt dictum est) in deum sunt per intentionem & desiderium pium figendi. Siquidem ubi amor, ibi oculus, dicente domino: Vbi thesaurus tuus est, ibi est & cor tuum. Qui in cœlis thesaurum suū cōstituit, qui hic exilium illic habet patriam, hanc cum desiderio, crebris suspiriis debet salutare.

Circa secundum, quod est, eius quæ conuenerat multitudinis contemplatio, subditur:

Et uidisset quā multitudo maxima uenit ad eū.

In euangelio secundum Marcum dicitur: Vidit turbā multam Iesus, & miseratus est super eos, quia erant sicut oues non habentes pastorem, & cepit docere illos multa. Quomodo miseratus est super eos, & curauit languidos eorum. Hoc est enim ueraciter pauperum & non habentium pastorem misereri, & uiam eis ueritatis dōsēdo aperire, & molestias corporales medicando auferre, sed & ieiunios feruendo ad laudē superne largitatis animare, quæ omnia Christum erga has hominum turbas fecisse, sancti Euangelista testantur.

Tentat autem si semel turbarum, & probatam digna mercede compensat. Petendo enim solitudinem, an sequi curent explorat. Turbæ uerò sequendo, & non in iunē

tis, aut uehiculis diuersis, sed proprio labore pedum ite arripiendo deserti, quantum salutis suæ curam gerat, ostendunt. Rursum ipse ut potēs, piusq; saluator, ac medicus, excipiendo fatigatos, docendo infirmos, sanando ægros, recreando ieiunos, quantum deuotione credentium delectetur, insinuat.

Est autem inter hæc sciendum, quia non vno animo eodemq; consilio, multitudo hæc Christum sequebatur. Turbæ, siquidem eorū quidam sequebantur sola ducti uana cupiditate, ut uidelicet aliquid noui audirent, non ut quæ quæ sit bona & salutaria sunt audientes, facerent, aut fierent me tentio ualores, de quibus per Apostolum dicitur: Non auditores rta. legis iusti sunt apud deum, sed factores legis iustificabuntur. Vnde & b. iacobus hortat, dicens: Estote factores uerbi, & non auditores tantū, salentes uosmetipsos. Quia si quis auditor est uerbi, & non factor, hic cōparabit uiro consideranti uultū natiuitatis suæ in speculo. Considerauit enim se & abiit, & statim oblitus est qualis fuerit. Porro beati qui audiunt uerbum dei, & custodiunt illud,

secundo, quidam sequebantur, ut saturarentur. Quibus Carnales dicitur: Queritis me, non quia uidistis signa, sed quia munda uocastis ex panibus & saturati estis. Sunt & nunc plebs, qui quamlibet uitam cōnobiticam sectari conspiciunt illi spiritibus cœlestibus gratiæ donis. De quibus per apostolum dicitur: Quorum deus uenter est. Et alibi: Huius modi Christo domino non seruiunt, sed suo uentri. His dicitur: Primum querite regnum dei, & iustitiam eius. Verum ordine preposterò regno dei neglecto, quæ carnis sunt querere uidentur.

Tertio, quidam Christum sequebantur, ut ditarent. Quorum ille erat vnus de quo apud Mattheum dicitur: Accedēs vnus scriba, ait illi: Magister sequentur te quocūq; seris. Et dicit ei Iesus: Vulpes foueas habent, & uolucres cœli nidus, filius autem hominis non habet uñ caput suū reclinet. Ex qua domini responsione patet hunc auaritia ducere christum uoluisse sectari, atq; intendisse ut earum quas dñs operabatur curationi esse mercedē acciperet, vñ detandē ditatus, sublimis in mundo feret & gloriosus. Vulpes ergo erat in prauitate sequebatur, quasi quædam occulta fouea uolēs delitescere, ut eadē huiusce spoliis

diues effectus, & ex vulpe conuersus in volucrum ad alia mundi huius, vbi tanquam in nido gloriæ mudanæ superbus foueretur, transiualetur.

Hoc modo nonnulli ea quæ religionis sunt sectari etiam nunc videntur, qui diuitias optatas se consequi posse in seculari conuersatione desperantes, ecclesiastica beneficia & dignitates, facultatesque cœnobiorum, (nempe loculos Christi) ad morem Iudæ proditoris, inuadunt. Quibus per Ezechielem prophetam dominus terribiliter intonans comminatur, dicens:

Ez. c. 4.

Va pastoribus Israel qui pascunt semetipsos. Nōne greges à pastoribus pascuntur? Lac comedebatis. & lanis operiebamini, gregem autem meum non pascbatis. Quod infirmum fuit non cōsolidastis, & quod ægrotum non sanastis. Quod fractum, non alligastis. & quod abiectum est, non reduxistis, & quod perierat, non quærastis. Per hos maxime religio christiana labefactatur, & ecclesiasticorum reuerentia minuitur. sacramentorum, (quis enim adoret quod pecuniæ pretio redimitur?) & Christianus populus perueritit & scandalizatur.

Bubonibus sanè non immerito sunt comparandi, nempe qui aliis extincto lumine lampadarum, oleum ebibant & templum atque altaria fecibus alui cōmaculant. Aues vtiq; tenebrarum & noctis amicæ, solem iustitiæ & lumen veritatis odientes, vtiq; ad tenebras sempiternas, nisi respiciant ablegandi. Quibus dicitur: Non potestis deo seruire & māmōnæ. Quis enim vno & eodem gradiendi motu possit contrarias ingredi vias? Etenim sequi christum & sequi diuitias, vix prorsus oppositæ sunt.

Mat. 6.

M

Quarto, quidam christum sequebantur propter suas corporales infirmitates, vnde & in euangelio secundum lucam dicitur: Et omnis turba quærebat eum tangere quia virtus de illo exibat, & sanabat omnes. Tales extant & nunc qui corporalium infirmitatum doloribus stimulari deum in salutem suam inuocant, sed recuperata sanitate, mox dei obliuiscuntur. De quibus scriptum est. Quò occideret eos quærebant eum. Vnde & diurni temporis languido sanato à domino dicitur: Ecce sanus factus es, iam noli peccare, ne deterius aliquid tibi contingat. Verum multo magis curandis animarum nostrarum læguationibus post christum nobis est properandum.

Quis

Quis enim spiritualiter non infirmatur? Vnde & de nobis verificatur quod per Psalmistam dictū est: Multipliatæ sunt infirmitates eorum, postea accelerauerunt.

Quinto sequebantur nonnulli Christum, vt ad salutem verbo suo informarentur, & quibus ille fuit, qui ait: xpm se Domine, verba vitæ æternæ habes, & quò ibimus, subaquantur. Dis, si te derelicto abierimus? Sed ille doctrinæ huius dulcedinem gustauerat, qui ait: Quàm dulcia faucibus meis eloquia tua, super mel ori meo. Numirum ille qui in hoc mundo peregrini, patriam habent in celo, verbis cœlestibus delectantur, iuxta quod per Psalmistam dicitur: Lætatus sum in his quæ dicta sunt mihi, in domum domini ibimus.

Porro qui de terra est, de terra loquitur, & nil nisi terrenum hunc audire libet, nam & in solis rebus terrenis delectatur. Hic non sapit quæ sunt spiritus Dei, stultitia enim est illi. Nec enim recipit stultus verba prudentiæ, nisi ea dixeris, quæ versantur in corde eius, vnde scriptū est: Anima saturata calcabit fauorem. Pro. 27.

Circa tertium, quod est de turbis pascendis Christi dispensatiua interrogatio, subditur in litera:

Dicit ad Philippum: Vnde ememus panes ut manducet hi? Hoc autem dicebat tentans eum. Ipse enim sciebat quid esset facturus.

Apud Matthæum sic habes: Vespere autē factō, accesserunt ad eum discipuli eius, dicentes: Desertus est locus, & hora iam præterit, dimitte turbas, vt euntes in castella, emant sibi escas. Iesus autem dixit eis: Non habent necesse ire, date illis vos manducare. Quibus Matthæi dictis consonant Marcus & Lucas. Intelligendum ergo est secundum Augustinum post hæc verba dominum inspectisse multitudinem, & dixisse ad Philippum: Vnde ememus panes vt manducet hi?

Vbi fortè quæseris, quorū dñs de turba pascenda Philippus potius interrogauit, quàm Iudam qui loculos habebat? Respondetur, quod locus ille desertus in finibus erat Philippū Bethsaidæ ciuitatis, vt ex superioribus patet. Philippus autem consultius erat Bethsaidæ natus, turbis illis ceteris discipulis erat notior, vnde & de turba illa pascenda amplior

Luc. 6.
Doloribus
affecti
christi sequuntur,

Psal.
Ioan. 5.

De cōsen.
Euang.

Quorū nō
1udā sed
Philippū

ei

ei erat sollicitudo.

Verum quoniam ex ea ciuitate essent etiam Andreas & Petrus, Philippum potius interrogauit xps q nō ignorabat, q ex discipulis suis magis indigebat in reb⁹ diuinæ virtutis intellectu & aīo cōfirmari. Talis aut erat Philippus, qui postea dixit: Dñe ostende nobis patrē, & sufficit nobis. Propterea & iā ipsulum p̄ cæteris interrogatio ne sua erudit e intēdebat. Et ideo dicit euāgelista: Hoc aut dicebat tētās eū. Nō quidē tentabat eū quasi ignorās quid ille & sentiret, & esset rñūrus, sed more humano hoc cōstitutum est. Quemadmodū quod dicitur: Deus scrutatur cor da hominum, non ostendit scrutationem ignorantie, sed certissime cognitionis, ita quum hic dicitur: Tentans eū, nihil aliud ostendit, quā rei sibi eīe tissimæ, in discipulo ignorantem, quemadmodum magister tentat discipulum quem scit esse ignorantem, vt ipsi discipulo ignorantia sua manifestetur, & ex hoc habeat occasionem acquirendi quod dicat. Vnde Beda.

Prouida dispensatione hoc facit, non vt ipse quæ nō nouerat dicat, sed vt Philippus tarditatem suæ fidei, quam magistro sciens ipse nesciebat, tentatus agnoscat, & miraculo facto castiget. Neque enim dubitare debuerat præente rerum creatore, qui educit panem de terra & vino letificat cor hominis paucorum denariorum panes sufficere turbarum milibus non paucis, vt vnusquisque sufficienter acciperet, & iam saturatus abiret.

Denique Philippum de rescinda e suriente turba Dominus interrogat, vt ex ipsius rñsione mox sequaturum diuinæ virtutis signum euidentius innotescat, quomodo & vini penuriam in nuptiis permisit prius innotescere, q̄ aquam ipse in vinum conuerteret.

Vnde, inquit, ememus panes? quod duobus potest modis intelligi. Vno sic, Vnde ememus. i. vnde nobis pretium, tantum panis comparandi, vt huic sufficiat multitudini. Alio modo sic: Vnde ememus. i. à quibus vendentibus ememus, quum locus iste sepositus ab hominibus, sit desertus? Vtrunq; verum fuisse credendum est, & pecuniæ videlicet & emendi panis fuisse defectum.

Ipsē, inquit, sciebat quid esset facturus. Hoc dicit etiam euāgelista, ne ex infirmitate loquutionis huius: Vnde ememus panes, minorationem potentie in christo quicquam suspici

suspicietur. Sciebat, inquit, cognitione videlicet infallibili, & nō solū sciebat, sed etiā disposuerat qd esset factur⁹.

Indicauit sanē hic Christus prouidentie quæ curam quam habet super omnem creaturam, de qua etiam per beatum Petrum dicitur: Omnem sollicitudinem vestram proficientes in eum, quoniam ipsi cura est de vobis. Vnde & vnumquemque nostrum propheticus admonet sermo dicens: lacta cogitarum tuum in domino & ipse te nutrit.

Enutrit autem hominem secundum vitam triplicem, videlicet, Naturæ, gratiæ, & gloriæ, vnde & triplicem confert cibum. s. naturalem siue materialem, spirituales, & æternalem. Primum dat ad conseruationem naturæ, de quo dicitur per Psalmistam: Quod est escam omni carni. Hunc ab eo petimus dicentes: Panem nostrum quotidianum da nobis hodie.

Secundo dat cibum spirituales quod conseruemur in vita gratiæ, scilicet verbum dei, quin & sacrosanctum corpus & sanguinem suum, panem vtq; viuum qui de cælo descendit, & dat vitam mundo.

Tertio dat cibum gloriæ. Nam si consideretur homo secundum se totum. i. secundum corpus pariter & animam post resurrectionem ad mortuos, confert ei cibū gloriæ & felicitatis æternæ, in clara visione & fruitione beatæ diuinitatis xpi pariter & eius humanitatis. Hic enim cibus pascit ineffabiliter beatificans electos. Sequitur.

Respondit ei Philippus: Ducentorum denariorum panes non sufficiunt eis, ut unusquisque modicum quid accipiat.

Philippus ergo rescinda turba emendos fore panes arbitrat⁹, ducentos denarios commemorat, nihil prorsus ad omnipotentiam xpi attendens. In quo tarditatem suā ostendit. Nam si perfectē de creatore sentiret, de ipsius potentie non diffideret largitate. Ducentorum, inquit, denariorum panes. i. panes ducentis empti denariis non sufficerent eis, non modo ad satietatem, sed neque vt vnusquisque modicum quid accipiat, sed multa eis opus est annona, quum sint & numero plurimi, famelici præterea & fatigati, & non in vico vel oppido, sed in hoc sterili deserto, vbi nō solum nihil panum, sed nec fructuum vel

vel gratis vel pretio posset haberi. Vnde patet quod tantum hominum multitudini reficiendi humanum consilium omnino fuit inualidum. Sequitur.

Dicit ei unus ex discipulis eius Andreas frater Simonis Petri: Est puer vnus hic, qui habet quinque panes hordeaceos & duos pisces. Sed hæc quid sunt inter tantos?

Aestimo (quit Chry.) nõ sine causa Andrea id dicere, sed quia audiverat signũ quod Helisæus quondam de panibus hordeaceis fecerat, paucis enim de viginti panibus cœni hoes. Ascendit igitur mète in aliquod excelsum, sed ad summũ nõ potuit puenire, quod ex eo patet quod subdidit: Sed hæc quid sunt inter tantos? Aestimabat enim quod de paucioribus pauciora, & de pluribus plura facturum esset, quod miracula faciebat. Sed ita non erat. Nam æque facile ei erat, ut de pluribus, ita de paucioribus panibus pascere turbas. Non enim subiecta materia indigebat, sed ne viderentur creaturæ alienæ esse ab eius sapientia, ipsis creaturis virtutem ad materiam miraculorum.

Manichei
cõfutant.
Theop.
Mat. 10.
Mat. 16.

Confundantur igitur Manichæi, qui dicunt quod & panis, & omnia huiusmodi creata sunt à malo Deo, quia boni Dei filius Iesus Christus panes multiplicauit. Nam si creaturæ malæ fuissent, nequaquam bonus mala multiplicasset.

Sed dicat aliquis: Quomodo dominus ante præcepisset discipulis dicens: Nolite possidere aurum, necque argenteum, necque pecuniã in zonis vestris, nõ perã in via, necque duas tunicas, quia hic panes secum acceperat? Sed constat hoc illis Dominum præcepisse ad opem prædicationis proficiscentibus, ac per hoc deesse raffe vitæ necessaria prædicatoribus fore conferenda. Hic autem ex prædicatione regressi, & rursus dominum sequuntur, ex consuetudine secum aliquid attulerant, iuxta quod alio loco memoratur eos fuisse panum oblitos.

Attendant hic deliciis dediti, quid viri illi magni & admirabiles comederint, quam vilis & modica eorum mensa fuerit, intueantur in omnibus eorum abstinentiarum qualis mensa. Tantum panes habebant hordeaceos, cibum utique comestus pauperum, & pisces duos. Hic totus erat apparatus.

Est, inquit, puer vnus hic. Quis iste puer cum panibus & piscibus fuerit, vel cuius in obsequium, vtrumne Christi

filii & discipulorum eius, an quorumlibet est turba, & venalia hæc portauerit, iuxta historiam ignoramus.

Mythici verò, quacumque in solitudine, quasi in deserto (id est, seculi huius) regione turba gentium Christum sequitur trans mare baptisimi eius, illic adest puer sultitæ magnitudine cunctis notus, scilicet ille Iudæorum populus, sed malicia veteranus, sanguine Christi pollutus, qui pro parte eorum qui residui sunt à gladio, in omnes gentes rescaptiuus ductus est. Quocumque enim Christum turbæ credentium sequuta est, illuc iste puer deportauit secum integros quinque Moisaicæ legis panes. I. totidem libros, duos quoque pisces. I. prophetas omnes, & psalmos, legem simul & euangelium testificantes, vel vnum eundemque christum, regem simul & sacerdotem, claris præconiis concinentes.

Illos scripturarum panes ac pisces, collo seruili batiulat nec manducat, sudat sub onere literarum, nec attingit manu vel dente medullam spiritualis intelligentiæ. Non ergo sibi, sed omni mundo portat, ut omnis homo vel quæcumque gens testimonia Christi antiquissima sint, de Iudæi non vicino audiat, & ut non dicat paganus siue hæreticus à sibi, sed nobis conficta esse quæcumque de Christo contra eos præ nobis scriferimus testimonia, quæcumque de rege & sponso suo captae puras seetholica contra omnes veritates à duerfariis prædicat eorum, nec ea negare queat idem puer stultus, suo conuictas onere. I. lege sua.

Nam quemadmodum filii Ruben & Gad & dimidia tribus Manasse, nolentes transire cum cæteris filiis Israel ad habitandum trans Iordanem, & circa ipsum caualos armati & accincti pergemus ad prælium ante filios Israel, donec introducamus eos ad loca sua, vsque dum possident hæreditatem suam, nec quicquam quarimus trans Iordanem, quia iam habemus possessionem nostram, & ita egerunt.

Sic iste populus qui noluit nobiscum transire Christi baptismum, tamen hic inter nos est, portans non sibi (ut dictum est) sed nobis, omnes scripturarum legis & prophetarum, quæ vno eodemque sensu cibis & arma nobis sunt, nec dimittunt nos donec perueniat ad victoriam auditorium nostrum, siue contra paganos, siue hæreticum, siue etiam contra ipsum armaturæ nostræ portitorem

Iudæorum
populus
puer stultus.

R
filii Ruben
& Gad.
Num. 2.

quicquam dicendum sit vel agendum. Est igitur puer vnus hic habens quinque panes hordeaceos & duos pisces. i. quinque moysi libros (sub tenacissima litera palea granum spiritus continentem) prophetasque & Psalmos christi resuscitantes.

Veteris? Sed quid hæc sunt inter tantos? videlicet si ita permaneat, quomodo iste puer illos circumportat, per modicum & nimis parum est. Esurientium quippe multitudo magna est, & in ipsa multitudine aliqui sunt magni, id est, magnæ capaces scientiæ, oratores atque philosophi. Nam & de ipsis nonnulli veniunt ad fidem Christi. At de lege scripturæ secundum literalem sensum non valde magis sunt. Quid enim magnum apponeretur audio conuicia. i. cuiilibet philosopho vel oratori, vocato & sedenti ad mensam Christi, quum non nisi secundum literam legeretur illi, quia Abraham duos filios habuit, vnum de ancilla & vnum de libera, vel minor ex filiis Isaac, scilicet Iacob a fratre matris maiori filio benedictionem præripuit, contra hirsutis hædorum pelliculis? Sic & in plerisque gestis, mandatis, siue holocaustis, adeo macra litera est, ut quamlibet esurienti. i. verbum dei desideranti, in ipso desiderio fastidium generare possit, nisi ad Christi manus implenda hæc scriptura peruenisset.

Gal. 4.
Ge. 27.

Homilia altera.

Acite homines discumbere. Io. sexto.

F In hac euangelica lectione parte duo resant consideranda. Vnum est, multitudinis esurientium miranda refectio. Alterum, patrato signo notanda consequutio, ibi: Ut autem impleti sunt.

Circa primum tria notantur. Primum est, reficiendorum decens ordinatio. Secundum est, loci recumbentium attendenda conditio, ibi: Erat autem fœnum multum.

Tertium est, diuini beneficii admiranda collatio, ibi: Accepit ergo.

A Circa primum dicit euangelista: Dixit ergo Iesus, Facite homines discumbere. Imbecillo auxilio humano derelicto quod sibi videbatur est exequutus. Verum ad apostolos

apostolos pertinere voluit, ut faciant homines discumbere, sed ab ipso expectabatur vnde reficerentur discumbentes. Vbi & apostolorum attendenda est obedientia, quod Apostolus interrogabant ad quid debent homines discumbere, nec vnde deberent refici, sed quod iustum erat humiliter impleuerunt, non ignorantes quin is qui olim parauerat mensam in deserto, etiam nunc reficere turbas posset in solitudine. Vbi Cyrillus:

Innata sibi, inquit, mansuetudine nec increpat, nec vltimo modo reprehendit discipulorum tanta adfectos pusillanimitate, sed rebus ipsis ad fidem inducit: Facite, inquit, homines discumbere, & virtutem meam in panum multiplicatione cognoscetis.

Vbi aduertere est quemadmodum discipulorum & mentes erigit, & dissidentiam demonstrat. siquidem nondum visis panibus iubet in spem refectiois turbas discumbere, ut ostendat ei subita esse etiam ea quæ non sunt, sicut ea quæ sunt. Vnde & per apostolum dicitur: Vocat ea quæ non sunt sicut ea quæ sunt.

Itaque dum audis quod apostoli fecerunt homines discumbere, cognosce prælatorum & eorum qui fungunt magistratu id esse officii vel ea instituta præcipiatque subiectis, per quæ æquitate seruata in pace & vnanimitate adiuuicæ ordinentur. In euangelio secundum Marcum habes:

Et præcepit illis ut accumbere facerent omnes secundum contubernia super viride fœnum, & discubuerunt in partes per centenos & per quinquagenos. Vbi diuersi coniuantium discubitus distinctos per orbem ecclesiarum cõuictus, quæ vnam catholicam faciunt, designant. Quos bene dominus quinquagenos per turmas, vel centenos discumbere præcepit, ut videlicet turba fidelium eam suam & locis distincta & moribus coniuncta perciperet.

Circa secundum, quod est, loci recumbentium attendenda conditio, subditur:

Erat autem fœnum multum in loco.

Dicitur hic fœnum herba viridis. Erat enim proximum B pascha, quod in primo mense veris celebrabatur. quando videlicet aridet noui temporis gratia, amœna cœli temperies, & iocunditas vernalis, quando iam renouata post hyemem facies terre pulchre germinat, & in spem fructus arbores floribus decorantur.

R. o. 4

prælatorum
hoc est.

Beda.

Quia igitur scenum multum erat in loco, commodius poterant homines discumbere.

Beda. Mystice scenum in quo discumbens turba reficit, concupiscentia carnis intelligitur, quam sibi subicere, calcare, & premere debet omnis qui spiritualibus alimentis satari desiderat. Omnis enim caro scenum, & omnis gloria eius quasi flos feni. Discumbat ergo super florem feni, & florem feni huius conterat, i. caliget corpus suum, & seruituti subiciat, voluptates carnis edomet, luxurie fluxu restringat, qui quis panis viui suauitate cupit refici, qui quis supernæ gratiæ dapibus amat renouari. Illi ergo quasi super viride scenum discumbentes dominici palatiur alimentis, qui per studium continentię calcatis carnalium concupiscentiarum illecebris, audiendus implendisque dei verbis operam impendant.

Sequitur:

Discubuerunt ergo viri, numero quasi quinque milia.

Sic Marcus quoque & Lucas testantur. Matthæus autem completus hunc numerum designat, dicens: Manducantium autem fuit numerus quinque milia virorum, exceptis mulieribus & paruulis. Quoties enim (ve dicit Hieronymus) sacerdotes atque Leuitæ, & exercitus vel turmæ pugnantium describuntur, serui & mulieres & paruuli, & vulgus ignobile absque numero prætermittitur.

Arbitrandum est autem æquali vel certè maiori numero mulieres & alios huiusmodi non solitos numerari ibidem fuisse. Porrò numerus quinque milium exprimitur vt cuilibet hominum millenario panis vnus responderet. Discubuerunt ergo nec vagi neque fortuito, sed (ve dictum est) ordine congruenti scensum distincti per contubernia, id est, per societas, centeni & quinquageni.

Circa secundum, quod est, Diuini beneficii multiplicatis cæcis miranda exhibitio, subditur:

Accepto ergo Iesus panes, & quum gratias egisset distribuit discumbentibus.

Non

Non ergo saluator noua creat charia, sed acceptis eis que habuerunt discipuli, benedicit, quia veniens in carne non alia que prædicta sunt, prædicabat, sed legis & prophetarum scripta que sunt mysteris gratiæ grauida demonstrat.

Egit autem gratias videlicet vt nos de perceptis vel percipiendis cœlestis gratiæ donis exemplo suo gratias agere prædoceret, & ipse quantum de nostris profectibus gratuletur, & de nostra spirituali refectioe gaudeat intimare.

Proinde quantum nostræ cõgrua deat saluti ex eo patet quod narrat Lucas Euangelista, dedisse videlicet eum discipulis potestatem calcandi supra omnem virtutem inimicorumque nomina scripta indicasse in cœlis, quum mox subiunxit: In ipsa hora exultauit in spiritu sancto, & dixit: Constitute tibi pater Domine cœli & terre, quia abscondisti hæc à sapientibus & prudentibus, & reuelasti ea paruulis. Claret ergo quia saluti ac vitæ fidelium congratulatur, qui patrè gratias agendo collaudat, quòd ea que superbentibus abscondit, humilibus spiritu secreta reuelauerit.

Noluit autem Dominus panes vnde turbam reficeret de nouo creare plures ob causas. Primo vt manichæorum confutet errorè dicentium corporalem substantiã esse malã & à malo deo productam. Si enim creatura panis mala esset, nequaquam christus qui bonus est mala multiplicasset. Itaque creaturis ad miracula vitæ ne videatur ab eis bonitate, & sapientiã esse alienæ.

Secundo, vt ostendat se virtualium omnium esse largitorem illum de quo per Psalmistam dicitur: Qui dæ eam omni carni.

Tertio, panes multiplicat, vt ostendat se illum esse qui in principio conditionis rerum dixit: Germinet terra herbam virentem & facientem semen. Pices verò multiplicat, vt probet se esse qui in principio omne animal aquaticum ex aquis produxit.

Quarto, vt per hoc ostendat se esse dominum terræ pariter & maris.

Quinto, vt nobis det exemplum, quòd & si etiam non nisi pauca habemus ex his libenter aliquid indigentibus impartiamur, iuxta illud: Si multum tibi fuerit, abundanter tribue: si exiguum tibi fuerit, etiam exiguum liben-

A A 3 ter

C Beda.

Gratias agit xps.

Saluti non sicut discipulis gaudet christus Luc. 10.

Panes non creat.

Gene. 3.

Tos. 4.

ter impartiri stude. Exemplo etiam nobis ad hoc sunt Apostoli qui quinque panes (nēpe totum victum suum) alendæ turbæ proferre iussu, nil contradicunt, nil remurmurant, vt dicant: Vnde nos famem propriam mitigabimus?

D Ceterum intelligamus quia dominus Iesus quotidie se queritibus se (vnicuique iuxta beneplacitum gratiæ suæ) panem celestis doctrinæ distribuit. Hoc præcipiens vniuersis vt (sicut dictum est) recumbant super scenum, id est, vt repriment vitia carnis.

Apoca. 5. Quando autem scripturarum legis & prophetarum (quæ per panes istos & pisces designant) quia nos pascit, in manibus suis ipse accepit, planius aperiri, quâdo ipse (iuxta Ioānis Apocalypsim) verus agnus (assitens in medio throni & quatuor animalium & seniorum, id est, in medio ecclesiæ, tanquam occisus, amo & reuera occisus, sed denuo viuus, habens cornua septem & oculos septem, qui sunt septem spiritus Dei ab ipso recepto in cælum missi in omnem terram) venit per incarnationis mysterium & passionis ac resurrectionis suæ triumphum vsque ad extram sedentis super thronum. Vbi accepit librum de dextra sedentis super thronum & aperuit illum, id est, vniuersam scripturam sanctam diuinitus inspiratam, de diuina potentia suscepit in semetipso complendam, cuius videlicet tota circa salutem nostram in natura hoīs assumpta dispensatio prædicti libri apertio, id est, sanctarum scripturarum adimpletio est. Non enim intelligerentur scripturæ, nisi in illo fuissent impleræ.

Itaque tunc scripturarum sanctarum panes Dominus Iesus in manibus suis accepit quando secundum scripturas incarnatus passus est & resurrexit. Tunc inquam accepit panibus gratias egit, quando ita scripturas adimplendo semetipsum obtulit patri, in sacrificium gratiæ & veritatis.

Beda. Porro secundum matthæum & Lucam multiplicatus panes Dominus suscepit in cælum, vt illuc dirigendâ mentis acie: libiq; lucē scientiæ, doceat esse querendam. Frangit, & ante turbas ponēda discipulis distribuit, quia sacramenta prophetiæ sanctis doctoribus qui hæc toto orbe prædicent, patefacit.

Accipit, inquit, Iesus panes, hordeatæos nimirum, quibus

bus omnem sequentium se multitudinem ad vitam æternam erat refecturus & duos pisces. Hi sunt quinque libri nes ordea Moysi, quibus spiritali intellectu patefactis, & abundantiore iam sensu multiplicatis, auditorum fidelium quotidie corda reficit. Qui panes bene ordeatij referuntur, nimirum propter auseriora legis edicta, & tegmina literarum grossiora, quæ interiori spiritali sensus quasi medullam cælabant.

Porro duo pisces quos addidit, Psalmarum nō inconuenienter & Prophetarum scripta significant, quorum vnum canendo, alterum colloquendo suis auditoribus futura Christi & Ecclesiæ sacramenta narrabant, sequitur:

Similiter & ex piscibus quantum uolebant.

Hoc est, tam de Moyse quàm de omnibus prophetis & Psalmis sufficienter populum suum instruxit, aperiens illis sensum, vt intelligerent scripturas. Primum, ipsis apostolis, deinde per ipsos totum adiutores & successores, illuminans & informans, vt sufficientia de lege & prophetis & psalmis Euangelicæ fidei adiumenta subministrarent. Vnde & notanter in cæteris Euangelistis expressum legimus, quia quum Christus benedixisset & fregisset, discipulis suis, discipuli autem turbis accepta posuerunt.

Et attende quemadmodum summa eruditionis testamenti veteris in his quinque panibus & duobus piscibus designetur. Siquidem quinque libris Mosaiscæ legis diuinitus æternitatis cognitio, mundi creatio, procurfus seculi labentis & vera Deo seruandi religio innouit. Per duos verò pisces (sicut iam dictum est) psalmi sunt & propheta figurati, qui eruditum in lege dei populum de promissione diuicæ incarnationis noua gratiæ dulcedine pascunt. Quæ trina sacræ scripture distinctio totâ veteris instrumenti seriē cõprehendi diuicæ autoritate docemur.

Apparens enim discipulis ait dominus ipse, quia oportet impleri omnia quæ scripta sunt in lege Moysi, & prophetis, & psalmis de me. Et quum aperuit illis sensu vt intelligerent scripturas, & intellectas spiritaliter fidelibus

Quicq; panes ordea
cei my-
stice.

Luc. vi.

traderent auditoribus, quasi benedicens panibus apostolicis ac piscibus, hocq; internæ fœuitatis dona multiplicans, turbis dispersi præcepit.

Christus Notandum verò est, quia dominus pro suis cuiq; viribus dona tribuens, semperq; ad pei seſtiora prouocans, turbis dispersi præcepit. **secſtiora prouocat.**

Luc. 12. Notandum verò est, quia dominus pro suis cuiq; viribus dona tribuens, semperq; ad pei seſtiora prouocans, turbis dispersi præcepit.

Tria xps Proinde sciendum est, quòd alij tres euangelistæ designant Christum circa miraculum hoc tria fecisse, quia videlicet suscepit in cœli, benedixit panes, & eos fregit; quæ tria Ioannes tacet. Suscepit quidẽ in cœlum ad patrem, à quo est in filio potentia diuinitatis æqualis patri miraculis operandis. Benedixit panes. Porrò dei benedictio (secundò Gregorium) diuini collatio donorũ est, & eorundem multiplicatio. Sicut enim in rerum primordio omnes creaturas benedicens naturalem illis virtutem contulit vt ex seiuicem naturaliter multiplicarentur, ita & nũc quia panum multiplicatio supernaturalis erat necessaria ad hoc fuit benedictio singularis. Quibus autẽ verbis hanc xps expresserit, literis proditum non est.

Cyril.

F Hinc documentum habemus, vt nihil in cibum sumamus, nisi vti verbo dei & crucis signaculo prius sanctificetur. Siquidem ex peccato hominis hoc consequutum est, vt potestatem sibi diabolus in reb; istis corporalibus ad subleuandam hominis necessitatem ordinatis vsurpauerit, vt per eas homini noceat.

Dictum est etiã, quia panes quos benedixit Christus, fregit, vt frustatim populo diuiderentur. Quom autẽ dicit, quia distribuit discumbentibus, intellige distributionem hæc discipulorum manibus factam. Vnde Matthe; dedit (inquit) discipulis, discipuli autem turbis.

multiplicationis panũ in odisid.

Quærent nonnulli quomodo hæc multiplicatio panum & piscium facta fuerit. Respondet Hieronimus: Non sensus (inquiens) non visus, effectum tam conspicabilem operationis adsequitur. Quia est, quod non erat, videtur, quod non intelligitur. Solum hoc superest, vt deus omnia posse credatur.

Dicit autem Hieronymus, quòd domino panem frangente

gente, multiplicatio partium facta est. Sed & inter discipulorum manus, & etiam in manibus sumentium immensa creſcebat panis substantia.

Quòd si queras, vnde veniebant partes illæ panis quæ succedebant fragmentis distributis. Dicit Augustinus: Vnde multiplicat de paucis granis segetes, inde in manibus suis multiplicauit quinq; panes. Potestas enim erat in manibus Christi. Panes illi quinq; quasi semina erant, non quidem terræ mandata, sed ab eo qui terram fecit, multiplicata.

Circa secundum principale dicitur:

Vt autem impleti sunt, dixit discipulis suis: Colligite quæ superauerunt fragmenta, ne pereant.

Hic ponitur patrato miraculo notanda cõsequutio. Vbi tria notantur. Primum est, fragmentorum quæ superauerunt imperata collectio. Secundum est, quantitas collectorum considerata designatio. Ibi: Collegerunt ergo Tertium est, ob visum signum digna laudatio. Ibi: Illi ergo. Circa primum, aduerte quod hæc fragmentorum imperata collectio, non ostentatio superflua fuit, sed ne phantasiã æstimarent quod factum est, propter quod etiam ex subiecta materia miraculum fecit.

Chry.

Sed quare non turbis commisit fragmenta portanda sed discipulis? Videlicet quoniam hos maxime erudire volebat, qui orbis terrarum debebant esse magistri. Ego autem (inquit idem Chryso.) non solum admiror multiplicationem panum quæ facta est, sed & certitudinem suam perfluum, quia non plus neq; minus fecit, scilicet duodecim copiosum secundum numerum duodecim Apostolorum.

G
Fragmentorum collectio.

Ecce magnum quidem in facto exteriori diuini beneficii miraculum, veruntamen quorundam operibus dei non magis admirandum. Maius enim totius mundi gubernatio est miraculum, quàm de quinq; panibus saturatio quinq; milium hominum. Itaq; non tam mirandum est hoc facere potuisse deum, quàm gaudẽdum, eum qui hæc

Ruper.
Miraculi consideratio.

hæc facere posset, venissem in hunc mundum, verum deum dei filium hominem verum factum esse.

H Cæterum quod hinc ad nos spectat attende quod Panis triplex peccandus, qui orantes dicimus: Panem nostrum quotidianum da nobis hodie, triplicem debet panem humilitas nostræ devotionis intendere, Primum, scilicet panem spiritualem, id est, omne verbum quod procedit ex ore dei, quo noster homo interior vivit. Deinde panem dominici corporis, quo interior simul & exterior homo in vitam conualescit æternam. Et subinde panem carnalem quem etiam idem deus & pater omnium homini immerito de terra producit, operanti terram in sudore vultus sui, qui nisi peccasset, poterat absque labore frui vltroque paradisi deliciis. Sic quidem & ipse dominus præsentibus turbis omnem huius triplicis panis largitatem eodem tempore aperuit. Loquebatur enim illis de regno dei, quod est panem spiritualem frangere esurienti. Refecit eos carnalibus epulis, & deinde prædicavit eis, ut esurirent & sitirent cibum & potum corporis sui & sanguinis.

Igitur quod nunc ait, colligite quæ superauerunt fragmenta ne pereant, reuerenter & diligenter est obseruandum in omni pane, quem tripliciter (vt iam dictum est) vitæ nostræ & salutis gratia eius prouidit, videlicet ne nimis sublimia & fortia prædicemus infirmis, ne indignis indiscretè tradamus eucharistiam dominici corporis & sanguinis, ne abundantia nostra in carnalibus cibis (quæ aliorum inopiam suppleri possit) aut in superfluitate ab utamur, aut per incuriam perire patiamur.

Circa secundum, quod est, quantitatis collectorum notanda designatio, subditur:

Collegerunt ergo & implerunt duodecim cophinos fragmentorum ex quinque panibus quæ superauerunt his qui manducauerant.

I Redarguta est ergo discipulorum tarditas & fides adhuc permodica qui dixerant ducentorum denariorum panes eis non sufficere vt vnusquisque modicum quid acciperet. Item de quinque panibus & duobus piscibus, hæc quid sunt inter tantos: imò & iuxta alios Euangelistas cõsiliu

lium incompetens dabant omnipotenti misericordiae Dei dimittere scilicet turbas, vt irent in castella villasque proximæ, & emerent sibi escas.

Acrius verò & multo maxime ille nullius fidei puer Iudaicus popululus sensu paruulus, & malitia firmitus est, vt dum videt panes diuinæ scripturæ quos volebat solus portare, nec tamen curabat manducare, & ablatos sibi & toti mundo communicatos, iuxta quod idem dominus noster alibi dicit: Amen dico vobis, quia auferetur à vobis regnum dei, & dabitur genti facienti fructus eius. Videt & inuidet facturæ esse suis panibus gentes quarum æternam odit reseruationem, & inter comeduntium ora manusque crescere iugiter medullam ordei, ita vt arma conuiuantium plena sunt explanationum libris, cuius videlicet ordei paleam asperimam ore languido famelicus lambit, & puerili dente lambit frustra.

Quir autem in duodecim cophinos magis quam in alium numerum Christo disponente fragmentorum abundantia succreuit, videlicet, quia duodecim erant Apostoli numero suo præfigurantes vniuersos sanctæ ecclesiæ doctores, quorum fideli ministerio tractandus erat vitæ iste scripturarum panis.

Constat verò, nec dubium finit esse veritas promittentis, quod omnis seruus fidelis & prudens quem constituit dominus supra familiam suam vt det illis cibum in tempore, quem ita fecerit præmium condignum reportabit, & iuxta aliam parabolam, quia habuit, dabitur ei & abundabit.

Igitur quia & vnusquisque propriam mercedem accipiet secundum suum laborem, rectè saturatis omnibus, duodecim fragmentorum cophini superauerunt, vt vnusquisque discipulorum qui ministrauerant, suum reportaret cophinum.

Circa tertium, quod est, ob signum visum digna laudatio, subiungitur in litera:

Illi ergo homines quum uiderent quod fecerat Iesus signum, dicebant: Quia hic est uerus Propheta, qui uenturus est in mundum.

Et nos

Mat. 23.
Iudæis inanis uerbi fideles saturant.

Duodecim cophini, mysticè.

1. Cor. 9.

X Et nos de quibus scriptum est: Edent pauperes & saturabuntur, & laudabunt dominum qui requirunt eum, nos inquam, qui requisuimus eum trās baptisni sui illum sequuti, nunc interim in hac regione deserti triplici (v. p. dicitur) pane ab illo quotidie refecti, Laudemus illum vera laude, dicentes: Quia hic est verè propheta, qui venturus est in mundum, quia magnus & cuius dens fecit nobis signum, superatis aquis què intrauerunt vsq; ad animam eius, id est, victa morte, quia resurrexit & in cœlum ascendit, misitq; nobis famelicis gratiam suæ benedictionis, scilicet spiritum sanctum, quo panes suos multiplices nobis manducabiles, id est scripturas sanctas intelligibilis fecit, & hoc modo immisit in os nostrum vocè confessionis, canticum laudis, hymnū gratiarum actionis.

Dicamus itaq; quia hic est verè propheta qui venturus est in mundum. Verè enim non cecidit in terram vnū verbum ex omnibus que loquutus est quæ de seipso p̄dixit, quæ nobis pollicitus est. Ex his ergo quæ iam facta sunt scimus indubitanter & illud quod futurum est, quia venturus est in mundum, scilicet ad iudicandum omne seculum, ad regnandum in secula seculorum. Attamen illi homines qui viderunt hoc signum, & hæc de illo dixerunt, non eo sensu dixerunt, sed carnales quum essent, temporaliter eius beneficio delectati, quod tamen mirabiliter fecit, ita dixerunt, qui venturus est in mundum, ac si dicerent, qui huius mundi gloriam, & temporale iamā nobis viuientibus accepturus est regnum Iudæorum. Nam sequitur:

Iesus ergo quum cognouisset quod venturi essent, vt raperent eum, & faceret super se regem, fugit iterum in montem ipse solus, sic illi: At nos certiori cogitatione veritatis & fidei, videntes mundum quem fecit Iesus, & Beda. signa quibus illum repleuit, dicamus. Quia hic est verè mediator dei & hominum, implet mundum diuinitate, & mundus pro ipsum factus est, qui in propria venit genus humanum quærere, & saluare quod perierat, & recreare mundum quem fecerat, qui cum suis fidelibus per præsentiam deitatis est in mundo omnibus diebus vsq; ad consummationem seculi, qui in consummatione seculi per humanitatem venturus est in mundum vt reddat singulis secundum opera eorum, impio-
quis

quidem & peccatores æternum proiciens in ignem, iustos autem in vitam introducens æternam,

Dominica in

PASSIONE.

Vis ex vobis arguet me de peccato: Iohannis octauo.

In lectione sancti euangelii seriatim quatuor sunt consideranda. Primum est, Irreprehensibilis Christi tã doctrina q̄ actio. Secundum est, Blasphemantium Xpm indigna contradiçtio, ibi: Responderunt ergo Iudæi. Tertium est, Aduersum vera respondentem contumeliosa replicatio, ibi: Dixerunt ergo Iudæi. Quartum est, Calumnias diluenti parata lapidatio, ibi: Respondit Iesus, Si ego.

Circa primum tria notantur. Primum est, Bñ sibi conscii proposita innocentia. Secundum est, Veritati nõ credentium redarguta malitia, ibi: Si veritatem. Tertium est, Offensa perfidis incredulitatis suæ causa, ibi: Qui est ex Deo. Circa primum dominus loquitur dicens: Quis ex vobis arguet me de peccato? Interrogatio è bene sibi de sua innocentia conscii. Magnam enim hoc christi verbum habet fiduciam, quum nullus hominū fiducialiter hoc dicere potuerit, nisi solus dominus noster qui peccatum non fecit. Magna etiam elucet mansuetudo filii dei, quæ p̄consecrati dignatur, quis cum de peccato arguere vellet aut posset, quum ipse ad relaxanda peccata venerit.

Magna nihilominus iustitia, cuius conscientia talem apud maleuolos auditores propositione facit. Ait vir sanctus: Nõ cõtempni subire iudicium cum seruo meo & ancilla mea, quum disceptarent aduersum me xps autem non quorūcunq; seruorum iudicio se committit, sed malorum, sed in fidelium seruorū, sed hostili furore aduersarium. Magna igitur innocentie fiducia, vbi etiam aduersario

A
Xps de
sua secu-
rus inno-
centia,
Orig.

Iob. 31

fario iudicium caufę ab eo q̄ reus infimulatur, cōmittit.

Sed quorfum hoc tendit, nifi vſq̄ ad victoriam iudicii ad confutandas (videlicet) rebelles conscientias inimicorū regis? E d̄ nanc̄ tendit, vt agnoſcant q̄ in die iudicii nullam ſint excuſationem habituri, quia non crediderūt illi, præſertim quum nec ſic p̄ponente domino, poſſint obit cere, ſecifi, aut facis quod minus reſlum eſt hoc vel illud. Proinde nec poterant in eum iaſtare illud, quod iam vulgo dicitur: Cuius vita deſpicitur, reſtat vt & eius prædicatio contemnatur.

Sic etiā conſtantes humiles, & humiliter cōſtantes ſuos quoq̄ vult eſſe diſcipulos in authoritate prædicationis, quum dicit: Eit quiq̄ nō receperint vos, exeuntes foras de domo vel ciuitate, exuite puluicē de pedibus veſtris, in teſtimoniū eorum. Hoc autem eſt prædicatori puluicē quoq̄ qui de ciuitatibus reproborū, pedibus eius adhæſit excutere in teſtimonium eorum, peccata etiam leuioſa ſi ne quibus humana omnino non poteſt vita tranſigi, publicè plangere, & quotidians hæc enundando remediis de cætero veſtimenta ſua. i. totius corporis membra, ab omni luto vitę carnalis impolluta cuſtodire.

Qui ergo diſcipulis hoc precipiebat, vt veſtimenta ſua ſic excutere, vt (iuxta quod Salomon ait) omni tempore ſint veſtimenta tua candida, & oleum de capite tuo non deſiciat, ſanctè viuendo pacem euangelizarent, dignè iſte prior veſtimentum ſuum mundum, & nulla indignis excuſſione iſtis offendeat, dicens: Quis ex vobis arguet me de peccato? Dicit autem de contemptoribus eorundem excuſſorum: Amen dico vobis, tolerabilius erit terrę Sodomorum & Gomorrhæorum in die iudicii, q̄ ciuitati illi. Quantomagis iſti inexcufabiles erunt, qui hunc de nullo (quamuis exiguo) peccato arguere valentes, non recipiunt.

Circa ſecundum, quod eſt, veritati non credentium re darguta malicia, ſubditur:

Si veritatem dico, quare non creditis mihi?

B Igitur quum dixiſſet: Quis ex vobis arguet me de peccato? rectè ſubiunxit: Si veritatem dico, quare non creditis mihi? verita conuicti, conscientias ſuas interrogent, quam excuſationem habere poſſint in die iudicii.

Porro

Porro cauſam quare veritatem dicenti non credebāt, paulo antè offendiſt vbi ait: Ego autem quia veritatem dico vobis, non creditis mihi. Quafi dicat: Illius qui hominibus fuit ab initio & in veritate non ſtetit, vos deſideria facere vultis: mihi autem nec factem creditis, non aliam ob cauſam, niſi quia veritatem dico vobis. Quid autem hoc peruerſius? Quid tali oculo nequius? Quid magis obliquum aut tranſuerſum, q̄ non credere cuiquam, eo q̄ dicat veritatem: quum e contrario magis illi credendum fuerit, eo q̄ veritatem dicat?

Sed ne mireris, iſti em̄ ex patre diabolo ſunt. Generationis aut̄ diaboli: hæc proprium eſt, vt ſit mēdax, & cōmuret veritatē dei in mendacium, dicendo. ſ. bonum mali, & malum bonū, ponendo dulce amarū, & amarū dulce, vocando lucem tenebras, & tenebras lucē. Hinc igitur quoniā veritas eſt, & falli ipſe non poteſt, qui dixerat eis: Vos ex patre diabolo eſtis, neceſſe erat, vt maxime p̄pter hanc cauſam non crederent, q̄a veritatē dicebat eis, & id circo lucē tenebras vocaret, q̄a lumē ſuū fundebat inuitis, ſed impudētī cōtentione mendacium adſtruentes, citō cauſa cadunt, q̄ nullius rationis habent patrocinium.

Circa tertium, quod eſt, offenſa perſidis non audienti cauſa, ſubditur in litera:

Qui ex deo eſt, verba dei audit. Propterea vos non auditis, quia ex deo non eſtis.

Noli attendere naturam, ſed vitium. Sūt iſti ex deo, & non ſunt ex deo. Natura, ex deo, vitio, non ex deo. Eis autem hoc diſtum eſt qui non ſolum peccato vitioſi erant, nam hoc cōmune erat omnibus, ſed & præcogniti, quod non erant credituri ea fide qua poſſent à peccatorum obligatione liberari. Qui ex deo eſt, inquit, verba dei audit.

Tanq̄ dicere: Quid aduerſum me reſultatis, dicentes: Vnū patre habemus deū. Ois q̄ ex deo eſt hoc euidenti ſigno diſoſcit, q̄a videlicet habet aures audiendi, & audit verba dei. Vos aut̄ nō auditis, ſed ſine auribus eſtis ad omne quod loquitur deus, & hoc palā omnibus eſt, ex eo maxime, quod me qui aritis interficere ſicut paulū ſupius vobis dixi, q̄a ſermo meus nō capit in vobis, igit̄ ex deo non eſtis, & p̄pterea nō auditis. Quid deinde reſtat, niſi ſic eē, vt dixi, quia vos ex patre diabolo eſtis?

Vbi

Mira peruerſitas,

Ro. 1.
Eſa. 5

C
Aug.

Rup.
Signum
an q̄s ex
deo ſit.

Mat. 10.

Puluicē
cutiēdus.

Ecl. 9.

Rup.

Vbi diligentius considerandū est quid sit esse ex Deo, & idcirco verba dei audire: vel econtrā, ex deo non esse, & propterea non audire. Nulla planē esset quaestio, si ita dictum fuisset: Qui verba dei audit ex deo est, propterea vos ex deo non estis, quia non auditis. Sed propterea, inquit, vos non auditis, quia ex deo non estis.

D
Ex Deo
esse vel
non esse
quid.

Igitur quid sit ex deo esse vel non esse, & propterea verba dei audire vel non audire, cum autoritate sacre scripturę quærentes, Primo ad memoriam reuocemus causam cur hæc dicta sint. Dicta vtiq; sunt hæc propter nisi mens elatā ludæorū sup̄biā, qua se solos ex deo esse præsumebant, quia videlicet secundū Isaac, quem ex deo Sara sterilis & longæua, ex deo inquam. i. per dei re promissionem, & non per carnis accipit consuetudinem, quomodo Agar Ismaelem. Hoc scientes ludæi se solos (vt dictum est) ex deo esse præsumebant, solosq; se esse filios Abrahę.

Aduersus huiusmodi æstimationem Veritas præfens, qui ex deo est, inquit, verba dei audit, propterea vos non auditis, quia ex deo non estis. Quod est dicere: Qui non in illa multiplici superfluitate naturæ est, de qua deus post peccatum primi hominis dixit ad Euā matrem cunctorū viuientium: multiplicabo ærumnas tuas, & cōcept̄ tuos, sed ex illa benedictione, qua in paradiso ante peccatū benedixit eis dicens: Crescite & multiplicamini & replete terram, & subiciete eam, & dominamini piscibus maris, & volatilibus cœli, & vniuersis animantibus quæ mouentur super terram, hic verba dei audit.

Gen. 3.
Gen. 1.

Ro. 8.

Constat quippe q̄ omnes sancti & electi qui nunc per Christi gratiā vocantur, iustificantur, meritisq; diuersis magnificant̄, oēs (inquā) & si nō eadē prerogatiua meritorū, eadē tñ p̄uideria dei, præconnti & prædestinati generantur, & oēs ex illa bñdictione sunt, qua primos homines ante p̄ctm̄ (vt iam dictum est) benedixit deus.

Illud quoq; certum est, q̄a nisi p̄ctm̄ fuisset admissum, illi tantummodo nascerentur qui nunc per Xpi gratiam liberantur. Illi autē omnes qui nunc in perditionem relinquantur ex illa maledictione sunt, qua dictū est ad mulierem, multiplicabo ærumnas tuas & conceptus tuos, q̄a nisi peccatum præcessisset (vt dictum est) nullatenus ista sylua (quæ ad nihil aliud est nisi vt excidatur & in ignē mittatur) de radice carnis nostrę succreuisset.

Mat. 3.

Igitur

Igitur qui est ex deo, inquit, id est, ex benedictione illa, qua deus omnes ad vitam pertinentes nasci iussit, hic verba dei audit. i. præeunte gratiæ dei aspiratione obaudire, ad eandem vitam quā intercipientem præuicatione prædiderat, reuocanti. Et propterea vos nō auditis, quia non vti vos putatis æquē Isaac pater vester secundū carnē, ex illa benedictione, sed ex maledictione, quæ peccatum consequuta est, multipliciter & superflue pullulastis, restantē propheta, quia de aquis Iudæ exiissit, i. non ex fide patrum, sed ex sola carne traducti estis.

Esā. 48

Itaque terribile est quod hic ore diuino dicitur: Qui ex deo est, verba dei audit: propterea vos non auditis, quia ex deo non estis. Si enim verba dei audit qui ex deo est, & audire verba dei non potest quisquis ex illo non est, deo sis interroget se vniuscuique si verba dei in aure cordis percipit, & intelligit vnde sit.

Greg.
An ex
deo sis

Cœlestem patriam desiderare veritas iubet, carnis desideria conterere, mundi gloriam declinare, aliena nō appetere, propria largiri. Penset ergo apud se quisq; si hæc vox dei in cordis aure conualuit, & quia iam ex Deo sit cognoscit.

Nam sunt nonnulli qui præcepta dei nec aure corporis percipere dignantur. Et sunt nonnulli qui hæc quidē corporis aure percipiunt, sed nullo ea mentis desiderio cōplectuntur. Et sunt nonnulli qui libenter verba dei suscipiunt, ita vt etiam in fletibus compungantur, sed post lachrymarum tempus ad iniquitatem redeunt. Hi profectū verba dei non audiunt, qui hæc exercere in opere cōtemnunt. Vitam ergo vestram ante mentis oculos reuocate, & alta consideratiōe p̄miserite hoc quod ex ore veritatis sonat: propterea vos nō auditis, quia ex deo non estis.

Sanē qualis quisq; est, talia hunc delectat audire. Sed & que cuiq; conueniunt & in commodum cedunt, his libenter auditum accommodat. Verbi gratia: Libenter audit infirmus de medicina, peregrinus de patria, de nundanis mercator, amator qui libet de re amara.

Quę q̄sq;
libet̄ au
dit,

Porro Verbi cœlestis auditio, necessaria est ad salutem peccantibus, poenitentibus, & proficientibus.

Peccantibus, vt ad sui cognitionem illuminentur, com-punctione cordis emolliantur, terreantur salubriter, & conuertantur: vel minus saltem delectentur in peccatis.

B B Poeni-

Pœnitentibus autem, vt fanentur in affectibus, conferuntur à culpis, confirmantur in bono, & spiritualiter cōsolentur.

Proficientibus etiam necessaria est auditio verbi Dei, vt per illud dirigatur, vt dilectione sancta accendantur, vt dei verbo passi, in interiori homine corroborentur.

Circa secundum principale dicitur:

Respondenter ergo Iudæi, & dixerunt ei: Nonne bene dicimus nos, quia Samaritanus es tu, & dæmonium habes?

Hic ponitur blasphemantium Iudæorum cōtradictio, vbi duo describunt, vnum est, in dei filium horrēda blasphemā. Alterum, aduersum blasphemantes defēsa innocentia, ibi: Rēspōdit Iesus, Ego dæmonium non habeo.

Circa primum, aduerte quemadmodum id quod Iesus Christus dixerat (videlicet, ppter ea vos nō auditis, quia ex deo non estis) ipsi de semetipsis verum esse, suis operibus ostendunt, quum respondentēs dicunt: Nonne bene dicimus nos, quia Samaritanus es tu & dæmonium habes?

Quia enim causa ceciderunt, & ratione superati sunt, furiosi ad conuita prorunt. Quomodo si athletam fortissimū, victus quisquam & solo diectus aduersarius, q̄a ferire non potest armis, petat spumosis dentibus. Nonne, inquit, bene dicimus nos quia Samaritanus es & dæmonium habes? Ecce duo quasi peccatorum argumenta, Dixe rat enim: Quis ex vobis arguet me de peccato? Si veritatem dico, quare non creditis mihi? Ergo ne intus abiret, impingunt duo hæc, quod & Samaritanus esset, & dæmonium haberet. Sed aperte mentia est iniquitas sibi, q̄a profectō hæc verba non sunt dæmonium habitentis, sicut & turbā quodam loco testantur dicentibus phariseis, dæmonium habet & infans, quid e vni auditis?

Igitur vt ait Sapiens à facie verbi parturit fatuus, sic cut gemitus partus infantis, citō Iudæi isti per furiosum stultitiz suæ partum, verum esse testati sunt (vt iam dictū est) quod dixerat veritas, q̄a ex patre diabolo essent, q̄ ex ppriis loquit mendacis. Non enim cum paruo amaritudinis suæ tormēto blasphemiam hanc enixi sunt, quā de patre suo, patre mendaciū cōceperūt filii mendaces, ante

mē adulterę & fatuę à facie verbi, ab increpatione veritatis mendacium parturientes.

Potōr vbi vel quando dixerunt, q̄ dæmonium haberet, & in hoc euāgelista & in cæteris euāgelistis similiter reperimus. Nam & alias dixerant: Dæmonium habes, quis te querit interficere? Et ipsum quoque Beelzebub vocauerunt, dicente ipso apud Martham: Si patrem familias Beelzebub vocauerit, quanto magis dōmelicos eius?

Verum, vbi, vel quando Samaritanum illum vocauerunt, vel vnde huiusce impropriet occationem nacti sint, apud neminem euāgelistarum inuenimus, nisi fortē eo quod apud Samaritanos (quibus vtiq̄ Iudæi non coutebantur) biduo mansit & docuit. Itaque Iudæi furore ebrii & cæci, non considerantes quid dicerent, sed tantum vt contumeliosissimē dicerent aiunt: Nonne bene dicimus nos, quo pater q̄ hanc contumeliam vel xpo affatum obiciere, vel obreclantes absenti dicere soliti essent.

Samaritanus, inquit, es tu, contra id quod dixerat: Quis ex vobis arguet me de peccato? Verum contra id quod dixerat: Si veritatem dico vobis quare non creditis mihi, obiciunt dicentes: Et dæmonium habes, & ideo non loqueris veritatem.

Sciendum est autem quōd Iudæi Christum Samaritanum vocant, quem vtiq̄ non ignorabant genere esse Iudæum, & à loco Galilæum, de quo & alias dixerunt: Scrutare & vide, quia propheta à Galilæa non surgit. Sed Iudæi isti (vtiq̄ paruuli quos occidit inuidia) ea leuitate animi de homine naturaliter Iudæo facere volunt Samaritanum, quā & ipsi dicebant: Semen Abraham sumus, pater noster Abraham est, & vnum patrem habemus deum, & irascēbantur illud sibi non concedi, qui tamen inter hæc quærebant interficere hominem qui veritatem eis loquebatur, quod Abraham non fecit.

Itaque Samaritanum vocant, diuersas ob causas. Primo in ipsius opprobrium, q̄ natio illa apud eos exosyval de esset & contemptibilis, Christum enim & exosum pariter habebant & contemptibilem.

Secundo Samaritanū eū dicebant tanquā ritus Hebræos dissoluentē, vt pote obseruationē fabbati vti imponebant, Samaritani enim non perfectē iudaizabant,

Simile.

Blasphemum Iudæorum furor.

Io. 10
Eccl. 19

Iudæi pariunt.

Io. 7.

Mat. 10.

cur Samaritanum vocant.

Io. 7
Iob. 5

Io. 8

Tertio, quia Samaritani apud eos, peccatores habebatur, & contrarii Iudeis. Christus autem quod Iudorum scelera reprehendebat, habebatur ab eis loco hostis, & aduersarii. In quibus omnibus (vt dictum est) nituntur illi ostendere peccatores esse.

H Dæmonium insuper habere dicunt, vel quod secreta cogitationū ipsorum deprehendebat, quod imperitè dæmonitribuebatur, qui humani cordis ignorat arcana. Vel quia credebant eum in principe dæmoniorum eicere dæmonia. Vel etiā propter sermones eius humanā capacitatē interdiū transcendentis, quibus & deum esse patrem suum adseribat, & quod de celo descenderat, & quod esset panis viuus.

Itaque tam diuinā in eo potentia quam sapientiam blasphemantes, dæmoni adscribebant, atque hoc instabat (vt iam dictū est) contra id quod dixerat: Si veritatē dico vobis, quare non creditis mihi? Nam dæmoniacis credendū non est, quod per eos mendacis pater diabolus ipse loquatur.

Circa secundum, quod est, aduersum blasphemantem defensa Christi innocentia, subditur:

Respondit Iesus: Ego dæmonium non habeo, sed honorifico patrem meum, & uos inhonoratis me.

I Accepta dominus contumelia tam indigna, à manu etudine solita non recedit, qua neminem referre consuevit. Aliud nāque est quum interrogatus quis negat, atque aliud quum id quod alius affirmauerat, ipse ex opposito confitens denegat. Hoc autem interrogando dixerant: Nōne bene dicimus nos, quia Samaritanus es & dæmonium habes? Cæterum & alias dixerit cum affirmatione: Dæmonium habes. Quis te querit interficere? & paulo post dicitur sunt etiam affirmantes: Nunc cognouimus quia dæmonium habes. Igitur & in hoc seruat manu etudinis suæ renorem, quod vnum idemque opprobrium, & hic interrogatus negat, & alibi tacita patientia dissimulat.

Notandum verò est, quod non ait: Samaritanus non sum. Vñ & quod de hac parte inieci opprobrii silet, ipso suo silentio satis indicat, quia græce esse Samaritanū vel Iudæum, aut certè Græcū, nō tati est, vt quicquid animū aduertere, aut villā operam dare debeat ad eluendum, vel remouendum à se huiusce denominationis opprobrium.

Alia

Alia autem & verè iuxta mysticum solum quem tamē Iudæi non attendebant) Samaritanus est Dominus noster Iesus Christus, sicut ab ipsius nominis interpretatio ne palam omnibus intelligi datur. Samaritanus etenim interpretatur custos. Quis autem nisi ipse verus & perui gil, non dormitaneque dormiens, humani generis esse custos? Quapropter in illa insigni parabola quæ sic inchoat: Homo quidam descendebat ab Ierusalem in Iericho, & inci dit in latrones, pulchre seipsum Samaritanus illius noie & opere comendat, qui faciens iter venit eundem hominem, & alligauit vulnera eius infundens oleum & vinum. Prospiciens etenim iste custos noster de excelso factio suo de celo in terram aspiciens, vidit genus humanū à latronibus despoliatū, & plagis impositis semiuituum relictuū id est à diabolo deceptore dignitate suæ conditionis exutum & creatoris sui, non quidem imagine, sed similitudine nudatum, quod erat semiuitū esse relictuū. Ratione secundum quā ad imaginē dei factus est, homo non perderat, sed imitationē bonitatis eius, secundū quam ad similitudinē dei factus erat, amiserat. Vidit, inquam, genus humanum sic semiuituum, & appropiauit, proximus enim noster factus est, & absque peccato nostris per oīa similis, et oīam curam quam eadem parabola prosequitur adhibebat.

Igitur de hoc nomine quod est, Samaritanus, rectè tuus Iesus hominū dominus noster tacuit, & tacendo satis laudauit. Hoc autem quod nullius boni notam retinet, interrogatus, non bene dictum esse respondit, dicens: Ego dæmonium non habeo. Sed quid? Honorifico, inquit, patrem meum. Ergo hæc contrario modo opposita esse constat, dæmonium habere, & patrem deū honorificare. Amplius, honorificare Deum, & inhonorare dei filium, opposita sunt quia non solum sensu, sed & voce contraria sunt. Proinde dæmonium habere & deum inhonorare voce quidem diuersa, sensu autem paria sunt.

Igitur dum sic respondet manus et verax: Ego dæmonium non habeo, sed honorifico patrem meum, & vos inhonoratis me, opprobrium inimicorū retorquet in caput ipsorum, voce quidem deuitas horrifonam turpitudinem ne diceret: Vos potius dæmonium habetis, rei autem tenens veritatem, quia reuera nisi dæmonium haberent, dei filium non inhonorarent.

B B 3 Cete

Christus Samaritanus ipse.

Luc. 10.

Médaciū dixisse Iudæos.

Exemplum Cæterâ (vt dicit Greg.) mansuetudinâ christi inter tã imitandã tã cõuita immoto aõo persisistens exẽplo, quid aliud q̃ su perbia nostra cõsũditur: q̃ si exagitata vel leniter fuerit atrociores addit iniurias q̃ accepit, facti mala quæ potest minatur & q̃ non potest. Ecce iniuriam suscipiens, de nō irastatur, nō contumeliosa verba respondet. Qui si eisdẽ ista dicentibus respondere voluisset: Dæmonium Vos habetis, verum profecto diceret, quia nisi impleri dæmonio essent tam perueria de deo loqui non possent. Sed accepta iniuria, etiam quod verum erat dicere veritas noluit, ne non dixisset veritatem, sed prouocatus contumeliam red didisse videretur.

Ex qua re quid nobis inuitur nisi vt eo tẽpore quã proximis ex falsitate contumelias accipimus, eorũ etiam vera mala taceamus, ne ministerium iustæ correctionis vertamus in arma furoris. Sed quia quisquis zelo deo vitur, sæpe à prauis hominibus dehonestatur, in semetipso Dominus nobis patietiq̃ præbuit exemplum, qui ait: Sed honorifico patrem meum, & vos inhonorastis me.

Quo dicto statim peruersis illorũ cogitationib⁹ occurrit dicens:

Ego autem non quero gloriam meam, est qui quærat, & iudicet.

L Existimabãt iniqui q̃ ille esset eorum similis. i. quod vna nam quærens gloriam de seipso testimonium perhiberet & ea mente diceret: Quis ex vobis arguet me de peccato & his similia, qua & illi quib⁹ recte dicebat: vos estis qui iustificatis vos coram hominibus, deus autem nouit corde vestra. & Iulianus quã plurima. Talem quippe illum haberi volentes antè dixerat: Tu de teipso testimonium perhibes, testimonium tuum non est verum.

At ille incatũ nulli vnquã adulatione est, vt in ciuitate illorũ magna et ampla vel vnus noctis hospitũ nõquã habuerit sed sæper foris, & in Bethania maxie, hospitatus sit.

Non enim quemadmodum homines mudi huius amatores, gloriam suam quærentes & in domibus regum et se festinantes, omnibus adulantur, & idcirco recte mollib⁹ vestiti dicuntur, non inquam ita & ipse fauorem illorum optabat vt sibi ab eis quantocius regie salutaciones ac clamaretur, & diceretur: Viuat rex christus, et sic per ho

mines sup̃ Dauidicũ solũ sublimaret. Quod si q̃dpiã tale expectaret ab eis, nõ vtiq̃ sic argueret eos in veritate, vt & paulo añ nõ tacuerit, dicens: Vos ex patre diabolo estis.

Verissimè ergo ait: Ego gloriã meam non quero. Et M protinus adiugit: Est qui quærat & iudicet. Tuti valde gloriam animi verba sunt hæc. Nec frustra. Quomodo enĩ gloriã filij quæ xpi sui, gloriã regni sui, gloriã sacerdotij eius, non quærit pater, reret & iudicaret? Quomodo hæc eius cõsententiã Iudæi nõ agnoscebãt? Si quidẽ de gloria regni eius p̃ heretico spũ di Psal. cum fuerat: Iurauit dñs Dauid veritatẽ. & nõ frustra: bit eum, de fructu vètris tui ponã super sedẽ tuã. Itẽ de gloria faceret: Iurauit dñs & nõ ponẽbit eum, Psal. tu es sacerdos in æternum secundũ ordinẽ Melchisedech.

Eant ergo inimici veritatis, & cum patre suo, patre mendacij diabolo cõsiliũ in sp̃sẽ inean, quomõ quasi rationabiliter cõsiliũ dei spernãt in semetipsis, dicitẽs: Nolumus hunc regnare super nos, & hoc modo impleat Luc. 19, scripturã dicentem: Astiterũt reges terræ, & principes cõ Psal. uenerunt in vnũ aduersus dñm & aduersus christum eius. Nam reuera qui iurauit (vt iam dictũ est) ritẽ p̃ uidebit sibi, ne turamentum suum irritum sit.

Quæret enim & iudicabit gloriã xpi sui, vt sitis vos Pro, 10, inimici Iudæi quasi tempestas transiens, ipse autem quasi fundamentum sempiternum videntibus cunctis, & aduentibus vnuerfis sententiam: q̃ laudantibus, q̃ reos ma iestatis, gloriæ filij sui inuidios, dominus cælorum duplici contritione conterendos, iudicabit vos.

Scimus certè & scriptum est, quia pater omne iudiciũ Grego, dedit filio, & tamen idem filius iniurias accipiens gloriã Ioan. 5, suam non quærit, illatas contumelias patris iudicio refer Patientiã exempli uat, vt nobis insinuet quantum nos esse patientes debemus, dum se adhuc vlcisã non vult & ipse qui iudicat, Christus,

Quum verõ malorum peruersitas crescit, quia non solum prædicatio frangi non debet, sed etiam auereri suos dominus admonet exemplo, qui postquam dæmonium habere dictus est prædicationis suæ beneficia etiã largitus impendit, dicens:

Amen amen dico uobis, si quis sermonem meum seruauerit, mortem non uidebit in æternum.

N In eo quo cœpit, veritas sermone perseuerat, totius constantiæ exemplar singulare. Suprà namq; ante lectionis huius initium sic proposuerat: Si manseritis in sermone meo, verè discipuli mei eritis, & cognoscetis veritatē, & veritas liberabit vos. Nunc verò in tertia persona generaliter loquens, dicit: Si quis sermonem meum seruauerit, mortem non videbit in æternum. Pro eod. enim accipiendi sunt. In Christi sermone manere, & christi sermonem seruare. Amē amē (inquit) dico vobis, repetitio hec, diuini iuramenti, verborum christi infallibilem ostendit veritatem. Si quis sermonem meum seruauerit, corde credēdo, & opere adimplendo, mortem non videbit, id est, nō experietur in æternum. Sicut enim insula corpori anima præstat ei vitam, & ros cœlestis florem viuificat, ita xpi sermo fidelem viuificat animam.

Christi sermone seruans quō non moritur. Mors triplex. Phil. 1. 1. Cor. 15. Eia. 25.

Sed obicit aliquis, & dicit: Quis est homo qui viuēt, & non videbit mortem? Ecce enim morimur vniuersi. Sed triplex est mors, videlicet, prima, naturæ, quæ animam à corpore separat, & hanc necesse est omnem hominē experiri. Sed tamen christi sermo facit, vt ista mors contemnatur, imò vt desideretur, iuxta quod dicebat apostolus: Cupio dissolui & esse cum christo. Sed & tandem virtute sermonis christi mors ista destruetur, quādo mortale hoc induet immortalitatem. Tūc enim absorbebitur mors in victoria. Vnde per Esaiam dicitur: Precepitabit dominus mortem in sempiternum.

Secunda, est mors culpe, per quam anima separatur à deo, & ab ista liberat seruatus sermo christi. Nemo enim peccat nisi qui verbum christi non seruat.

Tertia est, mors gehennæ ignis, de qua per Psalmistam dicitur: Quoniam non est in morte qui memor sit tui, in inferno autem quis confitebitur tibi? Et rursum alibi: Quoniam non infernus confitebitur tibi neq; mors laudabit te. Sed nec mortem hanc peccatorum pessimam viu debuit in æternum christi sermonem seruantes.

HOMILIA ALTERA.

Nunc cognouimus, quia dæmoniū habes. Ioan. viii.

In hac parte euangelicæ lectionis duo restāt consisti

consideranda. Primum est, aduersum Veram respondentem contumeliosa replicatio. Secundum est, calumnias diluēti parata lapidatio. Ibi: Respondit Iesus. Si ego.

Circa primum duo sunt notanda. Vnum est aduersus veritatem iterata blasphemia. Alterum, imposita domini adrogantiæ calumnia, Ibi: Nunc tu maior es.

Circa primum dicitur. Dixerunt ergo Iudæi: Nunc A cognouimus quia dæmoniū habes. Sufficienter amoue rat à se Christus hanc contumeliam, sed tamen eam reph cant, ne succumbere videatur. Vnde & ratione superati, de beneficio ostensæ veritatis peiores sunt quemadmodum contrario per contumelias boni efficiuntur meliores. Nam accepta domini prædicatione dicentis: Amē amen dico vobis, si quis sermonem meum seruauerit, mortem non videbit in æternum, iterum Iudæi blasphemant, dicentes: Nunc cognouimus quia dæmoniū habes.

Vbi aduertere est & cæcitatem pariter & impudentiam Iudæorū. Nunc (inquiunt) cognouimus, quia dæmoniū habes. Id autē certo nesciebamus, nunc autem verè scimus. Vbi eorum stupiditatem palā est cernere. Nam quādo dominū de morte damnationis æternæ constat fuisse loquutum, ipsi hoc ad corporalem mortem iniquè detorquebant. Vnde & dicunt:

Abraham mortuus est & propheta, & tu dicis, si quis sermonem meum seruauerit, non gustabit mortem in æternum?

Verè stulti & maligni contentions studio aduersus dei sapientiam dimicant, quæ sint exordia sermonis dei, necdum se scire ostendentes. Vbi enim cor sicut pariter & aures dereliquerant, tā multa clamante scriptura de morte peccatorum pessima, verbi gratia, dum dicit: Quia non infernus confitebitur tibi, neq; mors laudabit te. Vel illud: Quoniam non est in morte qui memor sit tui, in inferno sima. autem quis confitebitur tibi, & his similia.

Nempe de hac morte vera, de hac morte pessima dicebat veritas: Si quis sermonem seruauerit, mortem non videbit in æternum. At illi quia iam æternæ morti inheferant & eadē mortem cui inheferant non videbant, dum solam mortē carnis aspicerent, in veritatis sermone caligabant. Dixerunt ergo.

Nunc

Nunc cognouimus quia dæmonium habes. Et vnde
 ð possessores stultitiæ, tantæ rei na cxi estis notitiam? A
 maiorib? (inquit) capimus argumentum. Abraham eni
 & propheta mortui sunt. Quasi dicant: Non maioris au
 thoritatis & efficacitæ est tuus sermo, quam sermo dei.
 Sed obseruatores diuini sermonis mortui sunt, nempe
 Abraham & cæteri Propheta, ergo sermo tuus à morte
 non liberat. Quin nec teipsum à morte poterit tuus ser
 mo liberare, quanto minus potest alios facere immorta
 les? Nisi forte putes te esse maiorem Abrahæ & propheta
 tis. Abraham autem mortuus est, qui tamen sermonè dei
 in omnibus obseruauit, egrediens ad dñi iussionem de ter
 ra sua & cognatione qui etiam ppter sermonem domi
 ni præsto fuit immolare vnigenitum suum in holocaust
 stum. Deniq; & sermo eius tante fuit virtutis, tantumq;
 valuit apud dñm, vt ciuitatem & vniuersam regionem
 Sodomorum si in ea decè iusti inueniri potuissent, ab im
 pendente subuersionis pœna potuerit liberare.

Et Propheta mortui sunt, qui dei sermonem serua
 uerunt, & in suo nihilominus potentes fuerunt sermone.
 Verbi gratia: Moyses, Dauid, Samuel, Heliseus, Esaias,
 Ezechiel, Ieremias, Daniel, atq; cæteri oēs. Et super hæc
 omnia, tu dicis: Si quis sermonem meum serauerit, mor
 tem non gustabit in æternum. Loco eius quod dixerat,
 mortem non videbit, isti dicunt non gustabit, & in idem
 redit, quia tam videre mortem quam gustare, accipitur
 pro eo quod est experi.

C Notandum est autem Iudæos non verum dixisse de
 Orige. Mortuos Abraham & de prophetis quod mortui essent. Audiuit eni
 Mortuos verbum Christi Abraham atq; seruaui, & huius simile
 nō esse vi dices de prophetis, de quibus dicunt: Et propheta mor
 tuus sunt. Nam ipsi verbum filij dei custodierunt, quū ver
 bum domini factum fuerit vel ad Osee, vel Esaiam, Iere
 miam, quod si quis alius custodiuit, ipsi propheta custo
 dierunt. Mendacium ergo dicunt, mortuos esse adserēta.
 Vnde dominus in Euangelio cum Sadaucis disputans
 Mar. 12. Non legistis (inquit) in libro Moysi, super rubum quo
 modo dixerit ei deus, inquiens: Ego sum deus Abraham,
 & deus Isaac, & Iacob. Non est deus mortuorum, sed vi
 uorum. Vnde & apud Lucam subiungitur: Omnes
 enim viuunt ei.

Circa

Circa secundum, quod est, imposita domino adrogan
 tiæ calumnia, subditur.

Nunquid tu maior es patre nostro abrahā,
 qui mortuus est: & propheta mortui sunt.
 Quem teipsum facis?

Iudaicæ gentis Abraham fuit pater, cui etiam primo fu
 D
 tur i feminis repromissio facta fuit, à quo inceptit & cir
 cuncisio, & omnes Iudæi secundum carnem ab eo descē
 derunt, qui tamen (inquit) mortuus est. & propheta
 mortui sunt, qui & maiores tui fuerunt, & sermonem
 dei meliorem, magisq; tuo sermone autententium serua
 uerunt. Quem (inquit) teipsum facis? Quousq; tendis
 supra teipsum, vel ad cuius mensuram magnificas te
 teipsum, cuius mensuram nos omnes nouimus, videli
 cet, q; si homo Galilæus fabri filius.

Talis utiq; percunctatio dicentium, quem teipsum fa
 cis, nimis iniuriosa est. Quis eni aliud seipsum facit quam
 est, nisi is, in quo veritas non est, mendax & mendacii pa
 ter, & omnis hypocrita & nequam, qui vtq; ex parte
 eius est? Ergo cecutientium fuit hæc prolatio, qm non se
 fecit Iesus id quod est, sed ex patre recepit ab æterno, si
 cut & dicebat ipse: Nunc clarifica me tu pater apud te
 teipsum claritate quam habui priusquam mūdus esset
 apud te. Magnus itaque fuit, non quod ipse semet fecerit
 magnum, sed quia talem eum ab æterno genuit pater.
 Quamuis & ipse qui tantus erat semetipsum humiliauit,
 & in forma dei existens, non rapinam arbitratus est esse
 se æqualem deo, sed semetipsum exinanitiuit formam ser
 uui accipiens, in similitudinem hominum factus, & habitu
 inuentus vt homo. Itaque nimis indigne mendacem hæc
 contumeliam christo insigunt, quem quasi adrogantem
 atque superbatum calumniantur, qui se Abrahæ antepo
 neret & prophetis.

Circa secundum principale dicitur:

Respondit Iesus: Si ego glorifico meipsum,
 gloria mea nihil est. Est pater meus qui glo
 rificat me.

Hic ponitur calumnias diluenti parata lapidatio. Vbi
 primo dominus falsam calumniam patienter diluit.

Secun

Obiectio
Iudgorū.Interro
gatio in
iuriosa.
Ori g.

Io. 17

Phil. 2

Secundo maiorem se quam Abraham ostendit, Ibi: Abraham pater vester. Tertio, homicidarum duritia ad lapides decurrit. Tulerunt ergo lapides Iudæi,

E Circa primum, attende quali responso retuli sint, den te putido sapientiam commordentes, & dicentes, quæ te ipsum facis? Si ego, inquit, glorifico me ipsum, gloria mea nihil est. Hoc quantum ad eorum suspicionem dixit.

Seipsum glorifica re quid sit

Esa. 14.

Philip. 2.

Ioan. 17.

F

Luc. 3.

Vbi hoc primo sciendum est, quòd nemo nisi alieng raptor gloriæ, seipsum glorificare æstimãdus sit. Qui en se iactat & dilatat, confidens in corde suo, exemplo illius qui primus creatoris sui communionem contempta, sibi met in corde suo loquens, sedebat, inquit, in monte testamēti, in lateribus aquilonis, ascendam super altitudinem nubium, similis ero altissimo, ille inquam qui iactando & dilatando se, hunc imitatur, glorificare seipsum dicendus est, eiq; rectè dicitur: Quæ seipsum facis? qui a stultusest & iurgia concitat, dum supra semetipsum se extendit socialem comparium charitatem deserens, inferiorumque charitatē fastidians. Ergo dei filius nō seipsum glorificat nam contra, vt iam dictum est, quum in forma dei esse semetipsum exinaniuit formam serui accipiens, factus o bediens patri vsq; ad mortem, mortem autem crucis.

Dicat itaq;: Si ego glorifico me ipsum, gloria mea nihil est, id est, quisquis supra semetipsum tendit, sic ut vos de me calunniamini, dicentes, quem te ipsum facis, gloria eius nihil est. Debemus enim cōcordē patris & filij charitatem nos imitari, qua & pater filium, & filius patrem glorificat, ipso filio dicente: Pater clarifica filium tuum, vt & filius clarificet te, vt mutua charitate fiat in nobis quod scriptum est: Honore inuicem præuenientes, & tunc gloria nostra nonnihil est.

Est pater meus, inquit, qui glorificat me. Quibus verbis aduersus impios & obstinatos adhuc sese dominus aperit & manifestè diuinam suam maiestatem ostendit, docens eum sibi esse patrem, quem illi suum profitentur deum, vt exinde eorum perfidia nullam prorius habeat excusationem.

Pater autem quemadmodum pater filium suū secū dum humanam naturam glorificauit, Et primo quidem in baptismo voce cœlestis audita: Hic est filius meus dilectus, in quo mihi complacui, simili postmodū voce in sua glo

gloriosa transfiguratione in excelso monte à nube audita idem dei filius à patre glorificatus est, dicente: Hic est Mat. 17 filius meus dilectus in quo mihi bene complacui, ipsum audite. Proinde insigni testimonio Ierosolymis paulo ante passionem suam filium suum pater glorificauit huiuscemodi ad ipsum de cælo voce dicente: Et clarificaui, & 10, 12 iterum clarificabo.

Nam & in ipsa passione sua hunc admirandis prodigijs clarificauit, quando videlicet elementis lectum facientibus obscuratus est sol & aer, & ab hora sexta vsque in horā nonā (quo adfuit videlicet in cruce viuens penedit) tenebræ factæ sunt sup vniuersā terram. Quando nihilominus terra mota est, & petræ scissæ sunt, & monumenta sanctorum de se aperuerunt, sed & velum templi scissum est in duas partes, à summo vsque deorsum.

Denique in eius gloriosa resurrectione à mortuis, ac deinde in triumphali ascensione in cœlum, sessioneq; ad dexteram patris, angelorum præterea multiplici attestatione, & fide gentium deus pater Iesum Christum filium suum (quem Iudæi inhonorauerunt) magnificè glorificauit, dans ei nomen quod est super omne nomen, vt in nomine Iesu omne genu flectatur cœlestium terrestrium, & infernorum. Sequitur.

Quem uos dicitis quia deus noster est, & non cognouistis eum, ego autem noui eum. Et si dixero quia non scio eum, ero similis uobis mendax. Sed scio eum, & sermonem eius seruo.

Non peregrinum pro se aliundè testimonium adducit minus, sed contentus est illo paterno, quando & pater ille suus quo fretus est, Deus erat Iudæorum, ne isti suspicarentur alienum deum ipsum inducere velle.

Et non cognouistis, inquit, eum Dices & Iudæos cognouisse deū, iuxta illud Psalmistæ: Notus in Iudæa Deus, in Israel magnum nomen eius. Ad quod respondetur, cognouisse quidem Iudæos deum, sed vt conditorem tantum, & administratorem mundi, non vt eum qui pervinget Iudæos deū nō cognouissent, filium eius non crucifixissent, gnouisse. Quod tamen intelligendum est more scripturarum, quo Chry. appellat

Philip. 2.

G Chry.

Dei igno appellantur impij, qui ita omnia agunt quasi deum non rare. agnoscat. Quo loquendi modo per Esaiam dominus loquitur, dicens: Israel autem me non cognouit, & populus meus non intellexit.

Proinde quisquis viam Dei non ingreditur, vilitate scripturam modo perinde habetur, ac si neque deum cognoscat, nec ab illo se putet agnosci, iuxta quod in Regum historia scriptum legitur: Filii Heli, filii Belial nescientes Dominum, neque officium sacerdotum ad populum, Palam est autem inde eos dicti ignorasse dominum, quod impii vixerint. De huiusmodi per Apostolum dicitur:

Tit. x. Fatentur se nosse Deum, factis autem negant, Bene ergo Iudæis Deum suis magnis operibus negantibus, ore veritate dicitur: Et non cognouistis eum, tametsi iactitantes dicitis, quia deus noster est, Quem tamen verè cognoscebat ipse iuxta quod ait: Nemo nouit filium nisi pater, neque patrem quis nouit nisi filius, & cui voluerit filius reuelare. Porro de seipso saluator subdit, dicens:

Aug. Ego autem noui eum. Secundum carnem iudicantis potuit & hic arrogans videri, sed arrogantia non ita caueatur, vt veritas relinquatur. Propter quod subdit.

Et si dixerò quia non scio eum, ero similis vobis mendax. Quasi dicat: Sicut dicentes vos scire eum mentimini, ita & ego, si dixerò me eum nosse. Frustra namque veritas in hunc mundum venisset, si seipsam negando, mendacibus satisfecisset.

Bene ergo quod mallet eligens dicit: Sed scio eum, & sermonem eius seruo. Quod vtiq; maxima demonstratio est quod ab illo sit missus. Hic autem, inquit, sermo eius est, & hoc mandatum ille mihi dedit, vt non solum vique ad opprobria, sed & vsque ad mortem, testimonij veritati perhibeam, quòd ipse me misit, ad hoc quod quisque sermonem meum seruaerit, mortem non videat in æternum.

Circa secundum, vbi maiorem se quam Abrahamo dicit minus offendit, subditur:

Abraham pater uester exultauit ut videret diem meum, uidit & gaudis est.

H. Refutatio vanæ gloriæ conuictio, quo denotauerant
Rup. eum aduersarij, dicentes: Quem teipsum facis, nunc deum

num ad illud respondet, quod cum indignatione non Maior parua interrogauerant, dicentes: Nunquid tu maior es quam Xps qui tuius Abraham qui mortuus est: Abraham, inquit, abraham pater uester exultauit vt videret diem meum.

Magna sanè & mira sententia, qua & magni patris Abraham meritum, & longè magis propriæ magnitudinis predicat testimonium. Quid enim est, exultauit vt videret diem meum, nisi illud, quod & nos in eodem patre fidei nostræ rectè miramur, quia primus ad præceptum dei longam & laboriosam sustinuit peregrinationem, nò se quasi tristitiam aut necessitatem, sed vt verè magnæ lætitiæ expectationem!

Promiserat enim illi deus nullum habenti hæredem, imò & (quod maius est) sterilem habenti vxorem, quod in semine eius benedicerentur omnes gentes, nec statim ac cepit filium, per quem illud semen benedictionis quod est Christus sperare posset, sed prius exiit, nesciens quòd iret, & in terra aliena in casulis habitando demoratus est, nò habens hic manentem ciuitatem, sed futuram inquirens.

Hoc ergo magnum quidem est patris Abraham meritum, quod vtiq; (id est hanc eius obedientiam) Dei filius appellat exultationem. Sed longè maius est suipfius testimonium quod diem suum fuisse testatur eidem exultationis præmium dicendo: Exultauit vt videret diem meum.

Porro secundum Augustinum, incertum esse potest, I vtrum dixerit temporalem diem Domini, quo erat venturus in carne, an diem Domini qui nescit ortum, nescit occasum. Sed ego, inquit, non dubito patrem Abraham totum scisse. Ait enim seruo tuo quem mittebat: Pone manum sub femore meo, & iura mihi per deum cæli. Ergo quæ fuit illa iuratio, nisi quia signabatur de genere Abraham venturum in carne deum cæli.

Proinde etiam tunc diem domini Abraham vidit, quando in figura summæ trinitatis angelos hospitio recepit. Quibus profectò susceptis, sic tribus quasi vni loquutus est, quia & si in personis numerus trinitatis, in natura tamen vnitas est diuinitatis. Vidit ergo & gaudis est.

Quis autem pensare potest illud beati senis gaudium quam

Ge. 17.

Gen. 12.

Hcb. 13

Die Xpi
vt Abra-
hã vidit.
Ge. 24.

Ge. 18

quando accepit diuinæ expectationis suæ præmium, scilicet filium, veracis dei testimonium, posteritatis initium, fundamentum generis, salutis argumentum, nasciturus christi seminatium. Quis, inquam, nisi quem eadem fides animauit, persensiscere potest gaudium amici Dei quo dilataatur anima eius quam stare familiariter cum illo sub arbore, à cuius facie timide abscondit se reus Adam sub arbore, & cibus suis eum passeret, quem ille per cibi rapinam offenderat, suamq; radicem vetus oliua reuiscere conspiceret ad proferendum fructum, qui tandem ventis ligni morus expiaret.

Rectè igitur hic filius Abraham maior quam Abraham loquitur, dicens: Abraham pater vester exultauit ut videret diem meum, vidit & gausus est.

At illi carnales filii Abraham, suos à carne oculos non subleuant, & in eo solum carnis ætatem pensantes verba eius hæc intelligere nolebant. Verba enim oris eius (numirum iniqui iudaici populi) iniquitas & dolus, & noluit intelligere vt bene ageret. Sequitur enim.

Dixerunt ergo iudæi ad eum: Quinquaginta annos nondum habes, & abraham vidisti?

K Non ignorabat veritas quicquid respondisset, verèdum esse in calumniam. Sic enim insistebat aduersari, quomodo luctatores improbi, qui virum fortissimum quia virtute deicere non possunt, fraude vt in foueam ruere faciant, circumueniunt. Sic enim isti invidiosi vrgebant, vt verbum elicerent, quod pro blasphemia condemnare possent. At tamen respondendum à Christo ita illis erat, vt totus mundus illis non audientibus, audiret, non neglecta scriptura quæ dicit: Ne effundas sermonem, vbi non est auditus, quum non tam propter illos qui persequebatur, quam propter nos qui credituri eramus, idem sermo funderetur.

Quinquaginta, inquit, annos nondum habes. Sanè triginta & trium duntaxat annorum tunc erat christus. Et Abraham vidisti, qui iam ante annos circiter bis mille mortuus fuerat? Nec tamen dixerat dominus se Abraham vidisse, sed conuerso, quia Abraham viderat diem christi, nihilominus tamen secundum eorum intellectum

errone

erroneum eadem veròbique erat difficultas. Verum cor-poreis oculis nec Christus ipsium Abraham, nec ipse Abraham christum viderat. prout isti suo distorto in intellectu christum dicere calumniabantur. Itaque benignè redemptor noster à carnis suæ intuitu hos submouet, & ad diuinitatis suæ contemperationem trahit dicens:

Amen amen dico vobis: antequam Abraham fieret ego sum.

Ante præteritum temporis est, sum præsentis. Et quia tempus præteritum & futurum diuinitas non habet, sed fem Greg. per esse habet, nõ ait: Ante Abraham ego fui, sed ante Abraham Xps se de ham ego sum. Vñ & ad Moysen olim dixerat: Ego sum, um esse qui sum, & dices filiis Israel: Qui est, misit me ad vos. insinuat.

Ante ergo vel post Abraham habuit, qui & accedere potuit per exhibitione præsentie, & recedere per cursum vitæ. Veritas autem semper esse habet, quia ei quicquam nec priori tempore incipitur, nec subsequenti terminatur. Sed sustinere ista æternitatis verba infidelium mentes non valuerunt, imò noluerunt, sicut de hoc maxime iniustus & insipiente populo scriptum est: Quia noluit intelligere vt bene ageret.

Circa tertium, quemadmodum videlicet homicidarum duritia ad lapides decurrit, subditur:

Tulerunt ergo lapides, ut iacerent in eum. Iesus autem abscondit se, & exiit de templo.

Ergo veritatis verba sustinere non valentes, ad lapides currunt. Et quem intelligere non poterant, vel potius intelligere dissimulabant, obruere quærebant. Defecerunt eis verba quibus Christo vltà exprobarent, ergo currunt ad lapides. Quò enim tanta cordium duritia nisi ad lapides duos recurreret?

Iesus autem abscondit se, non in angulum aut in locum aliquem secretiorem quali timidus se recipiens, sed de sua potentia sibi conscius & securus de medio eorum qui ei insidiabantur exiit. Exiit, inquit, de templo, in quo voluerant ipsum lapidare.

Quis iam miretur dei filium templum ipsorum reliquisse desertum, quod iam ei factum erat spelunca hiens? Cui.

Quid enim est, qd iudæi nunc vsque sunt à salute, Iere. 12.

C C

nisi

abraham
deu pacific

simile

Eccl. 32

Furētib⁹
x pcedit,Iudæi iu⁹
sẽ dereli
cti.

Iudæi iu- nisi quia Iesus, i. saluator ab illis abscondit se? Et quid est
 ste dere- quod ciuitas & templum super oculos, imo & super ca-
 licti, dauera eorum cecidit, exterminantibus Romanis, & quæ
 Iere. 12. cunctis illis Deo patrum suorum offerre vel celebrare cõ
 Rup. fuerant, holocausta arietum, & adesse pinguium, & san-
 Eia. 1. guis vitulorum & agnorum & hircorum, neomenia, &
 Mala, 2. sabbata, & alia festiuitates eorum, quasi stercus super
 vultus eorum proiectæ sunt, deo protestante & dicente:
 Iniqui sunt cæterus vestri, calendæ vestras & solennitates
 vestras odiui anima mea, facta sunt mihi molesta? Quid
 Mat. 23. est inquam, hoc, nisi quia Iesus absconditus ab eis exiuit
 deferta.

Quod autem quasi infirmus, se abscondit & exiuit,
 1. Co. 1. victoriæ totius perfectionem expressit (dicente Aposto-
 lo: Quod infirmum est Dei, fortius est hominibus) quia
 nõ tam à lapidibus, quàm à lapideis Iudæorum cordibus
 fugit.

M Sed dicat aliquis: Mirum est quod dominus perseque-
 Xpi tole- tores suos fugiendo declinauerit, qui si voluisset tacito nu-
 ratiã imi- tu mentis suæ eos aut in suis ictibus ligaret, aut pœna su-
 tãnda. bitæ mortis obrueret, Sed qui pati venerat, exercere iudi-
 Greg. cium nolebat, Certè sub ipso passionis tempore & quan-
 tum ipse posset ostendit, & tamen hoc ad quod venerat,
 Io. 12. pertulit. Nam quum persequutoribus se querentibus di-
 ceret: Ego sum, sola hoc voce eorum superbiam percussit,
 & omnes in terram strauit.

Qui ergo & in hoc loco potuit manus lapidantium
 non se abscondendo euadere, quæ abscondit se, nisi quod
 homo inter homines factus redemptor noster, quædam
 nobis verbo loquitur, quædam exemplo? Quid autem
 nobis hoc exemplo loquitur, nisi vi etiam quum resiste-
 re possumus, iram superbientium humiliter declinemus?
 Ro. 12. Vnde & per Paulum dicitur: Date locum iræ. Quæta hu-
 militate iram proximi ferre debeat perpendat homo, si
 furoris irascentium abscondens se declinauerit Deus. Ne
 mo ergo se contra acceptas contumelias erigat, nemo con-
 uitii conuitia reddat. Imitatione enim Dei gloriosus est
 iniuriam tacendo fugere, quàm respondendo superare.

Sed contra hoc superbia dicit in corde: Turpe est, vt
 accè-

accepta iniuria taceas. Nam quisquis conspicit quia acci-
 pis iniuriam & taces, non putat quia patientiam exhibi-
 bes, sed crimen agnoscis. Sed vnde vox ista in corde no-
 stro contra patientiam nascitur, nisi quia in imis cogita-
 tionem fiximus: & dum in terra gloriam quærimus, pla-
 cete ei qui nos de cælo conspicit, non curamus?

Accepta ergo contumelia meditemur in opere vocem
 dei: Ego gloriam meã nõ quæro, est q̄ querat & iudicet.

Cæterum multa Christi Iudæis prædicauerat, sed N
 prædicationis eius verba illi deridebant. Deteriores quo Quibus se
 que ex prædicatione facti sunt, qui vsque ad iaciendis veritas
 lapides profluerunt, Et quid abscondendo se dominus si- abscondit,
 gnat, nisi quod eis ipsa veritas absconditur, qui eius seq̄
 verba contemnunt. Eam quippe quam non inuenit hu-
 milis, veritas fugit mentem.

Et quàm multi sunt hodie qui Iudæorum duritiam
 detestantur quia prædicationem Domini audire nolue-
 runt, & tamen quales illos arguunt fuisse ad fidem, tales
 ipsi sunt ad operationem. Præcepta Dei audiunt, miracu-
 la cognoscunt, sed conuertit à suis prauitatibus renuunt.
 Ecce Vocat & redire nolumus, ecce sustinet, & eius pati-
 entiam dissimulamus. Dum ergo tempus dei fratres, prauitatem
 suam vnusquisque detestat, dei patientiam periti
 mescat, ne quem nunc tranquillum despicit, iratum post-
 modum nequaquam euadere possit.

Dominica in ra

MIS PALMARVM.

Vum appropinquasset Iesus Ierosolymis &
 Q uenisset Bethphage ad montem Oliueti.
 mat. xxi.

In hac lectione tria comprehenduntur. Require sue-
 gra Dominica prima aduentus,

Dominica resur

RECTIONIS CHRISTI.

Quum tránsisset sabbathum, Maria Magdalene, & Maria Iacobi, & Salome emerunt aromata, ut uenientes ungerent Iesum. Marci. xvi.

In hac sancti euangelii lectione

tria comprehenduntur. Primum est, sanctarum mulierum erga Christum dominum morte peremptum obsequium & deuotio.

Secundum est, triumphalis Christi à mortuis resurrectionis, ibi: Et dicebant ad intuentem.

Tertium est, Resurrectionis Christi per mulieres sanctas felix annuntiatio, ibi: Sed ite.

Circa primum tria notantur. Primum est, Iudaici sabbathi transitio. Secundum est, sanctarum mulierum deuota obsecutio, ibi: Maria Magdalene. Tertium est, notandum temporis designatio ibi: Et valde mane.

A Circa primum dicitur: Quum tránsisset sabbathum. In euangelio secundum Lucam scriptum est, quod sancte mulieres Christo iam sepulto reuerentes à monumento parauerunt aromata & vnguenta, & sabbatho quidem siluerunt propter mandatum. Mádatur enim legis erat, vt sabbathi silentium à vespera vsque in vesperam serua retur, ideoque religiosae mulieres sepulto domino quam diu licebat operari, id est vsque ad solis occasum in vnguentis preparandis erant occupatae. Et quia tunc pra angustia temporis opus coepit explorare nequibant, festinaerunt mox transacto sabbatho. à occidente sole, vbi operandi licentia remeauerat emere aromata, sicut in hoc euangelio continetur, vt mane venientes ungerent corpus Iesu. Neque enim vespera sabbathi, pra occupante iam noctis articulo, monumentum adire valuerunt.

Constat

Constat itaq; quia in lachrymis peruigiles amore, nimirum mulierum longa retardantis sabbathi mora fatigatae, quo nec res in la operari (vt iam dictum est) nec plus mille passibus ambulare licitum erat Iudaeis mox vt onerosum illud sabbatum uigile, sabbatum abiit, recessit, transiuit, non quicuecunt nec desiderunt somnum oculis suis, non luciferum ad proficiscendum prestolatae sunt. Noctem pro die, desiderium pro die, lunam rapuerunt pro sole. Luna quippe nocti non defuit, quia tunc decima septima exiit. Porro decima septima luna clauso vespere, pauld post, id est per horam & dimidiam exurgit toti deinceps lunae suum ministratura nocti.

Circa secundum, quod est sanctarum mulierum deuota obsequio dicitur in litera: Maria magdalene, & maria Iacobi & salome, emerunt aromata. Et quidem haec tres hie marcus commemorat matthaeus duarum tantum meminit, dicens: Venit maria magdalene & altera maria videre sepulchrum, iohannes vnius tantum, dicens: Vna autem sabbathi maria magdalene venit mane quum adhuc tenebrae essent ad monumentum. Lucas vero nulli harum meminit nominatim, sed tantum in genere dicens subsequeute autem mulieres quae cum eo venerant de Galilaea viderunt monumentum, & quemadmodum positum erat corpus eius, & reuerentes parauerunt aromata & vnguenta, de quibus subdit: Vna autem sabbathi valde diluculo venerunt ad monumentum.

Constat autem euangelistas tantum eas nominatim expressisse mulieres, quae & praecipue & seruentio res in christi dilectione fuerunt. Inter quas amphioris prodigatua dicitur hierespias etiam elucet maria magdalene, cui à Domino dimissa fuerant peccata multa quoniam dilexit multum. Maria Iacobi, ipsa est mater Iacobi minoris, & simonis & Iudae filiae Thadei apostolorum Christi, & Ioseph qui cognominatus est iustus. Salome vero, mater est filiorum zebae Salome dei, id est Iacobi maioris & iohannis. Labatur errore qui nominae hanc putant vocari mariam, & Salome cognominari, à viis sedae putato, nescimus quo saloma ipsius patre. Salome enim minae, nominae proprii est mulieris, nequaquam viri. Vide Iosephum. l. 17. an.

Itaque istae mulieres sanctae quae vt iam dictum est, viuen cap. 11, tem fuerant Dominum sequute cum aromatibus ad monumentum venerunt, & ei quem viuentem dilexerant, etiam mortuo studio humanitatis obsequuntur.

C C 3 Nec

C Nec satis illis videbatur quod Ioseph ab Arimathea
Obsequens & Nicodemus cōsiderantēdū cū lintheis & aromatibus
riuchristo ipsis præsētibz & aspicientibus, nisi & ipse aliquid de
feruor suo superaddidisset.

Rupert. Quo mysticē datur intelligi quemadmodum p̄is & cō
delibus mentibus semper optabile est, ad ea que Apostoli
vel apostolici viri scripserūt de fide resurrectionis aliquid
propitū superaddicere laboris. Faciunt hoc penē cunctis
dicitis aut factis, pauci etiam scriptis. Idcirco quemadmo
dum p̄is mulieribus viuum se præsēbit, et vt agnosce
retur mariam suo noīe vocatū, quod magnum est inditū
m suæ dilectionis. Vnde & ad Moysen: Noui te, inquit,
ex nomine, sic oībus tūc prope aderit querentibus nūc ei
i veritate, & nota ipsorū ostēdat illis scripta i libro viſi.

Nota.

Exo, 33.

Non ergo superflūū cuiquam videatur q̄ piæ mulie
res voluerunt christi corpus iam semel vnctum & cum
aromatibus conditum & ipse denuō vnctum, quia aman
tis est, vt magis cupiat ipse proprium oībequium amato
impendere, q̄ vt hoc faciat alter. Itaque vis amoris in san
ctis iis agebat mulieribus, vt venerādū christi corpus
& tangere vellent & vnctum, quāquā prius vnctū (vidē
ctum est) nā minus actū eis videbatur quicquid sine eis
fuisse, ab aliis domino sedulitate impensum.

Proinde & si horridū sit videre mortuum, & amplius
mortuum pertractare in monumento, præsertim in tene
bris, adeo vt & mater mortuum exhorreat filium, nihil
ominus tamē in istis vsque adeo nature fragilitate amor
exsuperabat, vt nō solū minime tīmerēt, verū insuper su
mopere desiderarent mortuum dñi corpus nō solū vide
re, sed & tangere & vnctum. Tātūsem fuerat earū amor
ad viuum, q̄ nō credebāt se posse horere mortuum, sed
nec vlla eas habebat suspicio de fetore sepulci, quas adeo
delectauerat amor viuientis, q̄ credere nequibat vllā se
fastidium de grauiore mortui odore habituras.

D Quæris forsitan cur & ipsa domini mater vna cū aliis
ctis forminis istis filii sui corpus vnctum nō venerit vnq̄
quia constanti fide resurrectione eius vel iā tūc factā, vel
mox futurā credebat. Fidelis etiam mēte verba ipsius cōser
uabat quo se prædixerat tertia die à mortuis resurrectū
rū. Quinctiā piē credendū est, quia dñs resurgēs matri pri
mū apparuit, cuius aīm passionis suæ gladius præstuit.

Cur &
xpi ma
ter nō ve
nerit.

Et quis

Et quis cōsequi verbis posset quantum torrens gaudij Christū
repente inundans, locūq̄ vulneris replens, aīam eius ferē
ro doloris cōsōsam, inebriauit, quōm rediuius filius ei? mū appa
rui ante oēs mortales (matrem virginē non defraudans ruisse,
honore) vīctoria suam annūtiavit, & dulcia iam suæ car
nis vulnera, carnis inquit, quā ipsa genuit, p̄bit deoseu
landa? Quid ergo? sepugnare ne hoc videbitur euange
lio referenti, q̄lesus fuitus primo Marię magdalene ap
paruit? Absit. Sed oībus beata virginē matrem excipim⁹
testibus p̄ordinatis, quos solos noiare ad euāgelistas p̄ti
nuit, vel quos xpi resurrectionem decuit adnariare. Nū
quid ergo decuit matrem ipsam filij sui nunciare resurre
ctionē, vt verba eius tanquā deliramenta viderent apo
stoli? Si em̄ extranearū verba fecimārū vīsa sunt eis de
liramenta similia, quomō non magis matrem amore fi
lij crederent delirare? Verissimē ergo matri filius resurre
gens apparuit, sed illa vt ab initio cōperat, ita & nunc
conseruabat omnia verba hæc confersens in corde suo.

Quod si idcirco verū non videtur, quia nullus euā
gelistarū scriptis hoc restatur, cōsequens est, q̄ nunq̄ post
resurrectionem suā visus sit matri, quā q̄n vel vbi appa
ruerit illi, nullus eorū edixit, sed absit hoc ab illo q̄ in le
ge sua patrem & matrem honorare precepit, absit inquit,
vt matrem p̄pter se doloris gladio transuerberatā, tam
dura negligentia, talis filius inhonorauerit.

Sed nōne vel tunc quando vndecim discipuli abierūt
in Galilæam, in montem vicinū constitit illis Iesus, hanc
beatā de qua loquimur figurē matrem euāgelistę præ
rierūt & ab ip̄a illa vidētes adorauerūt? Imō non alio in
loco q̄ in domū illius, nō alium in montem abierūt vt vi
derent eū, q̄ in illi super quē ciuitas Nazareth sita erat.

Circa tertiu, quod est notādū t̄pis designatio, subdit:
Et valde mane una sabbatorum ueniunt ad
monumentum orto iam sole.

Et valde mane inquit, quom videlicet secundū Ioannem E
ad huc tenebræ essent, Et apud Lucā dicitur: Vna autem
sabbati valde diluculo, sed qui fieri potuit, vt adhuc te
nebræ essent, orto iam sole? R̄spondetur:

Valde mane mulieres venerunt ad monumentum or
to iam sole, id est, q̄n iam cæli ab orientis parte abscerret,
Beda.

CC 4 quod

Exo, 20.

Ruper.

Dissonan
tia solui

quod, utiq; non fit nisi oritur solis vicinitate, manentibus adhuc nocturnarum reliquiis tenebrarum.

Pernoctē Itaq; deuorē formę que (vt dicitur) viui dilexerant mulieres desiderabat, per noctē iuuate luna ambulātes ābulasse. venerunt ad monumentū. Per noctem em̄ ambulauerit que diluculo venerūt ad monumentū. Nisi em̄ per noctē venissent, quomodo tā mane ad sepulchrū peruēissent? Verbi gratia: Maria magdalene, cuius dom⁹ erat Bethanien, qui vicus quindeci stadiis distat ab Ierosolymis, quō prima ante alias vna sabbati iuxta iohannē, valde diluculo illo peruēnisset, dum videlicet adhuc essent tenebre! Sepulto quippe dño mulieres, que illū sequutę fuerant, Ierosolymis nō remanserunt, sed quum aspexissent vbi poneret, reuertentes (inquit Lucas) parauerūt aromata.

Falso igitur quidam euangelistas calumniati sunt, q̄ cōtraria dixissent, in eo quōd Mattheus vespere sabbati, ceteri prima sabbati diluculo mulieres venisse dixerunt ad monumentū. Mattheus em̄ vt earum cōmēdaret de fiderium, quando venire cōperunt ceteri dixerunt, quā do peruenerunt. Dicens enim: Vespere autem sabbati que lucefcit in prima sabbati, satis indicat quid intenderit, ne pe non eas ad sepulchrū vesperi venisse, sed in illa vespera, id est, nocte, que iam luce incipit in sequentem diem. Vesperam ergo pro nocte intelligas.

F Valde manē (inquit) vna sabbatorum. Hoc est, prima sabbatorum, & est prima dies à die sabbatorum, id est, re quietionum, quam nunc diem dominicam propter resur rectionem domini saluatoris nos ecclesiasticus appellat.

Sed quur Euangelista quum posset prima sabbati dice re, maluit dicere vna sabbati, nisi propter singularem & vnicā gloriam eius diei? Est enim verē sexta dies, verē bea ta dies, nobilitas anni mensis decus ornamentum dierū.

Porro quanto præponderat huius diei sanctificatio que nobis data est sanctificationi illi qua iudejs sabbatum dedicatum est, ex comparatione causarum vtriusq; sanctificationis aduertere licet. Imparibus enim longeq; diuersis causis, & sabbatum creator noster benedixit, & primā sabbati idem ipse saluator noster dedicauit. Causa nempe benedictionis sabbato fuit hæc, quia deus in illo cessauit ad omni opere quod parauerat. Causa verō benedictionis primę sabbati, quōd deus homo factus in illa

resur

resurrexit à mortuis. Quis hæc longius inter se differre non videat? Si enim dei requies causa sanctificatiōis diei est, consequenter vbi maior & verior eius requies, illic sanctificatio copiosior est. Ad hæc, vbi maiorem in opere rante laborem attendimus, maiorem nihilominus in cessante requiem agnosimus.

Constat verō quia deus cum completer mundum factigatus non est, nempe quia omnia per verbum suum operatus est, & vniuersa cōponens de singulis dixit, fiat, & factum est. At ipse idem quū vt mundū redimeret homo factus, vnus idemq; xps deus & homo passus & crucifixus & sepultus est, proculdubio fatigatiōe nō parua factigatus est. Qua ergo die resurrexit veram vtriq; requiē, gloria & honore coronatus, introiuit, ac longē excellentius requieuit q̄ tunc quā à mundi creatione cessauit. De enim non in mundanā creaturę mole visibilis, sed in intellectuālibus ecclis, id est, in sanctis āabus requiescit. Nulli ergo dubium quin prima sabbati tanto vberī sanctificata sit, quanto verius suā in requiē (que sanctificatiōis diei causa est) deus & homo christus resurgens introiuit.

Relinquamus igitur iudeis sabbati sui veteris gaudiū quod est illis de creatione mundi visibilis, cuius solū fru ctu transitorio semp delectati sunt, cuius solius p̄sperita gaudeāt, tibus semp la cteri appetierit, pro cui⁹ solius asperitio ludæi ne creatorē ei⁹ seruiliter timētes colere visū sunt. Instantū em̄ terrenis semp inhæserūt, vt que cūq; de cœlestib⁹ illis p̄missa sunt, terrenarū q̄ amat semp velari oportuerit nobis rerū. Vnde est illud: Audi I israel p̄cepta dñi, & ea i corde tuo q̄ si i libro scribe, & dabo tibi terrā fluentē lac & mel. Nam & ipsum deū & dñm, p̄ quē mund⁹ factus est in p̄pria venientē idcirco ipsi qui sui erant, nō receperūt, nec intelligere voluerunt eū esse regem iudæorū, qa cōtra carnalis sensus eorū opinione, beatitudine pauperibus, & vq̄ p̄dicabat diuitibus, quū ipsi existimaret q̄ nōe quoq; somniār, regnātē xpo aurēā, gemmatāq; ierusalē in terris, strataq; auro mīdo plateas eius se habituros.

Porro noster sabbatissimus hac die de septima transferretur ad octauā que prima est. Nam eadem octaua dies est, que & prima, idcirco autem iure in octauam transferretur, quia de alio opere, quā de creatione mundi, nostrum (vt dictum est) gaudium sumitur.

Dupla

ri. l. 2.
te. mal
A graui
ri labore
dulcior
requies.

Vnde
ludæi

on. 10

on. 10

on. 10

on. 10

on. 10

on. 10

on. 10

on. 10

on. 10

on. 10

on. 10

Vt dicit
dñca sab
bato præ
stantior.

Dupla namq; est operatio dei. Prima est, creatio mundi. Secunda saluatio mudi. Secundū creationē nihil nouū fit sub sole, quia qui uiuit in æternum creauit oīa simul. **Eccl. 1. 8.** Secundū saluatiōē uerō. Pater meus, inquit, v[est]r[um] modo operatur, & ego operor. De creatioe mundi sabbatizū dilectores mundi, nobis aī de saluatione mudi gaudēdū est, quorū uita & requies in deo cū christo abscondita est. **Ioan. 8.** Circa secundum principale dicitur:

Et dicebant ad inuicem: Quis reuoluet nobis lapidem ab ostio monumenti? Et respicientes, uiderunt reuolutum lapidem. Erat quippe magnus ualde.

Hic cōsequēter describitur gloriosę resurrectionis Christi declaratio. Vbi per ordinem quatuor notantur.

Primum est, ingentis saxi à monumento reuolutio. Secundum est, angelici luminis pauentibus apparitio. Ibi Et introeuntes. Tertium est, trepidantium mulierum per angelum confortatio. Ibi: Qui dicit illis. Quartum est, dominicę resurrectionis per angelum prædicatio. Ibi: Surrexit, non est hic.

Cur lapsi moueri non uenerit discipuli.

Circa primum dicitur: Et dicebāt ad inuicē, nimirum mulieres sanctę quam essent in uia, & iam adpropinquarent sepulchro: Quis reuoluet nobis lapidem ab ostio monumenti? Sed quā sepulchrum grādi saxo multorum uiribus admoto corā postre claudi uiderent, quorū ad saxi reuolutionem nō adsumpserāt secū Petrum & Ioānem uel alios quoslibet uirorum fidelium? Sed discipuli sciētes, quia cū armata custodia sepulchrum seruauerat, nō aūtī fuisset illuc accedere, ne à custodibus hos furandi corporis gratia uenisse arbitratūris, occiderent tur.

Pharisei cōfratrua frōminarū. Cant. 8.

Porrō mulieres sanctę amore uires animūq; suppedi tante ne ipsos armatos quidem metuebant custodes. Fortis enim est ut mors dilectio. Itaq; & si dubitabant quis lapidem illis ab ostio monumenti reuolueret, non tamen ab incepto destiterunt.

Quod si custodes ipsos pecunia redimere præsto fuissent, nec ipsi milites custodes signatum sigillis principum sacerdotū & phariseorū sepulchrū aūsi fuissent referare. His omnibus nō obstantibus pię mulieres sperabāt se ad dominū

atq; corpus quod uingere uenerāt posse pertingere. Nā si cur credenti nihil impossibile, ita & amāti nihil esse difficile uideat. Siquidē uis amoris bonę spei facit amantē, ita ut credat præsto esse quę amantis desiderio suffragant, iuxta quod quidam ait: Quid non speremus amantes? **Virgi.**

Et respicientes uiderūt reuolutū lapidē. Qualiter autē i reuolutio lapidis facta sit, Matthæus patefacit, simul in: Lapidem dicans quemadmodum & ipsi custodes iam auferunt. angelus Dño post noctē mediā ē sepulchro clauso & inuiolato à remouit. Dño post noctē mediā ē sepulchro clauso & inuiolato à remouit. mortuis resurgente. terremotus (inquit) factus est: mag- **Mat. 28.** gnus. Angelus enim dñi descendit de caelo, & accedens reuoluit lapidē, & sedebat super eū. Erat autē aspectus eius sicut fulgur, & uesimentū eius, sicut nix. Præ timore autem ei⁹ exterriti sunt custodes, & facti sunt uelut mortui. Post paululā uerō uiribus rēsumptis auferunt trepidi, & uenientes in ciuitatem nuntiauerunt principibus sacerdotum oīa quę facta fuerant. Qui congregati cum Ineptis iu senioribus, cōsilio accepto, pecuniam copiosam dederunt dñi uelut militibus, dicentes: Dicitis, quia discipuli eius noctē uene merūt mē runt, & furati sunt eum nobis dormientibus. Et si hoc au d sciam, ditum fuerit à præside, nos sua debemus ei, & securus uos faciemus. At illi accepta pecunia fecerunt sicut erant edo cti. Et diuulgatū est uerbum istud apud ludæos v[est]r[um] in hodiernū diem. O mendacium ineptum, mendacium non modo multa pecunia, sed etiam iudæorum animabus dispensio redemptum. O testes robustos, qui de iis rebus perhibent, quę stertentibus ipsis gerebantur. Ridiculum sanē uñ cum testibus testimonium.

Amouerat autem angelus dñi lapidem ab ostio monumenti, non ut egressuro dño ianuam panderet, sed ut hominibus sue daretur resurrectionis indicium. Antē enim quā angelus reuolueret lapidem, iā clauso dñs exierat sepulchro. Nā q mortalis ingredi, nō est uirū si factus immortalis potuit resurgendo ē clauso signatoq; sigillis saluis exire de monumento, quemadmodum & ipse iam rediit uis à morte clausis à discipulis suos foribus ingressus est.

Itaque mulieres sanctę uidentes reuolutum lapidem, admiratę simul fuerūt, & gauisę, & territę. Admiratę quidem quo modo & à quibus lapis esset reuolutus; gauisę autem, quia uidebant reuolutum lapidem, propter

clauso
Christus
exiuit se-
pulchro.

propter quem suspicacē fuerat se impediendam ne vngē-
di gratia dñi corpus intra sepulchri speluncam possent
adire. Timidæ verò fuerūt, ne fortē domini corpus esset
ablatum, & à ludēis indignum aliquid perpeſſum.

Circa secundum, quod est, angelici nuntius parentis
bus apparitio, subditur:

Et introeuntes in monumentū, viderunt iuue-
nem sedentem in dextris, coopertum stola candi-
da, & obstupuerunt.

K Monumentū appellat speluncā ipsam in qua erat sepul-
chrum. Longē enim alterius schematis erat illud dñi se-
pulchrum q̄ sint nostri moris sepulchra, quæ effosso telu-
re fouearum in modum excauantur, ad quæ nō facile
plures possent homines ingredi. Porrò de hoc domini se-
pulchro Esaiæ vaticiniū longē ante fuerat prænunciatū:
Et erit sepulchrum eius gloriosum.

Esa. vii. Cuius schema huiusmodi extitit: Domuncula seu ca-
uerua fuit rotūda, excisa de superiacente rupe tanti am-
bitus (teste Remigio) vt vix decem caperet homines, &
tamē altitudinis, vt homo recto consistens in pauimen-
to, vix manu possit culmen attingere. Ab oriēte habebat
introitum, cui lapis ingens ofiij loco erat aduolutus. Ad
dexteram verò ingreditur, id est, à parte aqilonari
erat exitum ex eadem rupe ipsum dñici corporis rece-
ptaculum, habens longitudinis pedes septē, & erat à pa-
uimento tribus palmis sursum. Cuius patulum non delu-
per, sed ex latere verus meridiem erat, sicut fieri solet in
muris domorum rebus quibuslibet reponendis.

Beda. Itaq; mulieres sancte iroeuentes in domū illam rotundā
sitū dñi quæ in petra est excisa, viderūt angelum sedentē ad me-
ridianā partem loci illi, vbi postitū fuerat corp⁹ Iesu, hoc
em erat in dextris. Quia nimirū corpus quod supinū ta-
cēs caput habebat ad occasum, dextrā necesse est haberet
ad austrū. Habes apud matthē, quod angelū q̄ reuolutū
lapidē ab ostio monumenti, primo viderūt sup ipsum la-
pidē sedentē q̄ eas intrare in locū vbi dñs fuerat postit⁹ iul-
serit, & videre quod iam resurrexisset à mortuis. Lucas
duos cōmemorat angelos, eosq; stātes. Ioānes verò referē
Mariā magdalenē duos vidisse angelos sedentes, vnū ad
caput, alteri ad pedes vbi postitū fuerat corpus Iesu.

Quibus

Quibus concordandis labore opus non est, quāquidē euā-
gelio teste constat, quia nato domino angelus vnus pa-
tribus apparuit adnuntians illis christi natiuitatem, & euangē.
stam postea multitudo quoque vīsa audita que esse angē-
lorum p̄sallentium. Vnde & pie credendum est etiā nunc
in domini resurrectione complures apparuisse angelos
eiusdem tam gloriose nuntios resurrectionis, præsertim
quum & ipse dominus à monumento non abisset.

Itaque modis omnibus credendum est istas angelorū
apparitiones factas esse singulas, ita vt singuli euangeli-
sta pro fe quisque peculiare aliquid ex historia sint com-
plexi, quorum si scripta singula coniungas, completam
historiæ seriem teneas.

Viderunt, inquit, iuuenem sedentem in dextris. Appa-
ruit angelus sanctus in ætate iuuenili, quæ vtq; ætas flo-
rida est & iocunda. Nā ipsa domini caro in ætate res-
surgens à mortuis, resoruit. Quo nihilominus ostenditur
vniuersum genus humanum in tali ætate in nouissimo
dei resurrectionum. Nescit enim resurrectio senectutem
aut infantiam, sed ætatem floridam & iocundam.

Coopertū, inquit, stola candida. Pro quo Lucas habet
In veste fulgenti, & in idem redit. Sanē iocunditatis &
gaudiū indicia salutariter resurrectionis fulgens amictus
prædicat. Moyses enim peragus Aegyptiis preparans in
hāmignis angelū p̄pexi t, sed non tales vīsi sunt mulie-
ribus in sepulchro, sed mitēs & hilares, quales decebat cō-
spici in regno & gaudio domini. Et sicut in passione ecy-
p̄zatus est sol, meroris & angustię signa promens crucē
figentibus filium dei, ita angeli vitæ ac resurrectionis præ-
cones, habitum saluti ferri fecit, candidati designabant.

Vnde Gregorius: Angelus dominicæ resurrectionis
nuntius, stola candida coopertus apparuit, quia festiuitatis
nostræ gaudia nuntiavit. Candor enim vestis, splendorē
denuntiat nostræ solēnitatis. Nostræ dicamus an suæ, sed
vt fateamur verius, & suæ dicamus & nostræ. Illa qupe
redeptoris nostri resurrectio, & nostra festiuitas fuit, quā
nos ad immortalitatē reduxit: & angelorū festiuitas ex-
titit, quā nos reuocādo ad cœlestia, eorū numerū impleuit.

Et obstupuerunt. Vbi Lucas habet: Quum timerent M
autem & declinarent vultum in terram. Exterritę nimirū obstu-
rum sunt mulieres & (vt est dictū) admirate, q̄ & lapidib; puerunt.
ostio

cōcordāē
euangē.

L
Angelus
qua spe-
cie appa-
ruit.

Eusebius

Cur i sto-
la cādida

ostio monumenti reuolutus erat, & domini corpus in sepulchro non inueniebatur. Tantum fasciæ aderant & sudaria, quibus etiam angelus assidebat. Er quia magnus & ardens in domini dilectione sanctorum erat mulieris animus, & quod eis acciderat magnum & insolitum erat, merito super iis & obstupuerunt & expauerunt. ne pe quæ nec oculus viderat vnquam, nec auris audierat, neque in cor vllius vnquam hominis ascenderat.

Greg. Mathæus autē angelum apparuisse describens (putiam dictum est). Erat, inquit, aspectus eius sicut fulgur, & vestimenta eius sicut nix. In fulgure enim terror timoris est, in niue autem blandimentum candoris. Quia vero omnipotens deus & terribilis est peccatoribus, & blaudus iustis, rectè testis resurrectionis eius angelus, & in fulgore vultus, & in candore habitus demonstratur, vt ipsa sua specie & terreret reprobos, & mulceret pios.

sed quid venientes sanctas feminas adfatur audiamus. Circa tertium itaque, quod est, trepidantium mulierum per angelum confortatio, sequitur:

Qui dicit illis: Nolite expauescere. Iesum quæritis Nazarenum crucifixum.

Angelica mulieri N Pauorem à mulierum mentibus remouet, vt gloriam resurrectionis intelligant. Vnde & sermone consolatorio cas adloquitur dicens: Nolite expauescere. Ac si aperit dicat: Paueant illi qui non amant aduentum supernorum bus consolationum. Pertimescant qui carnalibus desideriis pressi, ad eorum se societatem pertingere posse desperant. Vos autem cur pertimescitis, quæ vestros conciuēs videtis? **Quo signo** Hoc signo angelus bonus à spiritu maligno discernitur, quia hic pauentes terret horridius, ille autem paucos benignè consolatur. Vnde ad Zachariam angelo visitato timore concussum ab eodem angelo dicitur: Ne timeas Zacharia, exaudita est oratio tua. Et rursus idem angelus ad Mariam: Ne timeas, inquit, Maria. Inuenisti enim gratiam apud deum. Similiter & iste dominicæ resurrectionis nuntius angelus sanctus primum mulieres piæ à metu liberat, deinde bonum eis de resurrectione nuntium adfert, sed & obsequium illarum erga CHRISTVM commemorat dicens: IESVM quæritis Nazarenum crucifixum, Iesus saluator interpretatur. Porro multi hoc

nomine tunc dici poterant, non tamen substantialiter, sed nuncupatiuè. Ideoque locus subiungitur, vt de quo Iesus dictum sit manifestetur: Nazarenum, neque ciuicem Dñi sui reformidans subdit: Crucifixum. Iam enim glorificata crux erat, & Christi morte cohonestata. Siquidem humani generis salutem in ea fuerat operatus.

Circa quartum, quod est, dominicæ resurrectionis per angelum prædicatio, subditur:

Surrexit, non est hic. Ecce locus ubi posuerunt eum.

Quasi dicat: Nolite quærere crucifixum & mortuum, sed quærite à mortuis rediuuium. Non est hic, scilicet in monumento. Vnde nec hic quærendus. Vnde apud Lucam dicunt angeli: Quid quæritis viuentem cum mortuis? Non est hic, inquit, scilicet in sepulchro per præsentiam carnis, qui nusquam deest per præsentiam maiestatis. Er vt probet se verum dicere quæ surrexit & ibi non sit, subiungit: Ecce locus vbi posuerunt eum, vt si meis sermonibus non creditis, vacuo credatis sepulchro.

Decuit sanè Christum à mortuis resurgere plures ob causas. Primo propter scripturarum impletionem. Vnde sancta sic constitretur ecclesia: Et resurrexit tertia die, secundum scripturas. Scriptum est enim in Osee: Viuificabit nos post duos dies, in tertia die suscitabit nos. Hinc & ipse dominus: Sicut uita, inquit, Ionas in ventre ceti tribus diebus & tribus noctibus, sic erit filius hominis in corde terræ tribus diebus & tribus noctibus. Hoc dicens patenter ostendit scripturas de naufragio long meram de sua futura resurrectione fuisse prophetiam. Nec tamen mox post mortem perpessus decebat Christum reuiuiscere, ne putaretur nec uerus homo, nec uerè fuisse mortuus. Verè autem ipsius mortem tridua probat sepultura.

Secundo decebat dominum à mortuis resurgere propter suæ potentia manifestationem. Magna sanè potentia est quando uiuus homo suscitatur mortuus, ut Petrus festina apostolus Thabita: Maior quando mortuus suscitatur mortuum, sicut corpus Helisæ in mortuum, & aduer mortui in eodem quo situm est sepulchro, suo contactu uiuificauit. Maxima uerò potentia est si mortuus suscitatur semetipsum.

Quod

o
Angelus
xpi resur
rectione
primus
prædicat

Resurge
re Xpm
die de
cui.

Mat, 12

Xpi potē
tia mani
festata

Act, 9

Quod vtiq; nemo potest, nisi qui deus pariter & homo est, qui & ex humanitate mori, & ex diuinitate mortem superare possit & resurgere. Hoc inquam illius tantum est qui ait: Potestatem habeo ponendi animam meam, & iterum sumendi eam.

Io. 10

Crucifixi dignitas Tertio hoc ipsum decuit, propter Christi crucifixi dignitatem: Quum enim deum corpus esset diuinitati coniunctum, non decebat vt vtiq; ad generalem resurrectionem sub terra iaceret. Vnde & per Psalmistam esse persona ipsius fuerat pręnuntiatio: Non dabis sanctum tuum videre corruptionem. Et licet in illo triduo diuinitas non fuerit à Christi corpore separata, non tamen christus tunc homo fuit, nec propter coniunctam diuinitatem corpus illud viuerebat, imò si resurrectio ipsius non fuisset ac celerata per actionem causarum naturalium quę ordine suo permittē fuissent agere nouo cessante miraculo domini corpus resolutum tandem fuisset & incineratum.

P Quanto oportebat christum resurgere propter nostrę fidei confirmationem. Si enim non resurrexisset, fides suę diuinitatis vel recepta nequaquā fuisset, vel certe recepta periret. Quis enim deum esse crederet, qui à morte superatus esset atq; subactus? Siquidem ob perperam à se mortem, fides suę diuinitatis in suis quoque discipulis iam fuerat euacuata. Vnde & ipse iam amissa dicebanti Nos autem sperabamus qđ ipse redempturus esset israel. Porro per ipsum à mortuis resurrectionem, spes nostra in ipsum fides quę firmatur.

Vt fides nostra firmetur. Quanto oportebat christum resurgere propter nostrę fidei confirmationem. Si enim non resurrexisset, fides suę diuinitatis vel recepta nequaquā fuisset, vel certe recepta periret. Quis enim deum esse crederet, qui à morte superatus esset atq; subactus? Siquidem ob perperam à se mortem, fides suę diuinitatis in suis quoque discipulis iam fuerat euacuata. Vnde & ipse iam amissa dicebanti Nos autem sperabamus qđ ipse redempturus esset israel. Porro per ipsum à mortuis resurrectionem, spes nostra in ipsum fides quę firmatur.

Lu. 24 Sane typum Christi resurgentis conuenienter quondam Samion gessit. Ille enim (vt dicit Augustinus) crines septem habuit, id est, hoccellos criminum. Huic septiformis spiritus fuit. Illi virtus ornans in capite fuit. Huic virtus omnis ex deo est. Caput enim Christi Deus, in illo virtus obscura, in hoc celata diuinitas, Samion iter facient manibus leonem necat, & dñs ac saluator per suscepti corporis faciem, leonē diaboli extensis in cruce manibus interemit. Samion de ore leonis suum mellis abstraxit, Christus dominus de faucibus diaboli plebem suam eripuit. Saluauit Samion populum israel hostibus bellatis, Dominus excussit dęmonis populum suum de morte perpetua liberauit, Samion obsecrans portis clauditur in ciuitate, dominus signato clauditur monumento.

Samion

Samion fractis feris subtractisq; portis securus euadit, dñs inferni ruptis obicibus recepto que corpore à morte liber egreditur.

Circa tertium principale dicitur:

Sed ite, dicite discipulis eius, & Petro.

Hic ponitur resurrectionis Xpi per mulieres sanctas sexu adnuntiatio. Vbi duo tanguntur, Vnum est, nuntiantia resurrectioni mulierum destinatio. Alterum, viuens iam domini, in aduerso loco discipulis promissa conspectio, ibi: Quia precedet vos in Galilæam.

Circa primū per angelū sancti dicitur mulieribus: Sed ite, subaudi, festināte. Ergo muliebris sexui gaudii dñi resurrectionis annūciāda viris cōmittit. Siquidē (vt ait b. Greg.) humani generis culpa ibi abscondit, vnde processit. Quia enī mulier in paradiso viro propinquit mortem, à sepulchro mulier viris adnuntiat vitā, & dicta sui viuificatoris narrat, quę mortiferi serpentis verba nauauerat. Instruat enim mulieres angelorū ad factū accerantes ea retulerunt discipulis. Vnde apud Lucam scribitur: Et recordatę sunt verborū ei⁹, angelū, & regressę à monumento nuntiauerūt hæc oīa illis vndecim & ceteris oibus. Vbi Cyrillus: Fēmina quę quondā mortis fuit ministra, venerādū resurrectionis mysterium prima percipit & nuntiat. Adeptum est igitur femineum genus & ignominie absolutionem, & maledictionis repudium. Vt enim perpetui reatus opprobrium apud viros non sustineret, quę culpā viro transfuderat, transfudit, & gratiā.

Sed ite, inquit, dicite discipulis eius cōmuniter, & Petro, Petri ab aliis discipulis vt præcipuum segregat, ac Theop. ob excellentiā noiat præ aliis, vel quia negauerat Petrus. Cur Petri? Si enim venissent mulieres & dixissent qđ præceptū esset trū Xpi eis vt adnūciarent discipulis, dixisset Petrus: Ego negaui segregat. eum, iam non sum illius discipulus. Abiecit me, abominatum est me. Illius igitur gratia apponit, & Petro. ne desperet Petrus, qđ ipse non meruerit verba, vt pote qđ negauit, & propterea indignus qui aliis discipulis connumeretur.

Vnde Gregorius: Si Petrum angelus nominatim non exprimeret, qui magistrum negauerat, venire inter discipulos non auderet. Vocatur ergo ex nomine, ne desperet ex negatione, Quia in re considerandū nobis est, cur oīpo

D D tenē

cur pmū
liere resur
rectio
xpi nune
tiatur.

tens deus eum que cuncta ecclesie præferre disposuerat, ancilla vocem pertimescere, & negare permisit. Quod nisi miri magne actum pietatis dispensatione cognoscimus, ut eis qui futurus erat pastor ecclesie in sua culpa diceret qualiter alius misereri deberet. Primus itaque eum ostendit sibi, & tunc preposuit ceteris, vt ex sua infirmitate cognosceret quod misericorditer aliena infirma toleraret.

Circa secundum, videlicet, viuentis iam domini in ad ferto loco discipulis promissa conspectio, subditur:

Quia præcedet uos in Galilæam. Ibi eum uidebitis, sicut dixit uobis.

S Præcedet uos, inquit, in Galilæam, & ideo uos eum illò se quæmini. In Galilæam eos mittit eripiens à tumultu Iudæorum. Ibi, inquit, eum uidebitis sicut dixit uobis. Hoc enim dominus post illam cū suis discipulis cœnam nouissimam eis prædixerat: Postquam (inquiens) resurrexero præcedam uos in Galilæam. Præcessit sanè dux uite, in ore uisus triumphum gloriose deserens.

Mat. 26
Discipuli
in Galilæa

Notandū uero est quod non solū iuxta hunc euangelicā angelus nuntiavit mulieribus præcepitque ut euntes dicerent discipulis ut dominum conspiciant in Galilæam, uerum etiā apud Matthæum ipse dominus per semetipsum uid nuntiat per sanctas mulieres eisdem discipulis suis mandauit. Quoniam enim existent citò de monumento cū timore & gaudio magno, currētes nuntiare discipulis eius, ecce Iesus occurrit illis dicens: Aue. Quibus accedentes tenuissent pedes eius & eum adorassent, ait illis: Ite nuntiate fratribus meis, ut eant in Galilæam, ibi me uidebunt.

Quod igitur & per angelos & per semetipsum tam studiose discipulis, & tam sepe præcipit ut vadant in Galilæam, illi eum uisuri, non sine causa nec absque diuini pondere consilio factum est, quum & Ierosolymis sese illis offerere potuerit, imò & quæ ipsa die qua resurrexit, ibi deuisisset.

Quod si non aliud quam latius, pedes, & manus palpandos & contractandos illis in Galilæa ostendere disponit, hoc sine ratione uidebitur agi, quod omnino diuine maiestati non congruit. Hoc enim tam secundum Ioannem quam secundum Lucam hæc eadem die Ierosolymis fecit, quum reueris Ierosolymam duobus discipulis quibus ostensus fuerat euntes in Emmaus, & referentibus que uiderat, illis

Xps prima die
quingens
vltus.

illis secum mirantibus stetit Iesus in medio eorum, & dixit eis: Pax uobis. Et quum hoc dixisset, ostendit eis manus & latus.

Hoc ergo in Galilæam euocatis ostendit discipulis, uel dedit, quod reprobaturus erat & terrenam ipsam Iero. Portentū solymorum ciuitate pariter & templum, & quæ hinc suos futurorū. in prædicationem gentium esset ablegaturus. Quod & se Mat. vi. cit quum ait: Data est mihi omnis potestas in cælo & in terra: Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris & filii & spiritus sancti. Et hæc est illa magna Transiū transmigratione quam Galilæa suo quoque commendat non gratis facit. Magna sanè transmigratione Christi discipulis imperata, transmigratione de Iudæis ad baptizandas & docendas gentes, & de uetustate circūcisionis ad nouā baptismi gratiam, cuius nunc circūcisio eis præfinit quā hæcenus nusquam tradiderat.

Magna sanè causa & digna quam dominus non solū uerbis ediceret, sed & factis præsentis præfiguraret. Nam quemadmodum ante passionem suam plebsque dicitis aut factis suis similitudines adhibere consuevit. Verbi gratia: sicut ueniens ad passionem ut genus humanū redimeret, eandem generis humani redemptionem per asinē & puli eius significauit solutionem, sic etiam post resurrectionē apostolis suis dicit: Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris & filii & spiritus sancti, eandem gratiæ suæ ad gentes transmigrationem significare uoluit per Galilæam, quæ Latine transmigrationem significat. Siquidem ad ecclesiam de gentibus, id nos, salus ex Iudæis hoc præcepto transmigrationis.

Manifestū est igitur quod hæc die qua resurrexit dñs, i. prima sabbati, discipulos in Galilæam inuitauit, sed illud per se non satis liquet qua die illuc abeūtes iuxta euangelii Matthæi illi uidentes adorauerint. Verū beatus Hieronymus etiam prima sabbati, i. octaua die hoc esse factum adstruit, & hæc eadem esse apparitionē de qua Ioannes ait: Et post dies octo iterum erant discipuli intus, & Thomas cum eis.

Ait enim idem Hieronymus: Post resurrectionem dominus in Galilæam montem conspiciat, ibique adoratur licet quidam dubitent, Tunc manifestus ostenditur Thomæ & latus lancea vulneratum, clauisque fixas manus demonstrat, Et uerè licet nonnulli numerando

Qñ & vbi
Xps in
Galilæa
apparuit

vices quibus dominus post resurrectionē visus esse describitur aliter sentire videantur attamen hunc tanti doctoris sensum improbandum esse non arbitramur.

Ratio cōfirmans. Sed & ipsa ratio admittit q̄ discipuli eadē die qua dominus resurrexit toties in Galiliam ire iussu nō vltra dies octo distulerunt. p̄sertim quum eadē die serō illū videntem q̄ Thomas nō erat cum eis. ipem fedissimā iterū vidē dī eum, ardentius q̄ desiderium concipere poterint.

Nihil enī est in quo Hiero. auctoritas euāgelica refragetur. Nā quod ait Ioānes. Post dies octo iterū erāt discipuli intus, non coartat nos vt eodē loco intus eos fuisse fatemur. Intus quidē erant, sed in mōte. i. in ciuitate Nazareth quā in monte Galilæa sita est. Sic enī apud Lucā scribitur. Venit Nazareth vbi fuerat nutritus. Et quā dixisset eis: quāta audiuim⁹ de te facta in Capharnaū, fac & hic in patria tua, ipsaq̄ r̄ndisset eis: In veritate dico vobis quia multas viduæ erāt in Israhel, & ad nullā earū missus est Elias nisi in Sarepta Sidonię ad mulierem viduam. quā in quā he dixisset euāgelista, statim sequitur, repleti (i. quia) ira surrexerūt, & eiecerunt eū extra ciuitatem, & duxerūt illum vsq̄ ad supercilium mōtis supra quē ciuitas illorū erat ædificata vt prætipitarent eum. Nō ergo aliū in mōte q̄ in Nazareth quā super montem sita erat, dominū præcepisse & discipulos suos euocasse putandum est.

Itaq̄ nulla (vt dictum est) auctoritas euāgelica Hieronymo refragatur. Intus enī erāt post dies octo, sed non in eadem domo, nec in eadem ciuitate. Et pulchrē quidē vbi primā persecutionem pertulit primog. desertione Iudæorū & transitū ad gentes præfigurauit, dicente euāgelista: post autem transiens, p̄ medium illorum ibat. ibi dem̄ seip̄ omnes persecutiones Iudæos deseruit, ritumque eorū mutauit circūcissione abolita omnes gentes præcipiens baptizari in noīe patris & filii & spiritus sancti.

Lu. 4.

FERIA II. PASCHAE.

Vo ex discipulis ibant ipsa die in castellum quod erat in spatio stadiorum sexaginta ab Ierusalē noīe Emmaus. Lu. xxiii.

In hac sancti euāgelii electione quinque comprehenduntur, Primum est, Christi de se loquentibus per viā

app

apparitio. A principio lectionis. Secundū est, Christi incogniti cum discipulis sermocinatio. ibi: Et ait ad illos. Tertium est, Vacillatibus in fide scripturarum interpretatio. ibi: Et ipse dixit ad eos. Quartum est, christi ad hospitium pergratulationes inuitatio. ibi: Et appropinquauerunt castello. Quintum est, christi tandem cogniti & epentina disparitio. ibi: Et factum est.

Circa primum, quod est, christi de se loquentibus per viam apparitio, tria notantur. Primum est, Ad Emmaus castellum duorum discipulorum secessio. Secundū per viam ambulantium mutua colloquutio. ibi: Et ipsi loquebantur. Tertium, christi incogniti colloquentibus apparitio. ibi: Et factum est.

Circa primū dictū est: Duo ex discipulis eius, nimirum A dñi Iesu, qui licet iam essent sine domino & magistro, ad huc tamen illius seruabant impertum bini ambulantes.

Miserat enī iam olim binos ante faciem suam in omni ciuitatem & locum quo erat ipse venturus, videlicet propter mutū societatis solatium: & vt alterutrius vitę in uitę testes essent. vnde per sapientem dicitur: Melius est E ccl. 4. duo esse simul q̄ vnū, habēt enim emolumentū societatis suę. Nā si fuerint duo, subeibit mutuo. Vn⁹ autē quōd calescit: Et si vn⁹ ceciderit, ab altero succurrit. Et si quis p̄iā præualuerit contra vnum, duo resistent ei.

Alterius itaq̄ discipuli nomē ponit in Ioseph Cleophas. Er Discipuli autē qui putant alterū fuisse Lucā ipsum, et ex humi cur mittū litate suum nomen subscrisisse, quādo quidē ipse Lucas nec tur bini. christum in carne viderit, nec ipse fuerit discipulus, sed post domini glorificationē factus sit sectator et discipulus. Apostolorū, vt patet per Hieronimū in prologo euāgelij Lucā nō ipse. Quin ipsemet lucas in præfatione sui euāgelij hoc fuisse vnū ipsū testat, dicens se euāgelia scripsisse ex auditu, sicut tra ē. 72. diderūt, inquit, nobis qui ab initio ipsi viderūt & ministri fuerūt sermonis. Marcus enī & Lucas (vt dicit Greg.) euāgelium quod scriperunt, nō visu, sed auditu didicerunt.

Ibant, inquit, ipsa die, scilicet resurrectionis christi, nē pe prima sabbathi, in castellum quod erat, id est distabat ab Ierusalem spatio stadiorū sexaginta, ad occidentē. Est autē stadium octaua pars miliaris, & continet passus cētū viginti quinque, miliare verō mille passus perficitur. Ergo sexaginta stadia septē miliaria et dimidiū cōplent, id est,

D D 3 leucas

Li. r. dia.

leucas tres & quartam vnius leucæ partem. Emmaus autem, inquit Beda, ipsa est Nicopolis, ciuitas insignis Palæstinae, quæ post expugnationem Iudææ sub Marco Aurelio Antonio principe restaurata, cum statu mutauit & nomen.

Circa secundum, quod est, horum discipulorum per viam colloquio, subditur:

Et ipsi loquebantur ad inuicem de his omnibus quæ acciderant.

Theophi. Loquebantur sanè inter se isti de oibus quæ acciderant non vt credentes, sed vt dubitantes, & de rebus mirabilibus stupentes, nec statim rei tam admirandæ sententia sua accedentes. Loquebantur ergo de Iesu conuersatione, doctrina, signis, ipsius per Iudam prodicione, captione, liberatione, verberibus, illusionibus, calumniis, contumeliis, passionibus, admirandis in ipsius passione signis, de emissioe spiritus, de mortui sepultura, & de facta mulieribus angelorum apparitione, maxime dolentes quia innocentes nouerant deo crucis supplicio interemptum. Amabaris **4. cõfess.** ne, & nihilominus dubitabant. Nam (vt dicit Au.) sic dicitur guntur amici, vt absters desideretur cum molestia, & iusticiantur venientes cum læticia. Sed ipsa absentia molestia memoria eorum & sermonibus adleniatur. presentia vero mille modis gratissima conuersationis sic delectantur. nimum. vt sit dimidia vitæ, & felicitatis humanæ. Hinc patet hos discipulos christi veros amatores fuisse qui & ipsius tristitiam suspirabant absentiam. & hanc mutuo de christo colloquio quoad fieri potuit adlentabant.

Circa tertium quod est, christi incogniti de se loquentibus apparitio, subditur:

Et factum est, dum fabularentur & secum quærerent, & ipse Iesus adpropinquans, ibat cum illis.

B. Loquentes de se dominus adpropinquans comitat, vt et fidei sue Beda, resurrectionis eorum in mentibus accedat, & occultæ presentie in maiestatis seipsum quod promissit implentur designet. De terentibus xps erat enim vbi sunt duo vel tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum. Et factum est, inquit, dum fabularentur, merito diffidit sermones fabulæ nuncupat. Et fecit cum illis inuicem

inuicem) quærerent. Omnium cæcorum obliuio, toto mentis conamine de christi gestis quæ nouerant mutuo sermone quærebant.

Verbi gratia: Si dei filius ipse non fuit quomodo tanta signa potuit efficere, qualia sunt, illuminatione cæci ad nativum deum, in vino aquas vertere, exigua escam in inensam augere. Quis enim posset hæc signa facere nisi esset deus cum eo? Nec is obstat quod quidam prophetarum, vt Moyses, Helias, Helisæus, & alij nonnulli holies sancti & ipsi signa fecerunt, quia illi non nisi orando christus autem tanquam virtutem in se habens, non autem hanc alium de deo posset, aut ipse verbi, aut quod esset mirabilis, solo nutu voluntatis tacitus signa fecerit. E diuerso sibi ipsis opponentes, si (inquit) ipse deus aut filius dei fuit, quomodo tanta indigna morte perit. Perit enim quæ ipse hæc mirum in modum exhorrens, pro ipsius euitatione dei supplex in terram prostratus etiam tertio, & cum sudore sanguine fuerit deprecatus? Quin & in cruce moriens quærebatur se a deo fuisse de relictum, quum tamen de quolibet electo loquatur deus, & dicat: Quonia in me sperauit liberabo eum, & protegam eum quomodo cognouit nomen meum. Clamauit ad me, & ego exaudii eum, cum ipso sum in tribulatione, eripiam eum & glorificabo eum.

Sed rursus ab hac suspicionem resistentes ipsius sanctam & irrephensibilem recolit vitam, conuictum dulcissimum, & cum christi conuictum per omne solatium amabilem familiaritatem, & actum ipsius etiam qualis ac conuersationis vsque adeo conspicuam innocentiam, vt etiam inimicos testes habuerit. Quæstus est enim tandem proditor impius dicens: Peccaui, tradens sanguinem iustum. Sed & ipse iudex iniquus non semel testatus est se nullam mortis causam in ipso reperire potuisse.

Quærent itaque dolentes vnde tanta potuerit esse eorum malitia qui hunc tam indigna morte perdidit. Recolunt insuper ipsius amore & compassione saucij quæ & quanta in suo recessu discipulis signa dilectionis ostenderit, quod futura omnia prouiderit, captiuentem se non solum obliterit, sed & ad mortem comprehendere quæretibus se tulerit obtulit. Memoratur quæ tanta fuerit Apostolorum qui tunc aderant pulcherrima similitudo, qui non modo non defecerunt, sed & ipso derelicto fugerunt vniuersi. Et ipse comprehendit quasi malefactor, ligatus & rapto fuerit ad principes sacerdotum, illicque testibus

falsis graustus, confusus, & nimis indignè quasi falsus propheta acerbò ludibrio derisus. Quanta ipsi? inter hęc & alia multa fuerit mansuetudo, innocentia, patientia, & obedientia vsq; ad mortem, mortem autem crucis. Quemadmodum inter sceleratos reprobatus iam in cruce pendens orauerit pro crucifixoribus. qualis fuerit obsecratio sole legentibus elementis facies huius mundi.

Querabant secum quid foret agendum, ad quem recurrerent illo iam mortuo in quo relictois oibus spem collocauerat, & quod vitæ genus eligerent, quum iam essent absq; gubernatore, & Iudæorum odii ppter dñm quasi oues sine pastore luporum morsib? expositi. Deniq; num esset possibile qd resurgeret, an fortè quod magis timebat corpus furto sublatum esset è monumento, & an verum esset quòd mulieres dixerant à monumento reuërse, videlicet se visionem angelorum ad monumentum vidisse. De his oibus, multis cum suspiriis, ac ingenti cordis dolore, mutuo loquebantur. Quoniã ergo multa de dño inter se mutuo quærebant quæ nescirent soluere, is de quo sermoincinabant, clementer apparuit, vtiq; magister & doctor, discipulorum ignorantiam instructurus. Et quia id ille spirituale corpus habebat nulla eum impediēbat loci distantia quo minus in iis quibus volebat adesset.

Theo.

D

Et ipse Iesus adpropinquans, ibat cum eis. Ergo bonum & saluterum est de domino Iesu vel cogitare vel loqui Non illorum obliuiscitur, qui eius secum ferunt memoriam. Itaq; vt & ipsi per huius vitæ viam Christum nobiscum habeamus, & nõ modo præsentem, sed etiam nos docentem, sicut istis discipulis cum quibus ibat aperiebatur scripturas, frequenter atque libenter de ipso sermocinamur. Præcipue tamen de ipsius passione, vel cogitantes vel loquentes ipse comitari dignatur, eo quòd ei vel maxime placeat in nobis recordatio eorum quæ pro nobis ipse passus est.

Humilis
xpi benignitas.
Mar. vlt.

Elucet nihilominus mira ipsius benignitas & humilitas amplectenda, quãdo quidem ipse iam victor mortis & omnium dominus, cui iam tunc data fuit omnis potestas in celo & in terra cum his duob? discipulis per viã quasi vnus ex illis incedere nõ designatur, qui tamè de numero Apostolorum non erant, sed inferioris electioris, nempe de numero septuaginta duorum discipulorum illorum

Illorum sanè confundit superbiam, qui non nisi cū præcipuis viris ambulare, aut qui docentes ampullosa verba sua nequaquã inter paucos spargere dignantur, quando quidem ipse qui dei virtus & dei sapientia est, etiam duobus auditoribus archana sua loqui non putat in signum, qui etiam cum Samaritide sola ad puteum loquens ea pãditæ quæ nullis Iudæorum principibus aut legisperitis fuisset reuelaturus. Sequitur:

Oculi autem eorum tenebantur, ne eum agnoscerent.

Duobus discipulis ambulantiibus in via: non quidem creditibus, sed tamen de se loquentibus, dominus apparuit, sed eis speciem quam recognoscerent non ostendit: Hoc ergo egit foris dñs in oculis corporis, quod apud ipsos agebatur intus in oculis cordis. Ipsi nãq; apud semetipsos intus & amabant & dubitabant. Itaq; de se loquentibus præsentiam exhibuit, sed de se dubitantibus cognitionis suæ speciem abscondit. Nam ex lineamentis corporis in quibus tunc apparebat non permittebantur illum agnoscere. Si quidem (vt Marc? inquit) in alia forma apparuit & in aliis lineamentis. Non enim vltra naturalibus legibus corpus suum regebat, sed spiritus ualiter & supra naturam, & sic tenebantur oculi eorum ne eum agnoscerent, puli xpm. Quod vtiq; factũ est, primo, vt totã suã dñi mentem nõ agnoscerent, & vulnus detegentes recipiant medicinã, secum se habebant, vt cognosceret qd quãuis ipsum idem corp? quod passum fuerat resurrexerit, non tamen amplius tale erat vt esset omnibus visibile, sed tantum his à quibus vellet videri, tertio, vt non dubitent quare iterũ in medijs populis nõ uersè, cõsiderãtes qd eius post resurrectionẽ cõuersatio longè alia sit, & nõ cõmunis, nec qualis hominũ, sed diuiniõr, qua nec mortales essent digni, quarto, in typũ resurrectionis futuræ, in qua sicut angeli cõuersabimur & filii dei, sed & alia causa adsignat, qd auidelicet talè se illis demonstrauit exterius in oculis corporis, qualis apud illos erat interius in oculis cordis. Tenebatur ergo oculi eorum eũ agnosceret, vel quia uerbis imaginatio mortis eius tollebat eis credulitatem vitæ, vel etiam (vt dicit Aug.) in ipsis oculis eorũ, operatione fatanæ caligo quædam erat fluxu alicuius humoris facta quo min? xpm agnosceret, Circa

1. Co. 1

10. 4.

E Greg.

Theo.

Cur disci

puli xpm

nõ agnoscerent,

secum se habebant,

E Greg.

Circã

Circa secundum principale dicitur:

Et ait ad illos: Qui sunt hi sermones quos confertis ad inuicem ambulantes, & estis tristes?

Hic ponitur Christi incogniti cum discipulis sermocinatio. Vbi tria sunt consideranda. Primum est, Christi ad tristes dispensatiua interrogatio. Secundum est, discipulorum ad ignotum, quasi ignorantem, responso. Ibi et respondens vnus. Tertium est, denuo rogatorum trepida vacillansq; confessio. Ibi: Quibus ille dixit.

Circa primum dicitur: Et ait ad illos. Prior eos alloquitur. Ad eum enim intenti erant mutuis de Christo sermonibus, vt non aduertent aliqui colloquentibus esse presentem. Prior itaq; ipse loquitur, vt eos ad colloqui prouocaret. Ergo benignitatis suae dispensatione eos interrogat, dicens: Qui sunt hi sermones, quos confertis ad inuicem ambulantes & estis tristes? Non quasi ignorans interogat, sed vt eorum responsione, incredulitas ipsorum conuenientius arguatur. Et estis tristes, inquit. Conseruebant enim inter se moesti saluatore perempto dolore pleni, desperantes se hunc viuentem exinde visuros. Et quidem hanc tristitiam discipulis ille praedixerat, dum ait: Amen amen dico vobis, quia plorabitis & flebitis vos, mihi autem gaudebit, vos vero contristabimini, sed; tristitia vestra vertetur in gaudium.

Circa secundum, quod est, discipulorum ad ignotum, quasi ad ignorantem responso, subditur.

Et respondens vnus cui nomen Cleophas, dixit ei: Tu solus peregrinus es in Ierusalem & non cognouisti quae facta sunt in illa his diebus?

Cleophas ergo hominem vt putabat ignotum, non sine quadam indignatione quasi obtusioris ingenii, nempe qui omnibus nota vnus ipse ignoraret, redarguit. Quasi dicit: Inter tot milia peregrinorum qui ad diem festum veniunt Ierusalem, & omnes nouerunt quae illic facta sunt, tu solus haec ignoras? Putabat sane remotae regionis esse hominem, cuius vultum non agnoscebant, qui & ipse

ipse inter alios ad diem festi paschae venisset Ierusalem. Et re vera (vt dicit Beda) peregrinus erat eis, à quorum naturae fragilitate percepta iam resurrectionis gloria longè distabat. Peregrinus erat eis, à quorum adhuc fide (vt potè resurrectionis eius nescia) manebat extraneus. Proinde verè huic mundo peregrinus erat, cuius iam conuersatio cum mortalibus amplius non erat.

Et non cognouisti, inquit, quae facta sunt in illa his diebus: inaudita nempe & tam recentia. Mirabatur sane (vt iam dictum est) Cleophas, quod tantarum rerum magnitudo ipsum solum lateret, ea enim publica erant, & vicq; ad eum cunctis manifesta, vt hinc tota ciuitas commota fuerit. Quem enim latere potuissent (vt de ceteris taceam) signa Christi moriente ostensa? Ad haec, quum peregrini rerum nouitatibus perquirendis consueuerint esse solliciti, iusta Cleophae fuit admiratio, quod tantarum rerum euidentia peregrinum hunc lateret. Carere quia tantus ei erat dolor cordis doloris sui causam cum cunctis notam esse putabat.

Circa tertium, quod est denuo rogatorum trepida vacillansq; confessio, subditur:

Quibus ille dixit: Quae? Et dixerunt. De Iesu Nazareno, qui fuit uir propheta, potens in opere & sermone coram deo & omni populo.

Quasi extraneus & gestarum rerum ignarus dominus loquebatur, dicens: Quae sunt ista quae facta sunt in Ierusalem his diebus? Nemo plenus ipso ea nouerat, & tamen ab eis audire voluit vt earum rerum narratione in sui amorem magis accenderentur, & vt ex eorum verbis occasionem hos instruendi accipiat. Quin etiam delectabatur ipsis narrationibus audire quae gesta fuerant, tamen si ea nosset (vt iam dictum est) sicut mater delectat loquentem audire filium, & magistrum iuuat audire discipuli disputantem. Interrogati ergo de rebus gestis quae illis tristitia causa fuerunt discipuli vix comiti responderunt.

De Iesu Nazareno, subaudi, ad inuicem sermones Beda, conseruebamus, is enim nobis tristitia causa est. Qui fuit uir propheta. Prophetam & magnam facturum filium dei tuum confitebantur vt scilicet nondum perfectè credentes, vel solliciti ne si incidere in manus persequentium Iudaeorum, quia nesciebant quis esset cum quo loquebatur, quod verum credideret ceteros. Potens (inquit) in opere videlicet languoribus sanans.

Cleophas
Vnde mi-
ratur.

H
Cur xps
quignouit
interrogat

dis, eliciendis dæmonibus, mortuis suscitandis, cæterisque ad mirandis operibus quæ nemo unquam alius fecit. Nec solum in opere potens, sed etiam in sermone, nam solo sermone quæscung voluit efficit, nec quisquam illius sermone resistere præualuit, iuxta quod Lucas perhibet, dicens:

Luc. 4. Stupebant in doctrina eius, quia in potestate erat sermo eius. Vbi Theophylactus:

Opus sermone firmus est, nisi prius doctus se factorem declarat. Potens uero, igitur esto prius in opere, deinde & uerbi sollicitudine habeto. Si enim & deus cooperabit tibi, prius enim opus, & deinde contemplatio ac illustratio. Nisi speculati purificaueris in labore & sudore, neutiquam concipita pulchritudinem in speculo suscipies. Beati enim mundo corde, hoc fit opus, quia ipsi deum uidebunt, hic contemplationis est finis.

I. Coram deo (inquit) & omni populo. Oportet esse potentem in opere & sermone, primum coram deo, & tunc coram omni populo. Prius enim placere debemus deo, deinde curandum quantum est possibile innocentia apud homines, ut præcedente diuino cultu uiuamus sine scandalo cæterorum. Vnde per Apostolum dicitur: Prouidentibus bona, non tantum coram deo, sed etiam coram omnibus hominibus. Patet igitur quod sincera dilectione discipuli Iesum Christum amabant, quem ad multipliciter & studiose commendabant. Deinde passionem ipsius memorant, quæ totius eorum fuit causa tristitia, dicientes:

Et quomodo tradiderunt eum summis sacerdotibus & principibus nostris in damnationem mortis, & crucifixerunt eum

Mortem Christi sacerdotibus & primoribus nostræ gentis, qui talem ac tantum dolent, prophetam uenerari debebant, per inuidiam tradiderunt Pontio Pilato presidi, & gentibus, quæ uitæ auctorem morti tradiderunt, & non quilibet mortis, sed morti crucis, nam & crucifixerunt eum. Morte (inquiunt) iurpissima condonemus Sap. 1. eum. Hinc est uox illa Pilati: Quæ tua & peccatores tradide

10. 19. runt te mihi. Subdixit autem desperanti, uox quam dicitur:

Nos autem sperabamus, quia ipse esset redempturus Israel.

Spera-

Sperabamus, inquit, eo uiuente, quasi dicant, A modo desperamus, ac si mors domini similis esset mortibus aliorum. Planè semetipsum arguunt quòd in ipsum sperarassent. Sperabamus quod ipse & alios saluaturus esset, & ecce neque seipsum saluauit, ita parum nostræ expectationis ni respondit. Et penè eadem dicebant quæ & in pendente dixerant Iudæi blasphemantes: Alios saluos fecit, se ipsum non potest saluum facere. Quid est autem redimi Israel? Respondetur, quòd Christum expectabant Iudæi saluaturum & redemptorem à malis quæ eis impendebant, iugo scilicet seruitutis Romanorum, sperabantque eum regnaturum ut regem terrenum, & ideo dicunt: Nos sperabamus quòd ipse redempturus esset Israel, & ipse neque iniustam mortis sententiam contra se latam effugit. Vñ Beda: Meritò tristes incedebant, quia & seipsos quodam modo arguebant quod in illo redemptionem sperauerint, quem iam mortuum uiderant, nec resurrecturum credebant. Et maxime dolebant eum sine culpa occisum, quia nouerant innocentem. Et cõsequenter addunt, dicientes:

Et nunc super hæc omnia, tertia dies est hodie quod hæc facta sunt. Sed & mulieres quædam ex nostris, terruerunt nos, quæ ante lucem fuerunt ad monumentum, & non inuenito corpore eius, uenerunt dicientes se etiam uisionem angelorum uidisse qui dicunt eum uiuere.

Recolere uidentur quod prædixerat tertia die se resurrecturum, quasi dicat: Hodie deberet resurgere iuxta quod prædixerat. Promissam tamen tacent resurrectionem qua uentes sibi ab eo cui loquebantur. Et meritò dicitur mulieres terruisse eos quorum mentibus plus de non inuenito corpore dominico mestitiam qua dolebant addere, quam de nuntiatia per angelos eius resurrectione gaudium quo recrearentur indere poterunt. Mulieres, inquit, quædam ex nostris, hoc est, de nostro confortio, quæ christo fuerant familiares sicut & nos. Iste mulieres fuerunt Maria, Magdalene & Maria Iacobi, & Salome ut Marcus testatur.

Et non inuenito corpore eius, uenerunt dicientes se etiam

Theoph. Discipulorum spes collapsa.

Mat. 27

Beda.

Mar. 16

am

Mat. 13 am visionem angelorum vidisse. Vnde apud Mattheum, Exierunt cito de monumento cum timore & gaudio magno, & venerunt nuntiare discipulis. Et de visione angelorum. in præcedentibus dicitur: Ecce duo viri adfuerunt secus illas in veste fulgenti, qui & dicebant: Quid quaeritis viuentem cum mortuis? Non est hic, sed resurrexit. Ita que discipuli isti relatum à mulieribus resurrectionis famam dubia fide commemorant. Et quia hoc dicunt quasi non credentes, hinc se territos dicunt & stupefactos. Non enim quod eis relatum erat firmum aestimabant, aut angelicam revelationem fuisse, sed superstitiosus & formidinosus inde causam sumebant. Vbi Theophilus.

L. Videntur viri isti in valde ambigua esse sententia, & Discipuli neque valde diseredere, neque recte credere. Nam dicunt: Spero, sed timor me detinet. Et deinde dicitur: Vt dubii,

10. 2. Isti fuerunt Petrus & Ioannes, sicut apud Ioannem legitur: Exit ergo Petrus, & ille alius discipulus quem diligebat Iesus, & venerunt ad monumentum. Et ita inveniunt sicut mulieres dixerunt. I. monumentum apertum & vacuum, & linteamina posita, ipsum verò non inueniunt, vnde factum est, vt existimarent corpus dominicum esse ablatum. iuxta quod & Maria dixerat: Tulerunt dominum meum de monumento, & nescio vbi posuerit eum. Itaque testimonium Petri & Ioannis non certum aestimabatur, dum diceret, non quidem vidisse se diuinum, sed resurrectionem eius conicere ex eo quod corpus in sepulchro non iacebat.

Homilia altera.

T ipse dixit ad eos: O stulti & tardi corde ad credendum in omnibus quæ locuti sunt propheta. Lucae uicesimo quarto.

In hac euangelicæ lectionis parte de tribus superest dicendum. Primum est, confirmandis in fide vacillantibus scripturarum apertio. Secundum est, Christi ad hospitium per gratulantes inuitatio, ibi: Et appropinquauerunt castello. Tertium est, Christi tandem cogniti repentina disparitio, ibi: Et factum est.

Circa primum duo sunt consideranda. Vnum est, ob tardam fidem discipulorum increpatio. Alterum, scripturarum per Christum facta discipulis interpretatio, ibi: Et incipiens à Moysse.

Circa primum dictum est: Et ipse dixit ad eos. Ad eos inquam in fide diuinitatis & resurrectionis suæ vacillantes: O stulti & tardi corde ad credendum in omnibus quæ locuti sunt propheta. De duobus eos reprehendit videlicet de stultitia & tarditate ad credendum.

De stultitia, quia nullam aliam quam temporalem sperauerant per Christum futuram redemptionem, Erant nihilominus de stultitia redarguendi, qui putabant Christum nec se nec alios posse saluare, quia fuit crucifixus, stultitiz. Denique vt stultos redarguit, quia scripturas quæ plene continent mysterium passionis & resurrectionis domini non intellexerant. Omnia enim quæ Christus vel fecit vel passus est, prænuntiata prophetarum sermonibus, vel typis fuere præfigurata. Vnde per Osee loquitur, dicens: Osee, 12. Ego visionem multiplicauit, & in manu prophetarum adsimilatus sum. Et quidem prophetarum visiones multiplicauit, quia ab initio seculi vsque ad Christum quid futurum esset vel patrum typis (vt iam dictum est) vel prophetarum vaticiniis prænuntiare non desistit. Itaque multiplicata sunt visiones super numerum vt his vniuersa plena sit scriptura. Et in manibus, i. operibus prophetarum & patrum adsimilatus fuit Christus. Verbi gratia, in immolatione Isaac, in venditione & principatu Ioseph, & aliis figuris innumeris passio Christi & eius resurrectio fuit adsimilata.

Discipuli arguuntur

Osee, 12.

Xpsvty
pis præ
guratus.

Vnde

Vnde in actibus Apostolorum per beatum Petrum dicitur: Deus qui pignificauit per eos omnium prophetarum pati Christum suum impleuit sic.

Secundo redarguit eos de tarditate ad credendum. B Socordes enim & pigri fuerunt ad credendum ea que sancta mulieres à Christo ad eos nuntiandæ resurrectionis suæ gratia destinatæ; tam audita quam visa narrauerunt. Tarditas ut ait Tarditas in his que ab ore ipsius Christi de sua morte & resurrectione non semel audierunt. Denique nec his acquiescere poterant quæ de Christo ex lege nouerant & prophetis.

C Et notanter ait: Tardi ad credendum in omnibus que loquuntur sunt prophetæ. Nam à duobus modis contingit credere que loquuntur sunt prophetæ, videlicet particulariter quedam, & non vniuersaliter omnia, quod est ex parte credere, & credere in totum.

Verbi gratia, particulariter credit seu ex parte qui credit que de Christi cruce dicuntur à prophetis, quale est illud: Foderunt manus meas & pedes meos, verum quæ ad resurrectionem eius spectant non credunt, sicut est illud: Non derelinques animum meam in inferno, nec dabis sanctum tuum videre corruptionem. Et illud: Inter mortuos liber. Et illud: Educis victos in fortitudine, & eos qui habitant in sepulchris. Tales non habent perfectam fidem, sed credunt ex parte. Oportet autem in omnibus tam his que gloriæ sunt quam que ignominie de Christo credere prophetis, oportebat enim & Christum pati, quod est ignominie, & intrare in gloriam suam, quod est honoris & gloriæ, itaque postquam eos ut stultos & tardos ad credendum redarguit, exinde mox salubriter informat, dicens:

Nonne hæc oportuit pati Christum, & ita intrare in gloriam suam?

Quasi dicit: Non putetis quoddammodo ideo ipse non sit Christus quia passus est, quia sic oportuit fieri.

D Sed dicat aliquis: Si oportebat Christum pati, quomodo peccasse censentur qui eum occiderunt, quum in hoc dei voluntatem (vt videtur) impleuerint? sed non fatagabant perire quod deus disponebat. Vnde & eorum exequutio fuit impia, Dei verò dispositio prudentissima, qui nequitiam eorum in beneficia generis humani conuertit

rit, quasi vtens viperæ carnibus ad anthidoti salutiferi confectionem.

Sane plures ob causas oportuit xpm pati, videlicet Passionis Primo propter veritatem suam, siquidem confessione mortis gloriæ Christi causa resurrectionis pmeruit, iuxta quod p apostolum dicitur: scilicet multæ xps factus est pro nobis obediens usque ad mortem, mortem autem crucis. Propter quod & deo exaltatum illum, & donauit ei nomen quod est super omne nomen.

Secundo oportuit Christum pati propter communem omnium salutem. Nam per mortem eius sumus deo reconciliati, dicente Apostolo: Quum inimicis essemus, reconciliati sumus deo per mortem filii eius.

Tertio propter iniquam debitorum quantitatem, que tanta erant quod nisi sanguine xpi solui non poterant. Vnde per B. Petrum dicitur: Sciens quod non corruptibilibus aurum vel argento redempti estis, sed pretioso sanguine qua si agni immaculati Christi & incontaminati.

Quarto propter scripturarum que hoc prænuntiauerunt impletionem. Non enim potest solui scriptura. Sed futura Christi innumeris scripturæ locis fuerant prædicta. Verbi gratia: Tanquam ovis ad occisionem ducetur.

Quinto propter imitationis exemplum, vt videlicet Esai. 53 propter dei gloriam fideles nec pati nec morti formident, Et dicente Domino: Nolite timere eos qui occidunt corpus, & post hoc non habent amplius quod faciant. Et iterum: Exemplum, inquit, dedi vobis, vt quemadmodum ego feci vobis, ita & vos faciatis.

Sexto oportuit Christum pati, vt qua via ad patriam peruenire possumus offenderet, quia videlicet per multas tribulationes oportet nos introire in regnum dei. Ergo se metipsum irident qui sine tribulationum persecutione per vana mundi huius gaudia & delicias atque voluptates carnis in Christi gloriam putant intrare, quum ille non nisi per supplicium & ignominiam crucis in suam introierit. Vnde etiam hanc gloriam filius Davidæ petentibus passionis calix obtenditur, dicente domino: Nescitis quid petatis, Petelis bibere calicem quem ego bibiturus sum? Nam plerosque delectat culmen honoris, quos nondum exercuit materia laboris. Caput nostrum CHRISTVM per tribulationum angustias cælum introire videmus, & nos membra eius alia nobis itinera somniamus!

Monstruosa res est sper vnum sdramen caput transire videmus, per aliud corpus. Pudeat sub spinoso capite mēbra fieri delicata.

Circa alterum, quod est scripturarum per Christum facta discipulis interpretatio, subditur:

Et incipiēs à Moysē & oibus pphetis interpretabatur illis in oibus scripturis quæ de ipso erāt.

F Volens Christus informare discipulos & ostendere ea omnia quæ de ipso contigerant non fortuito, sed dispensatione diuinæ prouidentia: fuisse prædestinata, scripturas earum rerū prænuntias & oracula prophetarum adducens interpretatur. Et incipiēs, inquit, à Moysē, à quo scriptura legis habet exordium, interpretabatur ea quæ de ipso erant. Vnde alio loco ad Iudæos loquens, ait: Si credetis Moysi, crederetis forsitan & mihi. De me enim ille scripsit. Verbi gratia.

To. 5. Interpretabatur eis mysterium ligni vitæ in medio paradisi typum fuisse ligni crucis in quo Christus operatus est salutem in medio terræ.

Lignum vitæ.

Eua de latere xpi.

Productionem Euz de latere Adæ dormientis figuram fuisse productionis ecclesiæ de Christo somno mortis in cruce sopito.

Fenestra arca.

Fenestram in dextro latere arca Noe qua genus humanum fuit saluatum, præfigurasse vulnus quo dextrū Christi latus in cruce lancea militis fuit apertum.

Sacrificiū Abrahæ.

Mysterium sacrificiū Abrahæ quando dimisso Isaac aries fuit immolatus, typū extitisse immolationis Christi super lignum crucis, vbi humanitas eius mortem per tulit sine vilo suæ detrimento diuinitatis.

Serpens æneus.

Serpentem æneū sanandis morientis serpentem mortuis in palo sublimi cleuatum, xpi exaltationem in cruce saluandis à peccati veneno fidelibus significasse.

G

Agnus paschalis.

Testimonia de Christo.

Moyfes

Deut. 18.

Agnum saluandis à seruitute Pharaonis filius Israel, mandante deo immolatum, manifestum fuisse mortis Christi (vtique agni qui tollit peccata mundi) typum.

Propheta: um etiam vaticinia quæ de ipso erant discipulis admirantibus interpretabatur. Verbi gratia illud Moyfi: Propheta suscitabit vobis deus de fratribus vestris, ipsum sicut me audietis. Omnis anima quæ non audierit verba prophetæ illius peribit de populo suo.

Rursus

Rursus Christum in cruce pendentem & Iudæos gelatis perfidiam prænuntians, ait: Erit vita tua pendens ante oculos tuos, & non credes vitæ tuæ. i. xpo. Deut. 18

Item ea quæ propheta David de christi passione euāgelizasse potius quam propheta se videtur, adduxit: Fodderunt manus meas & pedes meos. Considerauerunt & inspexerunt me, diuiserunt sibi vestimenta mea, & super vestem meam miserūt sortem. Et rursus: Et in siti mea, inquit, potauerunt me aceto. Et apud Esaiam. Ipse vulne ratus est propter delicta nostra, attritus est propter scelera nostra. Sicut ovis ad occasionem ducetur. Et illud: Oculi mei percussit eum. Esaias 53

Et vnde apud Danielem: Post hebdomadas sexaginta duas occidetur Christus, & non erit eius populus qui ei negaturus est. Quod quia Iudæi fecerunt, clamantes: Tolle tolle, crucifige eum. Non habemus regem nisi Cæsarem, exinde nequaquam ultra ipsius populus sunt. Daniel Dan. 9

Item apud Ieremiam: Spiritus oris nostri Christus Dominus captus est in peccatis nostris, cui diximus: In umbra tua viuemus in gentibus. Hæc igitur & his similia xpo discipulis per viam familiariter interpretatæ quæ post verbis consequi quanta illi adficebantur dulcedine, quanta vi amoris Christi incendebantur. Admiratio ne stupebant quinam esset ille peregrinus qui tantæ sapientia: verbis magistrum quem lugebant præceptū non solum æquare, sed & superare videbatur. Sed (vt dictum est) oculi eorum tenebantur ne eum agnoscerent, alioqui sic loquentem audientes dicitur fuisissent: Hic ipse est christus. Ergo non solum oculi eorum tenebantur ne ipsum cognoscerent p aspectum, sed etiam eorum aures non minus impediabantur ne hunc agnoscerent p auditum cuius voci & verbis audiendis fuisissent adficti.

Circa secundum principale didicitur:

Et appropinquauerunt castello quo ibant, & ipse se finxit longius ire.

Hic ponitur christi ad hospitium p gratulationem inuitatio vbi duo notantur. Vnum est, instruendi gratia christi dispensatio. Alterum est, christi ad hospitium p discipulos coactio, ibi: Et coegerunt.

EE 2 Circa

Circa primū dicitur: Et appropinquauerunt castello quo ibant. Christi sermonibus supra quam credi potest delectati non modo nullum vite tedium aut laborē ferunt, sed etiam citius quam optarent ad itineris sui metas perueniunt. Et ipse dispensatione sapientiae suae finxit se longius ire, id est præterdit habitum longius abeuntis. Vbi est notandum (vt dicit Augustinus) non omne quod fingimus mendacium esse. Sed quando id fingimus quod nihil significat, vt quæ mentimur. Quæ autem fictio nostra refertur ad aliquam significationē, non est mendacium, sed aliqua figura veritatis. Alioquin omnia quæ a sapientibus & sanctis viris, vel etiam ab ipso domino figuratē dicta sunt, mendacia deputabuntur, quia secundum veritatem intellectum non consistit veritas in talibus dictis. Sicut autem dicta ita etiam finguntur facta sine mendacio ad aliquam rem significandam.

Non oīs
fictio mē
dax.

I
Cur Xps
voluit in
uitari.
Mar. 6.

Itaque eum discipuli supplices ad hospitium inuitarent, finxit ire velle longius ire. Voluit autem inuitari vt eiusdem inuitationis merito discipuli forent non indigni qui dñm cognoscerent. Simile aliquid apud Marcum habes: Nam videns discipulos laborantes in remigando (erat enim ventus contrarius eis) circa quartam vigiliam noctis venit ad eos ambulans supra mare, & volebat præterire eos, videlicet dispensatione sue sapientiae, nempe vt conturbati, sed cōtinuo liberandi suus sue liberationis spiritu perē miraculū, & ceptori suo maiores referret gratias.

Greg.

Itaque dominus fingens se longius ire nihil ipse qui est simplex veritas per dupliciter fecit, sed talem se exhibuit discipulis in corpore, qualis apud illos erat in mente. Et quia adhuc in eorum cordibus peregrinus erat a fide, ire se longius finxit. Probandi autem erant, si hi qui eum & si necdum vt deum diligerent, saltem vt peregrinum amare potuissent. Sed quia esse extranei a charitate non poterant hi cum quibus veritas gradiebatur, eum ad hospitium quasi peregrinum vocant.

Circa secundum, quod est Xpi ad hospitium per supplices coactio subditur.

Et coegerunt illum, dicentes: Mane nobiscum quoniam aduersperat, & inclinata est iā dies. Et intrauit cum illis.

Coeger

Coegerunt, inquit, illum videlicet retinendo manibus, & supplicando verbis. Mane, inquit, nobiscum, quin et ratio nem allegant dicentes: Quoniam aduersperat, et inclinata est iam dies, scilicet ad occasum. Ex hoc exemplo colligit Grego. quia peregrini ad hospitium non solum inuitandi sunt sed etiam trahendi. Hinc enim per Paulum dicitur, Charitas fraternitatis maneat in vobis, & hospitalitate nolite obliuisci. Per hanc enim quidam placuerunt, angelis hospitio receptis. Hinc Petrus ait: Hospitales inuicem sine murmuratione. Hinc ipsa veritas dicit: Hospes fui & col legistis me. Exemplum refert Gregorius, dicens:

Grego.

Heb. 3.

1. Pet. 4.

Mat. 25.

Quidam patetfamilias cum tota domo sua magno hospitalitatis studio seruitebat. Quicquid quotidie ad mensam suam peregrinos susceperet, quod iam dicit peregrinus quidam inter alios aduenerat, ad mensam ductus esset. Dicit patetfamilias ex humilitatis consuetudine aqua vellet in eius manibus fundere conuersus vixit accepti sed repente eum in cuius manibus aqua fundere volebat non inuenit. Quis factū hoc secum ipse miraretur, eadem nocte ei dicitur per visionē dixit: Ceteris diebus me in mēbris meis habeterno autē die me in memetipso suscepisti. Ecce in iudicium veniens, dicit: Quod vni ex minimis meis fecistis, mihi fecistis.

Ceterum quoniam & dies huius nostrae mortalis vite Kate ad mortem festinas vergit in vespertam, assiduus & vita nobis dominus exorandus est precibus, vt & ipsi dicam? Ira vt ad Mane nobiscum Domine, quoniam aduersperat. Quin uespera & mundus iste in maligno positus errorum tenebris & scit. Vanitatibus quasi in æternam vergens noctem quodam modo aduersperat, & quasi diurni solis feruor tepescit quandoquidem (vt cernere est) abundat iniquitas, & refrigerat charitas multorum.

Et intrauit, inquit, cum illis, nempe vt exorabilis, & benignus.

Proinde horum exemplo discipulorum fidelis, qui Christum que propinqua sibi morte. & ipse christum suppliciter vt tened? deprecetur & dicat: Mane nobiscum domine, quoniam ad uesperat. Inuitet ad se christum, suscipiat eum in domum suam in hospitium cordis sui, cōplectatur eum quasi quibusdam fidei suae brachiis, ac si dicat: Tenui cum nec dimittam. Dicit ei, Non dimittam te nisi benedixeris mihi. Sic enim ipse vult teneri, sic se præcepit exorari. Ipse est li-

Cant. 7.

Gen. 32.

EE 3 gnum

Luc. 19.

gnum vitæ his qui ap̄prehēderint eum & qui tenuerit eum beatus: ita vt & de illo dici possit: Hodie huic domui salus facta est.

Circa tertium principale dicitur:

Et factum est dū recūberet cū eis accepit panem, & benedixit ac fregit, & porrigebat illis. Et aperti sunt oculi eorum, & cognouerunt eum.

L

Hic ponitur Christi tādē cogniti repentina dispensatio. Vbi tria sunt notanda. Primum est, In fractione panis christi recognitio. Secūdiū est, christi cognitio repentina de s̄o aritio, ibi: Et ipse euanuit. Tertium est, Lecta nuntiantis & festina regressio, ibi: Et surgentes eadem hora.

Circa primum dicitur. Et factum est dum recumbe-
ret cum eis. Ergo ad eorum inuitationem & coactionem benigne cum eis hospitium intrat. Illi mensam alacres ponunt, & cibos offerunt, cupientes cum corporali cibo reficere, à quo iam fuerant ipsi spirituali cibo refecti. Ipse autem (vt sibi mors erat) accepit panem & benedixit ac fregit, & porrigebat illis, tanquam dispensator & maior in mensa. Consecrauerat enim suis ministrare discipulis sicut in euangelio loquitur dicens: Ego in medio uestrum sum, sicut qui ministrat.

Christicō
fuetudo.
Lu. 24.

Legitur panem in manibus accepisse, benedixisse, fregisse, & distribuisse. Primo in quinque panum multiplicatione. Secundo in septem panum distributione. Tertio in sui corporis consecratione. Quarto præsentī loco in discipulorum illuminatione.

Chryso.
De cōsen.
euang.

Et aperti sunt, inquit, oculi eorum, quod non de oculis carnis accipiendum est, sed sensu mentali. Vnde Augustinus: Neque enim clausi oculis ambulabant, sed merat aliquid quo non sinerentur agnoscere quod uidebant, quod scilicet & caligo & aliquis humor efficere solet. Non quia Dominus non poterat transformare carnem suam vt alia reuera esset effigies quam solebat intueri, quando quidem & ante passionem suam transformatus est in monte vt facies eius clarificeret sicut sol. Sed non ita nunc factum est, Non enim incongruenter accipimus

hoc

hoc impedimentum in oculis eorum à sathana fuisse, ne agnosceretur Iesus. Sed tantum à christo (propter eorū fidem ambiguum) facta est permissio vsq; ad sacramētū panis vt unitate corporis eius participata remoueri intel ligatur impedimentum inimici, vt christus posset agnosci. Consentit Theophylactus, dicens: Inuiti & sumentibus sacrum panem aperiuntur oculi vt eum agnoscerent Magnam enim & ineffabilem vim habet domini carnis.

At vero inter hæc illud prætereundum non est quia M discipuli isti, deum quem in sacre scripturæ expositione Grego. non cognouerant, in panis fractione cognoscunt, Audien Operādo do ergo præcepta dei illuminati non sunt, faciendo, illu minati sunt, quia scriptum est: Non auditors legis iusti minamur sunt apud deum, sed factores legis iustificabuntur. Quis Rom. 2. quis igitur audita uult intelligere festinet ea quæ intelli gere potuit operi e implere. Ecce dominus non est cogni- r? dū loquebatur, & dignatus est cognosci dum pascebat.

Sanè hospitalitatis officio ad dei cognitionē peruenire posse homines intimaui, vt quem longius ipse ab hominibus abscesserit super omnes cælos, cum eis tamen sic quæ hæc exhibent seruis eius. Tenet ergo christum ne longius ab eo eat, quisquis cathetzizatur uerbo qui in omnibus bonis ei qui se cathetzizat, communicat. Et isti quidem cathetzizati erant uerbo quum eis dominus exponeret scripturas. Et quia hospitalitatem sectati sunt, eum in ipsa expositione scripturarum non cognouerunt, in panis fractione cognoscunt.

Porrò moraliter non modo uerba hæc sed & uerborū istorum ordo notandus est: Accipit panem, benedixit, fregit, & porrigebat discipulis. Hoc exemplum christi fidelis predicator s̄udeat imitari. Panis enim est uerbum dei. Hic dicitur Primum igitur panem hunc ipse prædicator accipiat tā p̄licator, addiscendo, q̄ faciendo, iuxta illud sapientis: Antequam loquaris discere. Secundo orat & orare faciat, vt prædicatione sua in iis qui audiunt efficiat operetur, & vt ei ser Co4. mo detur in apertione oris. Tertio frangat, id est minutim exponat, ita ut etiam paruuli, id est, rudes & simplices possint intelligere ad imitationem illius, qui ait: Tanquā r. Cor. 3. paruulis in christo lac potū deti debet uobis nō escam. Alioquin illud plangentis etiam nūm uerificabitur: Paruuli petie Trt. 4. runt panē & non erat qui frangeret eis.

EE 4 Quarto

Quarto, post præmissa verbi cœlestis panē porrigit plūs auditoribus tanquā esurientibus, prædicando. Si iam hoc schemate dei verbum (vtiq; panis animæ) fidelibus prædicando porrigeretur, forsā etiam eorum oculi quibus Christum cognoscerent aperiretur.

Circa secundum, quod est, Christi recogniti repentina dispartitio, subditur:

Et ipse euauit ex oculis eorum. Et dixerunt ad inuicem: Nonne cor nostrum ardens erat in nobis dum loqueretur in uia, & aperiret nobis scripturas?

N Querat aliquis & dicat: Quare xps iam discipulis istis cognitus, mox ab eorum aspectu euauit, quos utpotē amicos, ipsum & amantes & desiderantes sua corporali præsentia cōueniebat consolari? sed ita fieri oportebat vt disparteret. Primum, vt animos eorum sui desiderio amplius intenderet. Rursus, ne sua præsentia eorum occasione discipulis adferret, & putarent eum etiam post resurrectionem à mortuis tale corpus habere quale prius haberat. Deniq; subtrahitur eorum oculis species infirmitatis, vt mentibus incipiat apparere gloria resurrectionis. Quin etiam mores instruaturus postquam benedictum à se & fractū panem illis porrexerat euauit, vt tu cū bene feceris laudes hominum non requiras. Vnde ipse in Euāgelio præmonet, dicens: Attendite ne iustitiam vestram faciatis coram hominibus vt videamini ab eis.

Mat. 6.

Discipuli

vt adfecti

Et dixerunt ad inuicem, vtiq; nimia rei admiratione stupentes & arguentes semet ipsos, quia eum quem tanto pere desiderauerant, nec in comitatu viæ, nec in verbis, nec in mensa prius cognouissent.

Nōne cor nostrum ardens erat in nobis? acsi dicant: Quare aspectum eius non cognouimus, quor in verbis suis non aduertimus ipsum esse de quo per viam loquebamur? Quare eum non apprehendimus & tenuimus quem desiderabamus? præsertim quum totum cor nostrū ipsius amore incenderet, & ex parte videre nobis quod esset ipse, dā loqueretur in uia adeo familiariter, dulciter, amabilius, sublimiter, & sapienter, & aperiret nobis scripturas?

Accens

Accēdebant sanē prolata saluatoris sermones ardore O mirabili atq; ineffabili mentes auditorum, sicut ipse per Virtus Ieremiam perhibet, dicens: Numquid non Verba mea sūt verborū quasi ignis, & quasi malleus cōterens petras? Ignem (in Christi, quit) veni mittere in terrā, & quid volo nisi vt ardeat? Luc. 12. Ignem quippe dominus in terrā misit, quum adflatu spiritus sancti cor carnalium incēdit. Et terra ardet, quū cor carnaliū ī suis prius voluptatibus frigidum relinquit cōcupiscentias præsentis seculi, & incenditur ad amorem dei. Vnde Gregorius:

Exauditio q̄ppe sermone inardescit animus, torporis frigus recedit, fit mens superno desiderio anxia, audire libet præcepta cœlestia, & quod mādatis instruitur, quāsi tot focibus inflammatur. Hinc per Psal. de verbi cœlestis efficitur: Emitte verbum suum & liquefaciet ea, nimirum torpentia atq; gelida corda. Vnde rursus per eundem de quodam dicitur: Eloquium domini inflammauit eum. Et iterum: Ignitum eloquium tuum vehementer. Hoc igne nos Christe Iesu semper accende, vt & ipsi de te cor ardens habeamus in uia, vt hoc tuo igne inter ignes & cōcupiscentias huius seculi qui zabuli flatus excitantur, muniti, quasi inter Babylonici fornacis incendia deo præsentē nobiscum, illæsi, hymnum laudis deo iugiter & ipsi decantemus.

Precatio.

Dicunt ergo: Nōne cor nostrum ardens erat in nobis? Siquidem vt dicit Theophilactus, Christo disserente scripturas, percellabatur intrinsecus cor eorum, quod ille q̄ disserbat dominus esset. Verba enim xpi intrabant per aures vsq; in cor eorum, & innuebant quōd ipse loquebatur esset Christus, & licet arderent desiderio, non tamen interrogare eum audebant aut tangere.

Circa tertium, quod est, læta nuntiantium festina regressio, subditur:

Et surgentes eadem hora regressi sunt in Ierusalem, & inuenerunt cōgregatos undecim, & eos qui cum ipsis erant, dicentes q̄ surrexit dominus uerē, & apparuit Simoni.

Surrexerunt quidem eadem hora peruenerunt autē post plures horas sicut oportebat sexaginta stadia transeantes.

Non

Non ergo iam spiritualiter & ineffabiliter alloquor xpi
Neglecta refecti corporalis cena curæ fuit, nec tardat eos vel im-
cena fe- minis vespera, vel via longa, vel ipsa propter quã ve-
stini re- nerat in castellum caufa, quo minus sine mora lata fra-
deunt. tribus nuntiaturi in Ierusalem reuertentur, quasi & ipsi
illud dicerent: Hæc dies boni nuntij est, si tacuerimus &
4. Reg. 7 noluerimus nuntiare vsq; manẽ sceleris arguemur.

Et inuenerunt congregatos vñdecim Apostolos in
conaculo, vbi cum illis ante mortem suam Christus con-
nauerat, & eos qui cũ ipsis erant, alios scilicet viros fide-
les discipulos domini & mulieres sanctas, iter quas vero
simile est etiam ipsam Christi matrem adfuisse, dicentes,
nimirum cum ingenti gaudio, quod surrexit dominus ve-
rè, non fictè, non fantastice, non tantum appaerent, sed
verè, eodem in corpore quo fuerat crucifixus, ipsa eadem
quam morte posuerat anima resurcit.

Beda. Et apparuit (inquiunt) Simoni. Omnium ergo virorũ
Virorum primo dñs apparuisse intelligitur Petro, ex his dumtaxat
primus omnibus quos euangelistæ quatuor & Paulus Aposto-
Petrus vi- lus cõmemorant. Vnde ad Corinthios loquitur, dicens de
det. dño: Sepultus est, & resurrexit tertia die secundũ scrip-
1. Cor. 15 ras, & quia apparuit Cephæ, & postea vñdecim. Prima
ergo illi apparuit, qui primus ipsum esse Christũ filium
dei viui fuerat ante confessus, sed & primo ei apparuit,
ne propter negationis culpam desperaret, non vlerã cre-
diturus discipulum Christi se esse quem ipse negasset.

Ergo quod dominus Petro apparuit, vel huius loci
authoritate probatur, de modo autem huius apparitiõis
aut loco, nihil habetur. Verissimiliter tamẽ creditur chi-
stum ei apparuisse postq; à mulieribus audiuit dominum
resurrexisse & viuere, & currit ad monumentum, vt
Lucas testatur.

Cur nõ si Cæterum (vt dicit Chry.) non simul omnibus se mani-
mul oib; festiuit Christus, vt seruetur fidei femina. Nam qui primo
apparet, viderat, & certus erat, alij referebat. Deinde sermo pro-
diens, præparabat animum auditoris visioni. Et ideo pri-
mum digniori omnibus Petro apparuit. Post Petrũ verò
alijs apparuit, quandoq; paucioribus quandoq; pluri-
bus, quod hi duo discipuli consententur. Sequitur enim:

Et ipsi narrabant quæ gesta erant in uia, &
quo-

quomodo cognouerunt eum in fractione
panis.

Apostolis cum ingenti gaudio adserentib; quia surrexit
dominus verè & apparuit. Simoni, vicissim illis hi duo
discipuli narrauerunt xpi apparitionem sibi factam in
via, quia videlicet loquentibus ipsis de his omnibus quæ
acciderant, ipse Iesus adpropinquans iuerat cum illis tri-
stitiæ ipsorum causam interrogans, & quemadmodum
ipsis causam hanc referentibus, arguerat stultitiã & tar-
ditatem cordis eorum ad credendum ea quæ de xpo per
prophetas solum fuerat p̄nuntiata, & scripturas legis &
prophetarum quæ de ipso erant, illis fuerat interpretat⁹
& quomodo adpropinquantibus castello quo ibant, ipse
finxit se longius ire, & ipsi eum multis precibus inuitan-
tes coegerant secum manere, & quemadmodum panẽ ac-
cepit, benedixit, fregit & ipsis porrexit, & quomodo tã-
dem cognouerunt eum in fractione panis. Vbi Beda:

Certi (inquit) mysterij causã factum est vt eum disci-
puli non nisi in fractione panis cognoscerent, videlicet,
ne quisquam se Christum agnouisse arbitretur, si ei⁹ cor-
poris particeps non esset, ecclesiæ, cuius vnitatem in
sacramento panis commendat Apostolus, dicens: Vnus
panis & vnum corpus multi sumus.

Cur nisi
in fractio-
ne panis
nõ cognõ
scitur.
1. Cor. 10

FERIA TERTIA PASCHAE.

DVm hæc loquuntur, stetit Iesus in medio
eorum. Luc. xliiij.

Pregens sancti euangelij lectio refert Christum
à morte iam rediuuim, circa discipulos tria fecisse. Nam
primo de se loquentibus præsentiam suam exhibuit. Se-
cundo, resurrectionis suæ argumenta dubitãtibus inges-
sit, ibi: Et dixit eis: Pax vobis. Tertio, scripturarũ intelli-
gentiam ignorantibus aperuit, ibi: Tunc aperuit.

Circa primum tria notantur. Primum est, miranda
Christi ad inulos ingressio. Secundum est, discipulis pa-
uentibus pacis adiunctio, ibi: Et dicit: Pax vobis. Ter-
tium est, pauentium error & conturbatio, ibi: Contur-
bati verò.

Circa primum dicitur: Dum hæc autem loquuntur. A
præmiserat Euangelista, quemadmodum duo ex discipu-
lis do-

lis domini quibus ipse apparuerat in via, regressi à castel-
lo Emmaus, inuenerunt cōgregatos vnde. in (nēpe Apo-

Appari- = solos) & eos qui cū ipsis erant, dicentes, & surrexit dñs
tūshui⁹ verē, & apparuit Simoni. Dā ergo de huiusmodi loque-
tempus. rentur venit Iesus, & stetit in medio eorū. Dixerat enim,
Mat. 18. vbi quę duo vel tres forent congregati in nomine suo,
se illis iterfuturum. Et est notandū q̄ hanc dñi appari-
tionem intelligit & Ioannes cōmōnorare, dicens: Quum

Ioan. 20. esset serō die illo vna sabbatorum, & fores essent clausę
vbi erant discipuli cōgregati ppter metum Iudæorum,
venit Iesus & stetit in medio, & dixit eis: Pax vobis.

Difficul- Quod autem dicit Ioannes non cum illis tunc fuisse
tas soluit Apostolum Thomam, quum secundum hunc Euangeli-
stam illi duo iam memorati discipuli regressi Ierusalem
inuenerunt congregatos vnde cū, proculdubio intelli-
gēdum est, quōd inde Thomas exierit antequā eis domi-
nus hæc loquentibus appareret.

Beda. Itaq; gloriā suę resurrectionis dominus & redem-
ptor voster paulatim discipulis per incrementum tēpo-
ris ostendit, quia nimirum tanta erat virtus miraculi, vt
Resurre- ctio xpi hanc repente totam capere fragilia mortalium pectora
tū non possent. Consulens igitur ipse imbecillitati quęren-
aperitur. tium: primo, vententibus ad monumentum fœminis suo
amore seruentibus, & viris, reuolutum lapidem, & abla-
to suo corpore lineamina quibus inuolutum fuerat, sola
posita per angelos monstrauit. Deinde curiosis quę-
rentibus fœminis, & de eo quod inuenerant mente con-
sternatis, angelorum vifionem ostendit, qui illum resur-
rexisse certa manifestatione patefacerent, ac sic præcurrē-
re fama præatę resurrectionis, tandem ipse apprensus,
quanta potentia mortem quam ad horam gustauerat de-
uicisset, aperuit.

B Et quidem quantum ex euangelicę serię lectiōis in-
uenimus, quinque ipsa qua resurrexit die, visus est ho-
Xps pri- minibus. Primo, Marię magdalene ad monumentum quan-
ma die tibus. Quod ei desiderati pedes eius amplecti, dictum est: Noli me
quiquies do ei desiderati pedes eius amplecti, dictum est: Noli me
vilis. tangere, nondum enim ascendi ad patrem meum. Deinde
Ioan. 20. duobus à monumento currentibus nuntiare discipulis,
quę ab angelis de præatę eius resurrectione didicerat,
Mat. 28. de quibus scriptum est, quia accesserunt, & tenuerunt pe-
des eius, & adorauerunt eum.

Appa-

apparuit enim ipso die duobus (vt iam dictū est) discipu-
lis cunctibus in castelli Emmaus, qui eum ad hospitium vo-
cantes in panis fractione cognouerunt. Apparuit & Pe- Lu. 24
tro, quod & si euangelista quando vel vbi factū sit mini-
mē designauerit, tamen quia factum sit Lucas non tacet,
Ac deinde subiungit quantam eius apparitionem quę præ-
senti lectiōe est comprehensa. Vbi de se loquentibus scite
presentem manifestare dignatus est.

Ad confirmandam namq; fidei nostrę veritatem, quod Beda,
semper agit præsentia suę diuinę pietatis, aliquādo etiā
præsentia voluit corporaliter ostendere vifionis. Nā & de xpm ad
nobis quamuis procul infra pedes apostolorū iacētib⁹ esse suis,
hoc ipsum etiam miserī, ordia fieri cōsiderare debemus, ipm
videlicet esse in medio nostri quotiescunq; conuenientes
in nomine illius congregamur. Nomen quippe illius est
Iesus, i. Saluator. Et quum de acquisitione perpetuę salu-
tatis loquentur conuenimus, constat quōd in nomine Ie-
su congregamur. Nec dubitare fas est de his quę ipse a-
mat conferentibus eum nobis esse præsentem, & vti que
tanto verius, quanto ea quę ore proferimus perfectiori
corde retinemus.

Circa secundam, quod est, discipulis pauentibus pacis
adnuntiatio, subditur:

Et dicit: Pax vobis.

Vbi notandum quia dominus in medio discipulorū stās, Beda,
solito pacis adfatu eorū turbinem sedat, ostendens q̄ ipse
idē est magister eorū q̄ hoc verbo gaudebat, quo etiā eos
munivit quum eos ad prædicandū misit. Itaq; apparsus
saluator discipulis, pacis eis statim gaudia mādāt, idipsum
iam immortalis iterans, quod ad passionem mortis itur⁹
quasi pignus eis speciale salutis ac vitę cōmendarat di-
cens: Pacem relinquo vobis, pacē meam do vobis. Cuius Io. 14
gratiam muneris eo quocq; nato vifū mox pastorib⁹ ange C
li prædicabant laudantes deum & dicentes: Gloria in ex Vt pacē
cellis deo, & in terra pacis hominibus bonę voluntatis. Quia xps nūm⁹
nimirum tota redemptiois nostri in carne dispensatio, t. iat. Lu. 2
mundi est reconciliatio. Ad hoc quippe incarnat⁹, ad hoc
passus, ad hoc resuscitatus est à mortuis, vt nos qui peccā
do i am dei incidimus, ipse reconciliando ad dei pacem
reduceret. Vnde & rectē à propheta pater futuri seculi, Esa. 9
princeps pacis nominatur.

Facta

D Facta est autem per ipsum pax dei ad hominem. Vnde de apostolus de eo scribens his qui ex gentibus crediderat, ait: Et veniens euangelizauit pacem vobis qui longe fui. **Eph. 2** Et pax est his qui, prope, quoniam per ipsum habemus accessum ambo in vno ipso ad patrem. Et rursum alibi: Iustificati igitur ex fide pacem habeamus ad deum. Sed non est pax impiis dicit dominus. Verum, pax multa diligentibus legem tuam, & non est illis scandalum.

Pax cum homine. Facta est etiam per ipsum pax hominis ad hominem, nempe Iudaei ad gentes & conuerso, sublatum quod interstabat pacis impedimento. i. lege & circumsione a parte Iudaeorum, & idolatria ex parte gentium. Ad hanc pacem nos hortatur apostolus dicens: Si fieri poterit quod ex vobis est cum omnibus hominibus pacem habentes. Et bene dicit: Si fieri poterit, propter illam pacem vitium pacem malam de qua voce saluatoris dicitur: Non veni pacem mittere, sed gladium. Non enim fas est cum his qui oderunt deum pacis foedera iungere. Reprehensus enim fuit in sermone dicit rex lothaphat, alioqui bonus, dicente ad eum viro dei: Cum his qui oderunt dominum amicitia iungaris, & idcirco iram quidem domini mereberis. Quum autem dicit: Quod ex vobis est, simile est ei quod alibi dicit: Nemini dantes ullam offensionem.

Ro. 12. Vnde Gregorius Nissenus: pudeat ergo nos pacis minus deferere quam nobis hinc discedens Christus reliquit. Pax, & res & nomen dulce, quae & dei esse accipimus, iuxta illud: Pax dei, & eius esse deum, iuxta illud: Deus pacis, ipsam esse deum, iuxta illud: ipse est pax nostra. Pax hominum commendatum ab omnibus obseruatum autem a paucis. Quae autem est causa? Fortassis ambitio dominii, aut facultatum, aut honorum, aut contemptus, aut aliqui huiusmodi ex his quae dei ignaros videmus incurere. Dei quippe preciosa pax est quae concessa erat omnia, cuius nihil est adeo precium sicut vnitas naturae & pacificus status. Transsumitur vero ab angelis & diuinis potestaturis, quae ad deum & ad inuicem pacifice se habent. Diffunditur vero per totam creaturam, cuius est decor tranquillitas. In nobis autem manet secundum animam quae per inuestigationem virtutum & coactionem. Secundum corpus vero, in membrorum & elementorum commensuratiōe, quorum alterum pulchritudine, alterum sanitate appellatur. Hae ille. Denique per Christum facta est pax homini ad semetipsum, de qua per Psalmistam dicitur: Loquetur dominus pax

Pax cum semetipso

ipsum, de qua per Psalmistam dicitur: Loquetur dominus pax

cem

cem in plebem suam, & super sanctos suos, & in eos qui conuertuntur ad cor. Vide dominicam in albis.

Est pax & pax quaedam hois ad seipsum mala, de qua per Psalmistam dicitur: Zelauit hois ad seipsum peccatorum videns pax inter quia non est respectus morti eorum, & firmamentum in plaga prior mala eorum (subaudi) non est. In labore hominum non sunt, & cetera quae sequuntur. Sequitur: Ideo tenuit eos superbia, operti sunt iniquitate & impietate sua. Cogitauerunt & loquuti sunt nequitiam, iniquitatem in excelsis loquuti sunt. Audiant qui eiusmodi sunt deum dicentes: Et quidem in hac die tua, quae ad pacem tibi. Nunc autem submersa sunt ab oculis tuis (subaudi) superuentura tibi mala.

Porro quoad eam pacem quae nobis a deo & commendatur & praecipitur obseruanda cum proximo, notandum est hanc tribari. Primo, propter scelus pacem licentiam & impunitatem. Nam sicut est opus iustitiae pacis, ita est iniustitiae operum discordia est. Porro quia non cito pertinetur contra impios sententia, filii hominum absque villo timore perpetrant mala.

Secundo perit pax propter diuitiarum abundantiam, iuxta quod scriptum est: Facta est rixa inter pastores gregum Abraham & Loth. Vbi & dicitur: Non poterat eos cape terra, ut habitarent simul. Erat quippe substantia eorum multa, & nequibant habitare communiter.

Tertio perit pax, & mutuis inimicitias inter se decernunt hoies, quia bella salutaria non gerunt aduersum demones & peccata. Copertum est, canes mutuis moribus conruxas, viso lupo, propter eorum hostem abigendum, mox iuicem placari. Aut quidam: Cum vitis bella, cum hoibus pacem habeto.

Quarto perit pax inter homines, quia dei mandatis homines non acquiescunt. Vnde per prophetam dicitur: Quid est Israel quod in terra inimicorum est? Et subdit: Si in via dei ambulasses, habitasses vitium in pace super terram. Nam (ut alio loco scriptum est) quum placuerint viginti hominibus deo, inimicos quosque eius conuertet ad pacem. Et quod aliud ad hanc pacem impedimenta quam inimicus pacis diabolus mortales sollicitat? In Apocalypsi scriptum est: Quum aperuisset sigillum secundum exiit equus rufus, & qui sedebat super eum, datum est ei de sumere pacem de terra, & iniuicem se interficeret hoies. Et datus est ei gladius magnus.

Sed ad litteram redeundo, pax denuntiata quid subiungat attende. Sequitur enim:

Ego

Pacis ipse
dimenta.
Esa. 32
Eccl. 8

Ge. 12

Baruch. 3

Pro. 16
Pacis aduersarius
diabolus.
Apoc. 6

Ego sum, nolite timere.

Exo. 3. Quasi dicat: Ego sum, qui sum. Ego sum Alpha & Omega, primum & finis. Ego sum dominus, & absque me non est saluator. Non suspicemini quod alius ego sum qui resurrexi à mortuis, ab eo qui pependit in ligno crucis. Nolite ergo timere de eius presentia quem debetis amare. Nam timor non est in charitate, sed perfecta charitas foras mittit timorem.

Sane per hoc quod discipulis apparens & pacem nuntiaret & securos esse iubens tollit eis timorem, satis probat se non esse (quod quidam eorum suspicabantur) spiritum malignum, à quo priorum vtriusque horum alienum est. Ipsius enim est & pacem perturbare, & pauentes amplius terrere.

Circa tertium, quod est, pauentium terror & conturbatio, subditur:

Conturbati uero & conterriti, existimabant se spiritum uidere.

G Quod hæretici Manichei de Christo suspicantur & crediderunt, quod non erat vera caro sed spiritus erat, hæc prima cogitatio surrexit in cordibus Apostolorum. Et illi quidem Manichæi nunquam credunt Iesum fuisse hominem. Discipuli autem nouerant eum verum fuisse hominem, cum quo tanto tempore fuerant conuersati. Sed postea quod mortuus est quod nouerant, quoniam crederent hoc potuisse resuscitari quod potuit mori? Apparuit ergo oculis eorum talis, qualem illum nouerant. Et non credentes tertio die potuisse veram carnem de sepulchro resurgere, putauerunt se spiritum uidere. Agnoscebant quidem dominum esse qui apparuit, sed putabant quia non in corporis eum sed in spiritus sui substantia viderent. Iam apparuit ergo oculis eorum defunctum & sepulchrum nouerant, iam resuscitatum à morte conspicerent, sed spiritum potius? quæ relictio corpore in manus patris commédauerat, præ oculis haberet. Simile aliquid apud

Cur spiritum esse putabant.

Mar. 14

Act. 12

Matthæi legitur, ubi scriptum est: Videntes eam discipuli super mare ambulantes, turbati sunt dicentes: Quia phantasma est. Similis error inuasit illos de quibus in Actibus scriptum est: Currens puella nuntiavit Petrum stare ad ostium. At illi dixerunt ad illum: Insanis. At illa magis adfirmabat sic se habere. Illi autem dixerunt: Angelus eius est. Credebant sane Petrus & Iohannes & discipuli illi quibus

bus apparuerat euntibus in Emmaus, verum alii nondum plene credebant. Vnde Ambrosius:

Adducti virtutum exemplis credimus Petrum & Iohannem non potuisse dubitare. Quare ergo Lucas inducit fuisse turbatos? Primo omnino, quia paucorum opinionem sententia maioris partis includit. Deinde, quia etiam Petrus de resurrectione crederet, turbati tamen potuit quod se deus cum corpore vestibus obleratis improprie infunderet.

Circa secundum principale dicitur:

Et dixit eis: Quid turbati estis, & cogitationes ascendunt in corda vestra?

Hic describit Euangelista quemadmodum suæ resurrectionis argumenta christi discipulis ostendit. Vbi tria sunt consideranda. Primum est, opinionis erroneæ in discipulis reductio. Secundum est, veritatis suæ carnis multiplex ostensio, ibi: Videte manus meas & pedes. Tertium est, eorum quæ prædixerat rememoratio, ibi: Et dixit ad eos.

Circa primum dicitur: Quid turbati estis, & cogitationes ascendunt in corda vestra?

Quia per verbum pacis non est sedatus turbo in animo discipulorum aliunde indicat eis se filium dei esse qui mentis cognoscebat arcana, nepe turbationem cordis eorum & cogitationes. Et cogitationes, inquit, ascendunt in corda vestra. Quales vtriusque cogitationes, nisi falsæ, morbide, perniciose? Perdidisset enim christum fructum passionis, si non esset veritas resurrectionis. Ac si bonus agricola diceret: Quod ibi plantauimus, inueniam. Non spinas quas non plantauimus. In cor vestrum descendat fides, quia defuper est. Cogitationes autem istæ non desuper descendunt, sed in ipso corde sicut herba mala ascendunt. Hoc igitur evidentissimum fuit signum quod non est alius qui videtur, sed ille idem quem viderant in ligno mortuum & positum in sepulchro, quem (sicut nec ante mortem) non latebat aliquid eorum quæ erant in homine.

Et bene ait: Et cogitationes ascendunt in corda vestra. Nam cogitationes bonæ à Deo descendunt in corda non uersitas. Iuxta illud: Omne datum optimè & omne donum perfectum desursum est descendens à patre lumine. Porro cogitationes erroneæ & falsæ, non desuper iaciuntur, nec descendunt

FF dunt

Theop.

Beda.

Ciril.

dunt in cor, sed à corde ascendunt velut herbe malæ. Hinc
 Mat. 15 saluator in euanglio loquitur, dicens: De corde exeunt
 cogitationes malæ, homicidia, adulteria, fornicationes,
 furta, falsa testimonia, blasphemia. Hæc sunt quæ coinquinant
 hominem.

Circa secundum, quod est, veritatis suæ carnis multi
 plex ostensio, sequitur:

Videte manus meas & pedes, quia ipse sum.

1. Inter ceteras Christianæ fidei veritates maioris difficul-
 tatis ad credendū fuit veritas resurrectionis ex mortuis,
 non modo apud gentes & mundi huius sapientes philosophos,
 Verumetiam apud apostolos & discipulos Christi. De apo-
 stolis hoc patet in euangelio. De philosophis autem in acti-
 bus apostolorum legitur, quia quum apostolus Paulus Athe-
 nis prædicans Iesum philosophis & resurrectionem ex mor-
 tuis adnuntiaret, quem eatenus toleranter audierant, iam
 deridebāt dicentes: Quid vult seminuerbis hic dicere?
 Alii dixerunt: Nouorum dæmoniorum videtur adnūtiator
 esse, pro indubitato retinentes, quod à priuatione non est
 regressus ad habitū. Verbi gratia: A cęcitare ad vīdū, à mor-
 te ad vitam. Vnde propheta de Christi passione & resur-
 rectione loquitur: Aspice, inquit, in gentibus & videte, &
 admiramini & obstupescite, quia opus factum est in diebus
 vestris quod nemo credit quod narrabitur. Et vnde rursus
 per Esaiam: Domine, quis credidit auditui nostro? Propter
 hoc resurrectionis suæ veritatem christus multis argu-
 mentis apostolis suis voluit declarare, Videlicet,

Act. 17

Resurre-

ctio mor-

tuorum

difficile

credita.

Abac. 2

Esa. 52

Ostendit

se ipsum

esse per

visum.

Beda.

Cur offe-

dit man?

& pedes.

10, 20

K

Primo per visum, quum dicit: Videte manus meas &
 pedes, quia ipse sum. Non sine causa manus suas &
 pedes potius quam vultum quem æquè nouerant, eos vide-
 re ac recognoscere iubet, sed ut visus clauorum signis qui
 bus cruci fuerat adfixus, non solum corpus esse quod vide-
 bant, sed et ipsum domini sui corpus esse quod crucifi-
 xum nouerat intelligere possent. Vnde & Ioannes do-
 minum apparitionis memoriam faciens, latus quoque su-
 um quod à milite fuerat vulnerati discipuli eum ostens-
 disse perhibet, ut quo plura nouissimæ passionis, ac susce-
 ptæ mortis indicia cognoscerent, eo certiori patrarēt iam
 resurrectionis ac deuitæ mortis fidæ gauderent.

Vbi admirandam est attendere filii dei dignationem,
 ma

magnamque legis & gratiæ distantiam. Nam quum Moy Xpi di-
 ses deo dilectus, & vique adeo dilectus ut ei diceret deus: gnatio
 Te ipsum noui ex nomine, inuenisti enim gratiam coram magna.
 me, quum inquam esse in monte cum domino fruens col-
 loquio sei moms dei diebus quadraginta, & supplex ro-
 garet & diceret: Si inueni gratiam in conspectu tuo, ostē-
 de mihi faciem tuam, Dixit illi dominus: Non videbit me
 homo & uiuet. Exo. 33

Sed & arcam testamenti vetitum fuit non solum Leui-
 tis quin etiam ordinis non supremi sacerdotibus sine ve-
 lamento contueri, ne morentur, quomodo propter ip-
 sius visionem mortui sunt viri ciuitatis Bethsames. 1. Reg. 6.

saluator autem corpus suum iam glorificatum & im-
 mortale (quod vti que veri & perpetui fœderis dei cū ho-
 minibus arca viua fuit) non modo videri non prohibuit,
 sed etiam ut viderent discipulis præcepit, dicens: Videte
 manus meas & pedes meos, & in his clauum, una loca re-
 cognoscite, quia ipse sum qui pependi in ligno & ia
 cui in sepulchro. Hinc per psalmistam dicitur: Viderunt
 omnes fines terræ salutem dei nostri. Et alibi per pro-
 phetam dicitur: Parauit dominus brachium sanctum su-
 um in oculis omnium gentium.

Secundo, veritatem suæ resurrectionis christus disci-
 pulis declarauit per tactum dicens: Declarat
 p tactum

Palpate & uidete, quia spiritus carnem & ossa
 non habet, sicut me uidetis habere.

Itaque resurrectionē suam certā & verā multis & variis
 documentis placere dignatus est, ppter edificandā fidē, Beda,
 & fugandā de corde perfidiam. oemque dubitationē de sua
 resurrectione tollendā. Parū fuit oculis se videndum præ-
 bere, si non præberet: etiam manibus contrahendū, quate-
 nus gloriam resurrectionis prædicaturū modum quoque
 nobis resuscitati corporis nostri qualis esset sperādū, abs-
 que omni ambiguitate monstrare valeret. Dum enim
 palpāda discipulis ossa carniæ: pmostrat, apte statueret
 resurrectionis, que & i se factā & i nobis ē futura, significat.
 Nequaquam ergo in illa resurrectionis gloria corp⁹ no-
 strū erit impalpabile, vti est aeris subtilius, sicut hæretici
 futurū esse delirauerūt. sed subtile quidē erit p effectum
 spiritalis potentie, & palpabile per veritatem naturæ.

Distantia Ceterum, attendendū est etiam hoc loco quāta sit distantia legis & gratiæ, & quā sit amplectenda benignitas dignationis Xpi. Quum enim legis tempore nefarium esset passum aut temere arcam testamenti contingere, vñ & Oza sacerdos hanc contingens mox in eodem loco percussus à dño mortuus est, tempore reuelatæ gratiæ Christus verus deus à morte iam rediuiuus, sanctū corpus suum (vtiq; vt iam dictum est arcam vitæ) nō modo discipulorū manibus tangi & contrectari permisit, sed etiam præcepit, offēdēs planē, q̄a potī? amari vult q̄ timeri.

Vñ cum magna fiducia beatus Ioannes apostolus auditores suos ad sequenda fidei & veritatis quā didicerat arcana prouocat dicens: Quod fuit ab initio, quod audiui mus & vidimus oculis nostris, quod perspeximus, & manus nostræ contrectauerunt de verbo vitæ.

Et quum hoc dixisset, ostendit eius manus & pedes.

Comprobans dominus deuictam in se esse mortem, & humanā naturam iam in ipso corruptionē exuisse, primo ostendit eis manus & pedes & foramina clauorū. Ac si dicat: Vos me spiritum esse putatis, i. phantasma, sicut interdum circa sepulchra videri putantur. Sed scitote q̄ spiritus illi neq; carnem habent neq; ossa. Ego autem carnem & ossa habeo. Quod ideo dixit vt specimē nobis futurę resurrectionis ostenderet. Nam quod palpatur corp⁹ est. In corpore autē resurgemus. Sed illud corpus subtilius, hoc crassius, vt pote adhuc terrenę labis qualitate concretū. Nō ergo p̄ incorpoream naturam, sed per resurrectionis corporeę qualitātē clausa penetrat, vt iam dictum est.

Ostendit, inquit, eis manus & pedes. Nec solū manus & pedes quibus indita clauorū claueret vestigia, sed etiā latus quod lancea foratum fuerat ostendit. Vt videlicet ostensa vulnerum suorum cicatrice, dubietatis atque insidelitatis eorum vulnus sanaret. Quæ autem in suo iam immortalī corpore dominus passionis suę signa seruauit, habes dominica in albis.

Tertio, veritatem resurrectionis suę carnis ostendere dignatus est per effectum questionis. Vnde subditur:

Adhuc illis non credentibus & mirantibus præ gaudio, dixit: Habetis hic aliquid quod mandu-

manducetur? At illi obtulerunt partem piscis asii & fauam & mellis. Et cum manducasset coram eis, sumens reliquias dedit eis.

Quia enim infirma adhuc discipulorū præcordia nouitate tantę potētis capere nequeunt, magisq; mirari præ gaudio quod videbāt q̄ credere quod docebātur incipiūt. Dominus ne quid in eorū mente resideret ambigui, sumens etiam epulis comedit coram eis, vt si visibus oculorū si suorum tacitis non crederent digitorum, vel alimen torum carnalium perceptione carnem esse quæ apparebat cognoscerent.

Comedit sanē, non quidem nisi post resurrectionem cibo indigens, nec quasi eos in resurrectione quā expectat m⁹ cibus egere significās, sed vt eo modo naturā corporis resurgētis adstrueret, ne illud non corpus sed spiritum esse arbitraret, et sibi nō solidē sed imaginatiler apparere.

Nullus ergo putet vel christi dñi nostri corpus excisatum à mortuis sustentaculo eguisse ciborum, vel nostra post resurrectionem corpora in vita et cōuersatione sp̄a licetis reficienda carnalibus, vbi diuini contemplatio clarior est, tatis esurire & sitire, sicut & honorū ceterorū penuriam pati nullatenus sine. Vnde & ardentissimus vitæ illi⁹ amator de sua certus deuotione Deo sperabatibus loquitur: Ego cum iustitia apparebo conspectui tuo, fatiabor dñi manifestabitur gloria tua. Et Philippus eodē seruē a more, dñe, inquit, ostendit nobis patrem et sufficit nobis.

Simpliciter itaq; & piē sciendum est, resuscitatum à morte & immortale iam factum corpus dominici, nullā quidē necessitatem, at tamen facultatem habuisse vescēdi. Ideo q̄ vbi oportunitas probatē substantiæ naturalis exigebat cibus esse reserctus, qui nimirū cibi nulli sanguini ad iumentum vt mortaliū corporibus solent illi præbuerint sed quomodo in ignem missa aqua, ita mox comesti, spiritali eius sint virtute assumpti. Sed & nostra post resurrectionē corpora cælesti gratiæ prædita credēdum est ad quicquid voluerint agendum esse potentia ad perueniēdum vbiunque voluerint esse promptissima. Sed quia tunc nulla manducandi necessitas vel vitæ alius de potest scurrere, nullatenus immortale seculum cibis mortalibus esse fruiturū, vbi filiis resurrectionis non aliud esca

potus q̄ vita & salus, gaudium, pax, & omnia bona, quā illud nimirum sit quod in Psalmo canitur: Beati qui habitant in domo tua dñe, in secula seculorum laudabunt te.

O Sanè compertum est magos apparere mortuos fuisse, id est effecisse demonia oculata virtute vt ambularent, loqueretur aliosq; motus corporales ostenderet, ve

Comede- rum vt comederent nunquam facere potuisse. Manduca-
re, vitæ uit autem christus ante passionem pro supplicia natura
gumētū, mortis inopia maducauit post resurrectionem pro manifestanda potentia, nec tamen (vt iam dictum est) in substantiam vescentis esca trāsīuit, sed virtute gloriæ corporis consumpta est. Nam sicut aliter consumit aquam terra sitiens & solis radius calens & lucēs, ita & acceptum cibum mortale corpus indigens, & immortale corpus iū cibo non egens. Sequitur:

Beda. At illi obrulerunt ei partem piscis assū & fauum mellis, Quid signare credimus piscem assū, nisi ipsum mediato rem dei & hominum, hominem passum? ipse enim latere dignatus in aquis generis hūani, capi voluit laqueo mortis nostræ, & quasi tribulatione affatus est tempore passionis suæ, sed qui piscis assus fieri dignatus est in passio ne fauus mellis nobis extitit in resurrectione. Vel cet: tē: id in piscē asso figurari voluit tribulationem passionis sue in fauo mellis vtrāq; naturam exprimere voluit personæ suæ. Fauus quippe mellis in cera est, mel vero in cera est diuinitas in humanitate.

Nos ipsi Offeramus itaq; & ipsi christo pro nobis passio nosinet
vt piscis ipsos carnalis vitæ mortificatione quasi piscē assū. Siqui
assus. de aquis ægypti (id est, vanis madi huius gaudiis) in sanguine vertis (id est, aīarū saluti mortiferis) oēs pisces egyp̄ti mortui sunt. Offeramus id & fauū mellis, hoc est mel in cerā. i. piæ deuotionis dulcedinem) in opere bono,

Exo. 5. Quid a utem sibi vult q̄ quum manducaisset coram eis, sumens reliquias dedit eis, nēpe vt ipsi inde reficerentur, nisi quia & q̄ ei offerimus dignanter acceptat, & qui à nobis reſci non eget (quippe qui honorū nostrorū non indiget) obsequia nostra (tametsi debita) etiam longe supra q̄ mererimur remunerans nobis vt inde in æternā beatitudinē reficiamur, clementer quodammodo redonat?

Circa tertium, quod est eorum quæ ante discipulis prædixerat remuneratio, subditur:

Et di-

Et dixit ad eos: Hæc sunt verba quæ loquutus sum ad nos, quū adhuc essem vobiscum, quoniā necesse est impleri omnia quæ scripta sunt in lege Moysi, & prophetis, & psalmis de me.

Ad memoriam eis reuocat quæadmodum vniuersa quæ de ipso contigerant priusquam euenirent non incertus prædixit. Quasi dicat: Hæc quæ siue de moriente siue resurgente contigerunt, sunt illa ipsa quæ vobis antea in meam non semel prædixi. Hæc sunt verba (inquit) id est, res de quibus fuerunt verba quæ loquutus sum ad vos, dicens: Ecce ascēdēmus Ierosolymam, & consummabuntur omnia quæ scripta sunt per prophetas de filio hominis. Tradetur em̄ gentibus, & illudetur, & flagellabitur, & confuetur, & postquam flagellauerint, occident eum, & tertia die resurget.

Quum adhuc (inquit) essem vobiscū (subaudi) in carne mortali in qua estis & vos, Tūc enim in eadem carne resuscitatus erat, sed cū illis in eadem mortalitate nō erat. Et cum illis quidem postea q̄ resurrexisset fuit quadraginta diebus (vt legitur) exhibitione corporalis presentie, sed non cum illis fuit consortio fragilitatis humane.

Quoniam necesse est impleri omnia quæ scripta sunt in lege Moysi. Vnde licet cæca mentē & malignam, secundum legem tamen dixerant Pilato: Nos legem habemus, & secundum legem debet mori. Ideo autem secundum legem mortuus est, vt nouæ legis in suo sanguine conderet testamentum. Vnde per Apostolum dicitur: Per proprium sanguinem introiuit semel in sancta, æterna redemptione inuenta. Et ideo noui testamēti mediator est, morte intercedente.

Et prophetis (inquit) Nam (vt in Actibus beatus Petrus loquitur:) Deus qui prænuntiavit per os omnium prophetarū pati christum suū, impleuit sic. Et psalmi. Vbi passio eius & resurrectio manifestissimè prædicatur, vt ipse merito possit dicere: Ego sum psalmus eorum. Rē dē eis vicem domine iuxta opera manuum suarum. Et alibi: Et in me psallebant qui bibebant vinum.

Omnen itaq; magister veritatis tollit scrupulum simulationis, vndiq; iura veritatis confirmat, videtur, pal-

FF 4 patur

Christi,
mysteria
vt prenū-
tiata.
Luc. 19.

Ioan. 19.

Heb. 9.

Act. 1.

Tric. 3.

Beda.

patur, conuiscitur, sermo exhortationis per singula præbetur. Tum ne solum eius testimonium minus sufficere putaretur, vel ne in aliquo sensus humanos ludificasse videretur, misit manus ad scripturas. Quasi dicat: Quod videtis, ante prouisum est, quod cernitis, ante prædictum est: Audi filia & vide. Audi prædicta. Vide completa.

Circa tertium prædicari dicitur:

Tunc aperuit illis sensum, ut intelligerent scripturas.

Quod hic ostenditur, quemadmodum scripturarum intelligentiam discipulis reuelauit. Vbi tria notantur. Primum est, discipulorum intrinsecus illuminatio. Secundum est, discipulorum extrinsecus verbalis informatio, ibi: Et dixit eis: Tertium est, euangelicæ gratiæ mandata prædicatio, ibi: Et prædicari in nomine eius.

Beda. Circa primum dicitur: Tunc aperuit illis sensum, ut intelligerent scripturas. Ne forsan enim ad intelligenda horum (nimirum legis, prophetarum, atque psalmodum) mystica dicta tardi remanerent, sensum quoque illis quod hæc intelligere possent aperuit. Quo facto, nihil ultra præsequi dubitatis in eorum mente residere permisit. Sanè quæ eis ante passionem suam ea quæ sibi erant superuentura prædiceret (vbi Lucas testatur) ipsi nihil horum intellexerunt. Quin Ioannes ipse ad monumentum veniens, quæ corpus Iesu non inuenisset, sublatum credidit, quo errore etiam cæterorum corda discipulorum perstringebantur: Cuius erroris causam mox assignat, dicens: Nondum enim sciebant scripturas. Aperuit eis sensum, ut intelligerent scripturas, ne quis præsumat per se scripturas intelligere. Qui enim hoc præsumpserunt, in errores lapsi, hæreses considerunt.

Apostoli
quæ ad huc
scripturas
nesciebant,
Luc. i. 8.

Cõtra
sumptuosos.

djuinitatis
xpi argumētū

Iob. 32.
1. Ioan. 5.

Porro dicit immortalè iam carnem suã discipulorũ & manibus cõrectandã & videndã oculis exhibendo, verũ vtiq; se phat hoĩem, verum vt scripturas possint intelligere homines, eatenus sine literis, intellectum eius aperiendo, deum se esse manifestat. Quis enim hoc sine mora posset efficere nisi deus? Vnde scriptum est: Inspiratio omnipotentis dat intelligentiã. Vnde & per beatum Ioannem dicitur: Filius dei venit, & dedit nobis sensum, vt cognoscamus verum deum, & simus in vero filio eius.

Sanè

Sanè inter Christum doctorem, & docentes homines Xps vs hoc interest, quod homo doctrinæ verba proferens exteriore docet. riorẽ alterius mouet auditum, interius autem intellectum eius illuminare non potest. Christus vero & ingenium docile præberet, & sine temporis intervallo sapientiæ lucem infundere nouit, vtiq; magister singularis & vnicus & doctor sine pari. Vnde & in euangelio dicit: Mat. 21. Magister vester vnus est christus.

Circa secundum, quod est, discipulorum extrinsecus per verba informatio, subditur in litera:

Et dixit eis: Quoniam sic scriptum est, & sic oportebat Christum pati, & resurgere a mortuis die tertia.

Ideo autẽ christum pati & resurgere oportebat a mortuis, quia impossibile erat mundum saluari nisi deus homo veniret, qui in hominis habitu appareret, & hoĩes quos essent diuina instrueret, & mortem vt homo suscipiens diuina virtute reuiuisceret, sicq; in se credentes, & ad cõprobendam subeundã mortem accederet, & certitudinẽ sperandã resurrectionis ac vitæ perpetuæ animaret.

Quo enim aperitis exemplo poterant homines ad fidem participandã gloriæ & pmerendẽ vitæ immortalis erigi, quã quum ipsum deum cognoscerent humanitatis ac mortalitatis suæ factum fuisse participem?

Quo efficacius ordine ad tolerandã pro salute aduersa quæq; prouocarentur, quã quum authorem suũ didicissent pro eorum salute innumera ab impiis generã probrorum, & ipsam mortis miseriam sentiant.

Qua ratione congruentius spem resurrectionis acciperent, quã quum eius se sacramentis ablutos & sanctificatos, eius corpori adunatos meminisset, qui pro ipsi morte gustata, citius exemplum resurgendi a morte perberet? Oportebat itaq; pati Christũ & resurgere a mortuis die tertia.

Circa tertium, quod est, Euangelicæ gratiæ mandata in gentibus prædicatio, subditur:

Et prædicari in nomine eius penitentiam & remissionem peccatorum in omnes gentes.

Post

Beda.

Curo oportebat pati & resurgere christi.

S Post commendatam sui corporis veritatem, commendat ecclesiam vnitatem, quae nimirum per hoc est effecta, quia vnitatem tam à Iudaeis quam à gentibus illud receptum est. Vnus quid. deus, vna fides, vnum baptisma. Non enim decebat amplius bipartiti esse generis humanum (cuius naturam iam deus assumpserat) in Iudeos & gentiles. Et ideo vt omnes in vnum veniret, mandauit incipere sermonem à Ierusalem, & ad gentes terminari, mox subiungens: Incipiatibus ab Ierolymis.

Beda. Et merito sic oportebat vt ministri sermonis qui in nomine Christi crucifixi & resuscitati à mortuis penitentiam erant & remissionem peccatorum in omnes gentes praedicaturi ab Ierolymis inciperent, non solum quia Ierolymis. crediti sunt illis eloquia dei, & quia eorum est adoptio filiorum, & gloria, & testamentum, & legislatio, & obsequium, & promissa, & quia eorum patres, ex quibus Christus secundum carnem, qui est super omnia deus benedictus in secula, verum etiam vt gentes quae variis erant erroribus & facinorosis implicatae hoc maxime diuinæ pietatis in dicitum ad spem veniæ prouocaret, quæ eis quoque qui filium dei crucifixerunt, non tantum veniam reatus à patre, sed & vitæ æternæ gaudium viderent esse donatum.

Chry. Insuper ne dicerent aliqui, quod omnis notis, iuerunt apostoli se ostentatos ad extraneos, ideo primum apud ipsos occisores pandunt resurrectionis signa in eadem ciuitate in qua prorupit temerarius ausus. Vbi enim crucifixus: es credere videntur, resurrectio plurimum demonstratur.

T Oportebat (inquit) praedicari in nomine eius penitentiam. Et attende tam Ioannis quam Christi praedicationem hoc vnum atque idem exordium habuisse: Penitentiam agite, adpropinquabit enim regnum celorum. Erubescant ergo & confundantur haereticis penitentiam peccatorum hinc erubescant. Et bene praemittit penitentiam peccatorum remissionem, dicente Christo in euangelio: Dico vobis, quia nisi penitentiam habueritis, omnes similiter peribitis. Non enim nisi penitentiam agentibus dimittuntur peccata.

1. Io. 2. Et bene dicit, quod in Christi nomine praedicari oportebat penitentiam & remissionem peccatorum, quia ipse est praedicator pro peccatis nostris, non pro nostris tantum, sed & pro totius mundi. Vnde & per beatum Petrum in actibus

bus Apostolorum dicitur: Huius omnes prophetae testimo- Nisi nisi per nium perhibent remissionem peccatorum accipere per nomen Christi re- eius omnes qui credunt in eum. Nec est aliud nomen sub coelo missio peccatorum, datum hominibus in quo oportebat nos saluos fieri. Act. 10. Ipse enim est agnus dei omnium hominum delendis peccatis immolatus. Non enim per aliud quodcumque sacrificium in lege mandatum vnquam facta fuit aut fieri potuit remissio peccatorum nisi in sanguine ipsius. Vnde & Apostolus Paulus in actibus apostolorum perhibet, dicens: Non sit vobis viri fratres, quod per hunc (videlicet Christum) vobis remissio peccatorum adnumeratur, ab omnibus qui huius non potuistis in lege Moysi iustificari. In hoc omnibus qui credit iustificatur. Act. 11.

Prædicā. Nec in vna tantum gente Iudaeorum, vel in aliqua vna parte terrarum hæc oportebat praedicari, sed per mundum in omnes gentes. Vnde per Esaiam patet ad Christum filium suum loquitur, dicens: Parum est tibi, si sis mihi seruus ad suscitandas tribus Israel, & feces Israel conuertendas. Ecce dedi te in lucem gentium, vt sis salus mea vsque ad extremum terræ. Efa. 49.

FERIA QUARTA PASCHAE.

Anifestauit se iterum Iesus ad mare Tiberiads. Ioan. xxi.

Præsens sancti euangelij lectio tria comprehendit. Primum est, in mari Tiberiads discipulorum piscatio. Secundum est, in litore stantis Christi apparitio, ibi: Manifestauit autem sic: Tertium est, discipulis in terra refectionis exhibitio, ibi: Ut ergo descenderunt.

Circa primum tria notantur. Primum est, apparitio Christi locus. Secundum est, discipulorum quibus apparuit actus, ibi: Manifestauit autem sic. Tertium est, discipulorum piscantium conatus inutilis, ibi: Et exierunt.

Circa primum dictum est: Manifestauit se iterum Iesus, simulatores & callidi iram dei prouocantes, ne qua les

les sunt ipsi deprehendantur latere potius volūtē q̄ manifestari, sed non sic hi qui faciunt veritatem. Veritas enim non querit angulum. Vnde saluator in euangelio: Omnis (inquit) qui malē agit, odit lucem, & non venit ad lucem, vt non arguantur opera eius. Qui autem facit veritatem venit ad lucem, vt manifestentur opera eius q̄a in deo sunt facta. Quoniam ergo Christi ex mortuis resurrectio vera fuit & sine vlla simulatione aut falsitate, nō semel, sed multoties nō vno in argumento, sed in multis suis de discipulis manifestare dignatus est, non tamen assidue, quā illis visibiliter cōuerfando, ne paratē eum ad talem vitam qualem antē egerat resurrectisse, sed ad spirituales & diuinam. Manifestauit autem se & locis vbi, & temporibus quando placuit discipulis apparere. Ipsi enim digni erant quibus ipse appareret, nempe qui & amabant & desiderabant, prædixerat em̄: qui diligit me, diligetur a patre meo, & ego diligam eum, & manifesta bo ei meipsum. Porro iudæis ipsum odientibus non legitur post resurrectionem suam apparuisse.

Et bene dicitur q̄ manifestauit se, quia corpus Christi, quum iam esset incorruptibile & gloriosum, non videbatur indifferentē a quibuscunq̄, sed ab illis tantū quibus se voluit manifestare. Et quia potestas manifestatio nis erat in ipso, ideo non dicit Euangelista quōd manifestatus est quasi ab alio, sed quia seipsum manifestauerit.

Ad mare Tiberiadis, hoc est mare Galilæe. Conueniens erat locus iste huic manifestatiōi. Nā quia rem quālibet mare ad mediū in eo loco cognoscimus vbi eam videre consueuimus. Christus autem ante suam passionem sæpe versatus fuerat vna cum discipulis circa mare hoc, vnde etiam vel præcipuos Apostolorum piscatorem sæpe vocauerat, ideo vt pristinæ conuersationis ipsius non immemores certius ipsum ac familiariter cognoscerent, tali loco se illis voluit manifestare.

Circa secundum, quod est, discipulorum quibus appa ruit actus, subditur:

Manifestauit autem se: Erant simul Simō Petrus & Thomas qui dicitur Didymus, & Nathanael qui erat à Cana Galilæe, & filii zebedæi, & alii ex discipulis eius duo.

Numerum.

Numerum hunc discipulorum sanctus euangelista designauit, quia tantus est vt rectē manifestatio dici possit, quod eis dominus apparuit. Ait itaque: Manifestauit autem sic, videlicet, sicut in subsequentibus narratur. Erant simul, nempe sicut loco vno, ita & vna sancti spiritus charitate coniuncti. Simon Petrus, qui plus cæteris christum dilexerat, & Thomas qui dicitur Didymus, quem cæteris omnibus in fide resurrectionis Christi cōfirmatis, plus cæteris dubitare & rei veritatem perferuari dominus p̄ miserat, quod etiam cognomen eius designare videtur. Didymus enim interpretatur geminus. Nam geminato sensu visu videlicet & tactu veritatem resurrectionis in Christo perferuari voluit. Er Nathanael, qui fuit germanus Philippi apostoli in lege & prophetis eruditus, quem Philippus frater primum adduxerat ad Iesum, qui mox tam Christi diuinitatem quā ipsius regiam cōfessus est dignitatem, dicens: Rabbi tu es filius dei, tu es rex Israel. Qui erat, inquit, à Cana Galilæe, vbi dominus aquas in vinum conuerterat. Et filii Zebedæi, scilicet, iacobus maior, & iohannes. Reliquorum duorum discipulorum nomina tacentur. In iis fuit vnus spiritus & vna fides. De quibus verē dici potuit: Ecce quod bonum & quā iocundum habitare fratres in vnum.

Dicit eis Simon Petrus: Vado piscari. Dicunt ei: Venimus & nos tecum.

Piscatum ibant discipuli, quia non habebant quod sibi Theoporetent. Neq̄ enim christus semper cum eis conuersabatur. Cur ibant neq̄ spiritus datus erat (s. quomodo postmodum in die piscatum Pentecostes in plentitudo donorum neque doctrina p̄fectē concessa, ideo suam artem sctabantur. Petrus enim quum actuosissimus esset non serebat ociū, sed in ope sere uebat, & sequebantur cæteri, eo q̄ coniuncti essent.

Postea verō quā donata sancti spiritus p̄fectē receperunt, spirituales exinde opibus prorsus sese mancipantes dicunt: Non est æquum nos derelinquere verbum Act. 8 dei, & ministrare mensis. Considerate ergo viros ex vobis boni testimonii quos constituamus super hoc opus. Nos vero orationi & ministerio vbi instantes erimus.

Proinde quōd iam ad piscatum discipuli absente christo redeunt, quod minime fecerant ipso præsentē,

hoc

Luc. 22. hoc utique in causa fuit, videlicet, quia quandiu cū illis ipse esset, nihil illis desuit. Quoniam autem ablato ab eis xpo caperant egere, necessitatibus suis consulentes, ad confectionem vñ prius vixerat artem de denuo trāstulerūt.

Aug. Quod si fecissent discipuli defuncto Iesu priusquam resurrexisset à mortuis, putaremus eos illa quæ animos eorum occupauerat desperatione fecisse. Nunc vero post eum sibi de sepulchro redditum viuum, post inspecta vultnerum loca, post acceptum eius infusione spiritum sanctum (videlicet in remissionem peccatorum) subitofuerunt, sicut fuerant, non hominum, sed piscium piscatores. Sed nonne hoc fuit aspicere retro post missam manum ad aratum?

C Respondendum est non eos fuisse prohibitos ex arte sua licita victum necessarium querere, apostolatus sui integritate seruata, si quando vnde viuerent aliud non haberent. Alioqui videbitur paulus apostolus qui & ipse se manum suam ad aratum miserat retro apertisse qui labore manuum suarum victitant, quam concessa posset vti potestate (maximè apud Corinthios) de Euangelio nolebat viuere, ne videlicet, gentes à Christi nomine prius alienas doctrina eius quasi venalis offenderet. Quin magis ipse aliter educatus, artem quam non nouerat, dicitur. Vt dum suis manibus transfigitur doctor, nullus graueretur auditor, quanto magis beatus petrus qui iam piscator fuerat quod nouerat fecit, si ad præsens illud tempus, aliud vnde viueret non inuenit?

Rup. Cur paulus manus suas ad aratum miserat retro apertisse qui labore manuum suarum victitant, quam concessa posset vti potestate (maximè apud Corinthios) de Euangelio nolebat viuere, ne videlicet, gentes à Christi nomine prius alienas doctrina eius quasi venalis offenderet. Quin magis ipse aliter educatus, artem quam non nouerat, dicitur. Vt dum suis manibus transfigitur doctor, nullus graueretur auditor, quanto magis beatus petrus qui iam piscator fuerat quod nouerat fecit, si ad præsens illud tempus, aliud vnde viueret non inuenit?

Cur paulus manus suas ad aratum miserat retro apertisse qui labore manuum suarum victitant, quam concessa posset vti potestate (maximè apud Corinthios) de Euangelio nolebat viuere, ne videlicet, gentes à Christi nomine prius alienas doctrina eius quasi venalis offenderet. Quin magis ipse aliter educatus, artem quam non nouerat, dicitur. Vt dum suis manibus transfigitur doctor, nullus graueretur auditor, quanto magis beatus petrus qui iam piscator fuerat quod nouerat fecit, si ad præsens illud tempus, aliud vnde viueret non inuenit?

Mat. 6 Quod si dicat quispiam: Et quare non inuenit quam dominus promiserit, dicens: Querite primum regnum dei & iustitiam eius & hæc omnia adiciuntur vobis. Vtique dominus quod promissit impleuit, nam quis alius pisces qui caperentur apposuit?

Qui non ob aliud credendus est eis ingressisse penuriam qua compellerentur ire piscatum, nisi dispositum volens exhibere miraculum?

Lu. 9 Non ergo petrum cæterosque cum eo discipulos illam euangelio sententia comprehendit qua dicitur: Ne mittens manum ad aratum & respiciens retro apertus est regno dei. Quia negotium quod ante conuersionem sine peccato extitit, hoc post conuersionem repetere

Greg. nem sine peccato extitit, hoc post conuersionem repetere

re culpa non fuit. Nam piscatorem Petrum, Matthæum verò telonearium scimus. Et post conuersionem suam ad piscationem Petrus rediit, Matthæus verò ad telonei negotium non rediit. Quia aliud est victum per piscationem querere, aliud telonei lucris pecunias augere. Sunt ergo pleraque negotia que sine peccatis exhiberi aut vix aut nullatenus possunt. Quæ ergo ad peccatum implicat ad hæc necesse est vt post conuersionem animus non recurrat.

Circa tertium, quod est discipulorum piscantium conatus inutilis, subditur:

Et exierunt, & ascenderunt in nauim, & illa nocte nihil prendiderunt.

Facta est discipulis piscationis magna difficultas, vt magistro veniente fieret admirationis magna sublimitas. Et quia diuinum eis deerat auxilium, nihil piscium casto labore ceperunt. Quod deo dispensante factum est, vt sequeus captio verè miraculosa esse monstraretur.

Porro, mysticè, antequam mane veniret, ante hoc tempus acceptabile diemque salutis, qui sole iusticie Christo resurgente à mortuis ortus est nobis, prædicauerunt qui dem lex & prophetæ, sed non effecerunt saluentem totius mundi. Retia quidem miserunt, sed non etiam captos pisces ad littus adduxerunt, quia sacram quidem scripturam contextuerunt, sed per eos homines ad æternam salutis portum non eduxerunt.

Circa secundum principale dicitur:

Mane autem facto stetit Iesus in littore, non tamen cognouerunt discipuli quia Iesus est.

Hic describitur ipsa Christi in littore stantis apparitio. Vbi per ordinem quinque notantur.

Primum est, Christi incogniti benigna apparitio. Secundum est, apparentis, & incogniti perutilis instructio, ibi: Dixit eis: Mitrite. Tertium est, ex euentu mirando Christi recognitio, ibi: Dicit ergo discipulis, Quartum est, Simonis Petri ad Christum properatio, ibi: Simon Petrus, Quintum est, cæterorum discipulorum ad Iesum aduocatio, ibi: Alii autem discipuli,

Circa

Inter op^o & op^o distiguendū.

Cur nihil piscium ceperunt, Greg.

Mysticè

X Circa primum dicitur: Mane autem factio stetit Iesus in littore. Mysticè. Venit mane, & dominus Iesus stetit in littore, quia post resurrectionem suam iam immortalis & impassibilis dominus noster firmiter extra fluctus mortalitatis nostræ stare cœpit. Vnde Gregorius.

Quæri potest quær discipulis in mari laborantibus post resurrectione sua dñs in littore stetit, q ante resurrectione nē sua corā discipulis in fluctibus maris ambulauit? Cur? rei ratio festiuè cognoscitur si supra quæ tunc inerat causa pensetur. Quid em mare nisi præsens seculū designat, qd p soliditate littoris nisi illa ppetuas q etis eternæ figurat? Quia igitur discipuli adhuc fluctibus mortalitatis vitæ inerāt, in mari laborabant. Quia vero redēptor noster iam corruptionem carnis excefferat, post resurrectionem suam in littore stabat. Ac si dicat: iam vobis in mari nō appereo, quia vobiscum in perturbationum fluctibus non sum. Hinc est quod post resurrectionem suam in alio loco eisdem discipulis dicit: Hæc sunt verba quæ loquutus sum ad vos, quum adhuc essem vobiscum. Neque enim tunc cum ipsis non erat quibus præsens corporaliter apparebat, sed tamen iam se cum ipsis esse denegat, à quorū mortali corpore carnis immortalitate distabat. Et quod illi cum ipsis positus fatetur non se esse cum ipsis, hoc quoq; hic situ corporis indicat, quum adhuc eis nauigantibus esse se iam in littore demonstrat.

Ad hæc & literalis ratio potest adduci, videlicet. Nā quia discipuli adhuc eo in tempore facti erant ad dubitandum de veritate dominicæ resurrectionis, nihil illum facere conueniebat quod infirmis in fide occasio foret erroris. Si ergo vidissent eum super mare ambulantem, occasionem accepissent suspicandi non veram carnem, sed spiritum & phantasma se videre. Nam quum ante resurrectionem suam ambularet super mare veniens ad discipulos suos q ad fluctibus perturbati maris in nauicula periclitabantur, conturbati sunt, dicentes: quia phantasma est, & præ timore clamauerunt. Quod si hæc fuerunt suspicati de eo quem nondum viderant mortuum, multo magis putarent se phantasma videre, si quem mortuum non ignorabant super mare ambulantem conspicerent.

Non tamen, inquit, cognouerit discipuli, quia Iesus est. Non enim mox seipsum quia esset ostendit, sed voluit in

Mysticè

Cur Iesus in littore stetit,

Lu. 24

Mat. 14

Chry.

in alloquutione cum eis venire. Quod autem discipuli eum non cognouerunt causa fuit ex parte corporis Christi. Nam sicut est in potestate corporis gloriose ut etiā præ puli xpm sens mortalibus se vel ostendat vel non ostendat, ita etiā nō cognoscit in sua est potestate vel se manifestat vel cognoscatur, vel uerunt, cognosci non possit. Christus itaque licet se ostendere consistentem in littore, quia tamen non eo modo se manifestauit vt cognosci posset, ipsum discipuli non cognouerunt.

Potest etiam huius rei causa assignari ex parte discipulorum, quia videlicet studio piscandi vsque adeo intenti erant, vt licet Christum viderent in littore, quoniam tamen ipse esset non aduertebant.

Ad hæc, quia Christus distabat ab eis circiter cubitis ducentis, tanto distantem interuallo discipuli non cognouerunt. Proinde diuina dispensatione factum est, vt alpectū solo dñm nō cognoscerent, quatenus se quis esset mox sequuturo miraculo declararet. Ita q; primus ipse humanus hos alloquitur. Vnde in littera subditur:

Dicit ergo eis Iesus: Pueri, nunquid pulmentarium habetis? Responderunt ei: Non.

Hoc ait, quasi ab eis piscium aliquid emere volens. Ergo, inquit, quia nondum cognouerit ipsum esse qui de mari eos vocauerat vt faceret piscatores hominum, ad ignorantem benignè descendit, & sic loquutus est primo captibus piscium, quomodo quilibet emptor piscium loqueretur. Pueri, inquit, nunquid pulmentarium habetis? Pueros appellat benevolentiae gratia non ætatis.

Pulmentarii verò vel pulmenti nomine cibus quilibet siue de carnis siue ex piscibus, qui cum pane simul edatur, confectus, designatur. Et tamen nouerat ipse q nihil tota nocte prendidissent, & tamē sic eos interrogat. Primo, vt ipsis respondentibus se nihil habere, occasio nem habeat eis mandandi vt rete in designatione maris locum mittant. Secundo, quia si dixisset se scire q nihil ea nocte cepissent, hoc signo cognouissent esse Christum, nepe cui patenter occulta, ipse vero sui cognitionem adhuc differri volebat, vt ipsa haberetur in miraculo magis euidenti. Responderunt ei, nimirum discipuli Iassi, triffes, & famelici: Non, subaudi, habemus pulmentarium, Puta-

Pulmen-

tarium

bant sanè mercatorem pisces captos emere volentem.
Circa secundum, quod est apparetis incogniti perus-
tilis instructio, subditur.

Dixit eis: Mittite in dexteram nauigii rete,
& inuenietis. Miserunt ergo, & iam non ua-
lebant illud trahere præ multitudinem pi-
scium.

G Mirum est quòd hominis (vti putabant) eis profus igno-
ranti iussis obtemperant. Sed docuerat eos Christus mites esse
fructus.

& humiles corde, & dicto audientes. Vnde & mox obe-
dientiæ fructum consequuti sunt. Proinde longè plus va-
luit eis verbum Christi, quàm ipsorum in piscando indu-
stria, & ingens labor totius noctis. Miserunt ergo, inquit,
ad dexteram nauigii rete, & iam non valebant illud tra-
here præ multitudinem piscium, nempe intra rete ad nu-
tum Christi angelorum sanctorum ministerio collecto-
rum & inclusorum.

Ruper. Et aduerte, quia non quomodo cunque dixit: Mittite,
sed: Mittite in dexteram nauigii rete, & inuenietis. Per de-
xeram enim vitam æternam, per sinistram vitam hanc
temporalem: rursusque per dexteram, DEI gratiam,
per sinistram vero peccati culpam moraliter accipere
possumus.

**Piscæ ad
sinistram** Itaque rete mittunt & piscantur ad sinistram qui vel
vitæ suæ studia temporalibus atque mundanis lucris ad
piscendis accommodant, temporalem mercedem etiam
in bonis que agunt operibus semper intendentes, vel qui
in prauitate vitæ perseuerantes nonnullis etiam bonis
operibus insistant.

**Piscæ ad
dexteram.** Per contrarium vero, piscantur ad dexteram, vel
non temporalem & terrenam, sed æternam & cœlestem
in suis operibus mercedem quærunt, vel qui præsentis
gratiæ instinctus sequentes & concomitanti gratiæ coo-
perantes verè possunt dicere: Gratia dei in me vacua non
fuit. Verum absente gratia, quasi casto labore per nocte
laboratur.

H **Lu. 5.** Mystice vero, quum adhuc esset Christus in fluctibus
vitæ mortalis & mortis vndas passurus, non dixit piscan-
tibus: Mittite in dexteram, sed tantummodo: Laxate in-
quit

quit, retia vestra in capturam. Tantam ergo concludere
sunt piscium multitudinem vt rete eorum rumpetur,
& nauicula eorum penè mergeretur. At nunc in littore
stans, & vndosam turbidi seculi supergressus iacturam,
Mittite, inquit, non vbicunque, sed in dexteram. Et iam
non valebant (inquit euangelista) illud trahere præ mul-
titudine piscium, non tamen dixit, quia rumpebatur re-
te, aut eorum nauicula mergebatur.

Quid ergo hic nisi illam piscationem hominum præ-
signare voluit qua ad dexteram constituerent omnes electorū
electi, reprobis omnibus ad sinistram seclusis, qui tanquā
piscis mali rete præsentis ecclesiæ seditionibus rumpunt,
quemadmodum heretici & schismatici facere consueue-
runt. Dominus ergo qui post resurrectionem à mortuis
in immortalitatis tutissimo littore stabat per captos pi-
sces rectè solos illos præfigurabat quos secum suscipit, se-
cūq; ad dexteram patris considerare vellet in cœlestibus.

Moraliter iuxta præmissa est notandum, quòd Chri-
stus post resurrectionem suam apparere dignatus est, in
forma peregrini, in forma hortolani, in forma mercatoris.
De primo est illud: Tu solus peregrinus es in Ierusalē.
De secundo illud: Illa existimans quia hortolanus est.
De tertio, in præsentī loco. Peregrinus enim fuit in con-
uersatione, hortolanus in prædicatione, mercator in sua
passione.

Quòd ad modum peregrini conuersaturus foret in
mundo præcognitum habuit propheta qui ipse humi-
litem admirans, ait: Quare futurus es in terra quasi vir
vagus & declinans ad manendum? Vnde & de semetip-
so loquitur, dicens: Vulpes foueas habet, & volucres cœli
nidos, filius autem hominis non habet vbi caput suum re-
clinat. Vnde etiam in via quasi peregrinus natus est.
Quasi hortolanus fuit in prædicatione. Nam hortolani
ad morem mala viciorum plantaria è terra cordis
humani extirpare, & virtutum gemina inferere sata-
gebat. Vnde illud quasi à patre ei dictum posuimus acci-
pere. Ecce dedi verba mea in ore tuo, ecce constitui te sup-
gentes & regna, vt euellas & destruas, & disperdas &
dissipes, & ædifices & plantes.

Denique quasi mercator fuit in sua passione in
qua dedit semetipsum pro nobis vt nos redimeret
GG 2 ab

Xps quasi
peregrinus
Ier. 14.

Mat. 8
Quasi hor-
tolanus,
Ier. 5